UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Liber V. In Decalogum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-78172

Visual Library

DE PRÆCEPTIS DECALOGI.

SECUNDA PARS.

LIBER QVINTVS IN DECALOGUM.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam.

CAPUT I.

Præmittuntur quædam Charitate Proximo debita.

AD Præceptum hoc quartum, immò & ad cætera quæ in secunda Tabula Decalogi continentur expeditiùs explicanda; necessaria est saltem compendiaria de dilectione proximi tractatio: id in hoc capite agam, quasi in frontispicio consequentium Librorum, Deo duce, & auspice, non detrectabo.

1. Sicuti autem certum est, nos obligari ad proximum diligendum, juxta illud Matth. 22. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*; ità mihi certum videtur, non adesse obligationem eum diligendi per aliquem actum internum; expresè tendentem in ipsum proximum. Ita D. Thom. 2.2. *q.26. in corp.* Suar. *de Charit. d.1. sect.* 4. n.4. Coninch. *de Charitate, d.24. dub.*4. satis enim, superque est, si ames Deum, ejúsque voluntatem velis exequi; ut sic enim jam involvitur amor proximi, qui est de Dei voluntate. Quare si te abstineas ab eliciendo actum odij contra ipsum proximum; & si erga eundem exequaris opera externa benevolentiæ (de quibus *mox*) facto ipso & sæpe etiam internè (cùm hæc opera fieri subindè sequantur sine aliquo tandem interno benevolentiæ actu proximum sufficienter amabis.

2. Duo ergo hîc explicationem postulant; Primò, qua ratione abstinendum sit ab actu odij; & de hoc agam §. 3. cùm *de charitate erga inimicos* erit sermo: Secundò, quanam ratione opera in bonum proximi sint exhibenda? Quoniam verò duo sunt bona proximi, temporalia, & spiritualia; de eiisdem erit sigillatim hîc disputandum; an scilicet, quomodo bonis temporalibus, & spiritualibus propriis, in utrorumque concursu, sint aliena præferenda.

§. I. *Quando occurrunt bona temporalia proximi, & nostra?*

§. 1. SI æqualiter ego alter privatus (nam de Reipub. *mox*) realique indigeamus; mihi providere de ea possum; neglecto proximo. Ratio est, quia ordo Charitatis prior est, cæteris paribus, ad se, quàm ad alium. Hinc mea, & proximi vita extremè periclitante, si utrique nequeo, mihi sine ulla culpa consulere, absque dubio, possum.

In concursu vitæ privatorum.

2. Difficultas est autem prima; Quando inæquales sunt necessitates, agitúrque de utriusque vita, ut si proximus privatus sit in extrema necessitate, tu in communi; vel in gravi, v. g. periculo mortis certo, tu probabili; quisnam erit tunc præferendus?

Respondeo, te nunc non teneri providere proximo, sed posse tibi, Ita D. Thom. 2.2. *q.26. art.*4. Coninch. *d.*25. *de Charit. d.6. n.*79. Suar. *de Charit. d.9. sect.* 3. Ratio est, quia Ius, quod habes ad tuam vitam, est tantum, ut quoties probabile est illam offendi, tueri contra quencunque eamdem possis. Certè nimis arduum, & fragilitati hominum impar onus exigeretur, si exigeretur aliud. Dico (posse) nam. An tunc liceat, te relicto, consulere proximo, tangam *infrà, lib.6.c.*1. §. 1. *n.*6.

3. Illud est certum, in bonis, quæ non teneris ex obligatione conservare, posse te proximo potiùs consulere quàm tibi; id enim munus est Charitatis: quare potes pro bono proximi, tuas divitias profundere, si eas pro alimentis, seu legitima filiorum, vel pro reddendo ære alieno, vel simili conservare non tenearis. Si ita inæquales necessitates, ut ad vitam proximi tuendam, non quidem tuâ vitâ, sed fortunæ bona tibi sint amittenda: an amittere tenearis, dicam *n.*12.

In concursu vitæ Privati, & boni Reipublicæ.

4. Difficultas est secunda: An extremè periclitante bono communi; seu Rep. seu Principe; necessariò ad commune bonum ego tenear hoc malũ etiam mea morte, avertere, si possum? Pro hac difficultate juvat duorum Recentiorum diversimodè sentientium doctrinam hîc exscribere.

Ioannes enim Sanchez *in sel.d.*43. *num.*41. sic habet: *Immò nec ob conservandum bonum commune, astringi quem propriam exponere vitam reor; est namque jus propriam tuendi vitam adeò strictum, quod à nullo jure conservandi alienus vici possit. Miles verò murum occupare cum periculo vitæ tenebitur ratione pacti, & pecuniæ acceptæ, ut diximus* disp.10. n. 9 *explicantes D. Thomam, quem usque modò credo non fuisse à Doctoribus perceptum. Ex quo sequitur non devinci, aliquem teneri Regem defendere cum dispendio propriæ vitæ, nisi ad id pactione se obstrinxisset.* Hæc Ioan. Sanchez.

5. Castro Palaus autem *t.1. tr.6. de Charit. d.*1. *p.* 8. *n.*1. cum communi sic contrà docet: *Certum est, te debere æquali tui, & Reip. necessitate, non solùm bona fortunæ, sed etiam vitam expendere pro Reipub. conservatione. Sic D. Thom.*2.2. q.26. art. 3. *ab omnibus receptus. Quia bo-*

num commune præferendum est speciali, & pars exponenda est ob conservationem totius. Et paulò pòst : *quod dictum est de Rep. dicendum est de Principe, seu alia persona Reip. necessaria, si verè necessaria est : quia id ipsum est Reip. providere. Sic Suarez Valentia, &c.* Hæc Castro Pal..

In concursu honoris, & fortunarum Privati, & Boni Reipublicæ.

6. Difficultas est tertia, Cùm certum sit, si concurrant, bonum notabile Reip. & bonum non notabile meum : illud debere præponi, non verò meum, quia hic maximè valet illud : *Totum est præferendum parti*, Difficultas, inquam, est, si ob bonum aliquod notabile Reip. sit necesse me non quidem vitam de hac (nim dictum est *num. præcedenti*) debere amittere; sed omnes meas fortunas, vel omnem meum honorem, An obliger hæc amittere, ut illi bono notabili succurram: bonum notabile dico; nam quid ob conservationem absolutam totius Civitatis, seu Reipub. dicam *num sequenti*. Respondeo. Puto me non obligari. Ita colligo ex S. Thom. Coninch. Valent, Suar. aliisque allatis à Castro Pal. *t. 1. d. 1. charit. p. 9. n. 9. in simili.* Ius enim conservandi propriam vitam, & ea, quæ vitæ sunt maximè necessaria; est adeò naturale, ut me excuset à procurando ejusmodi bono quamvis notabili Reip.

7. Sed quid pro bono absoluto, seu conservatione totius Reipub. Respondeo : Vel possumus loqui, quando, cum amissione mei honoris illam conservaturus sim: Vel quando cum amissione mearum omnium fortunarum.

Quoad honorem, distinguendum censeo, Si enim modicum dedecus, nec multum excedens sustinendum mihi sit, teneor illud pro publici boni conservatione tolerare; nam ad id minus pobat ratio ducta ex bono communi : At si agatur de magna honoris jactura apud ingenuos cùm plus ea timeatur, quàm mors; videtur tunc habere locum doctrina Ioannis Sanchez modò allata; sicut enim per ipsum non obligor vitam, sic nec honorem vita apud me æstimabiliorem prodigere : sed contendet omnino Castro Palaus cum communi, suam doctrinam locum habere, ut modò *num.* 8. videmus.

8. Non dissimili distinctione uterer in casu, quo tuæ fortunæ essent necessariæ ad vitam, seu conservationem Reip. Si enim ita depauperandus esses, ut vitæ necessaria tibi esse defutura; dicet Ioan. Sanchez, non obligari; quia sic æquivalenter, & moraliter vitam profunderes. Sed obligari affirmabit cum communi sententia Castro Palaus *num. eodem* S. allatus. Quòd si non esses hoc modo depauperandus, obligaberis ob dictam conservationem Reipub. ut omnes fatemur; quia tunc id poscit bonum commune.

In concursu propriarum fortunarum cum vita privati.

9. Verùm ob conservationem vitæ alicujus privati, quoad expendenda bona temporalia, quid dicendum? Respondeo, esse non absimili distinctione utendum, cum Coninch. *d. 27. de charit. d. 8. à n.* 134. in extrema vitæ privati necessitate obligatis aliqua saltem superflua; immò & aliqua convenientia tuo statui expendere, si sic occurrere possis, Ubi enim Charitas vitæ proximi urget; si hic, agitur de bonis tibi non admodum necessariis, non urget?

10. At ea expendere, quæ sunt tuo statui ita necessaria, ut iis amissis, ab eo notabiliter cadere debeas, ut si ex notabili Artifice, ex artifici mendicum te fieri oporteat, non obligaris, Ratio est, quia non teneris arctiùs vitam tuam conservare, quàm proximi; sed tuam non obligaris sic conservare : non enim teneris, v. g. ad sanitatem recuperandam, omnes tuas fortunas expendere, ita ut omnino miser reddaris, quia id moraliter mortì æquiparatur; Ergo nec alienam. Addit. Castr. *t. 1. tr. 6. d. 2. part. 2. num. 6.* utilius Reip. esse, nobilem retinere suum statum, quàm privatum pauperem mortem appetere.

11. Dixi *n.* 9. (aliqua saltem superflua) nam nec obligare possum civitem magnam summam expendere, v. g. trium aureorum millia ob vitam privati conservandam etiamsi iis expensis à suo statu cessurus non esset; nec pro privato infirmo extraordinaria medicamenta, Medicosque magnis sumptibus advocare, ex Coninch. *ibid. n.* 145. solum enim ordinariis mediis non verò extraordinariis succurrere proximo charitas jubet; esto, etiam id, ut quid perfectius, consulat.

Dum ergo Syracusis, Vrbe toto Orbe clara, humanioribus litteris Iuvenes olim imbuerem, incidit in manus famosi cujusdam Grassatoris, filius hominibus prædivitis, quem impius latro se omnino velle interficere per occultos Nuntios Patri minatus est, nisi sex aureorum millibus, condicto die, missis, filij mortem redimeret, & ille quidem paterno actus amore redemit : sed in Conscientia ad quid obligatus fuisset ejusmodi Pater, qui ex similibus ejusdem latronis commissis sceleribus, certò moraliter sciebat, eum minas fore factis comprobaturum? Si de alio, quam parente ageretur, ad nihil obligarem, cum Castr. *l. c. n.* 8. quia ex dictis, neminem obligavimus, magnis sumptibus vitam proximi custodire: nunc verò, cùm sermo sit de Patre (& quid, si ipse Pater in simili vitæ discrimine versaretur, pecuniáque à divite filio exposceretur?) difficilior est resolutio. Equidem hac uterer distinctione, Si ea summa demi potest ex superfluis, vel solùm statui convenientibus, obligarem Patrem, filiúmque; Si debent demi ex necessariis, ita ut, vel omnino depauperandi, vel admodum notabiliter à suo statu dimovendi essent; neutrum obligarem.

Ratio prioris dicti est, quia aliquid plus invicem sibi debent pater, & filius, quàm alij. Quare licèt alios non obligaverimus *num.* 12. tamen hos tam conjunctos, ubi agitur de superfluis, obligare valdè est consentaneum. Ratio posterioris dicti est illa, quam *hoc num.* 11. dixi; ea enim, ut consideranti patebit, etiam hunc casum probat. Et nihilominus priorem dicti patrem non tanquam omnino certam affirmo; siquidem ratio, cur nemo sit cogendus multam summam expendere etiam de superfluis pro vita proximi (ut modò innui,) & fusiùs asserunt Castro Pal. *loc. cit. n. 7. & 8.* & Coninch. *d. n.* 145. videtur item probare de vita patris, vel filij, immò etiam de propria

12. Ex prædictis una mihi dubitatio nondum est omnino sublata. Diximus, non obligari quempiam magnam pecuniæ summam expendere pro vita proximi, idque propter duas rationes *num.* 10. allatas; unde, per appositam consequentiam, infert Castro Palaus *tom. 1. tr. 6. d. 2. p. 9. n. 7.* In extrema necessitate non posse hominem, pro sua vita conservanda, rem valde pretiosam à divite surripere; quia scilicet non tenetur tunc dives, ut dictum est, magnam summam dare. Diximus item ex firmo omnium consensu, in extrema necessitate omnia esse communia. Ex his ecce dubitatio: Si omnia tunc sunt communia; ergo, & res pretiosæ; ergo & duo, & tria, quatuor millia aureorum? ergo, dummodo non coniiciatur dives in æqualem necessitatem, vel in valdè gravem, quia hæc æquivalet extremæ, id quod *n.* 15. advertimus; poterit extremè indigens ea ab ipso sumere tanquam communia. Vide *infrà*, §. 4. *num.* 40. ubi afferetur idem Castro, Palaus qui concedit ex Molina Christianum, ob metum mortis, posse in classibus Turcarum diripere bona Christianorum omnia; cur igitur hic negat? Neque obstant duæ illæ rationes *n.* 10. allatæ : quarum prima est, quod sicuti non obligaris tuam vitam tot sumptibus, tótque medicamentis extraordinariis custodire; sic potes non servare alienam. Secunda est, quia utilius est Reip. Nobilem conservare suum statum, quàm privatum vitam finire. Non obstant, inquam : nam ad primam responderi potest modo mox dicendo *num.* 15. *fine*, nimirum hominem in hoc posse credere juri suo, non autem juri alterius. Ad secundam, negando propter tam parvam utilitatem Reipub. amitti

Ius

in vitæ suæ à privato; & sanè hîc aptari potest dictum Doctoris Ioannis Sanchez §. 2. *num.* 8. asserendum *Hos Doctores, quod ipsi non facerent, aliis nimis rigidè præcipere.* Hæc nulli probabile faciunt, posse extrèmè indigentem furripere modo dicto pretiosa; & consequenter, ex hujus opinionis vi debere ea divitem elargiri. Sed quia contraria opinio, ut vidimus, probabilis est, ideo potest dives eam sequi, & illa non tradere. Nec datur bellum justum ex utraque parte absolutè, sed ex vi diversarum opinionum probabilium, quod non esse inconveniens, omnes docemus.

De concursu propriarum fortunarum cum necessitate temporali Proximi: Vbi, De Eleemosyna.

13. Denique difficultas est quarta; An extra necessitatem extremam tua bona pro privato effundere aliquando, seu dare in eleemosynam teneatis: nam pro publica dixi *num.* 6.

Adverte primò, necessitatem in temporalibus aliam esse extremam, aliam gravem, aliam communem. Extrema necessitas est ea, qua proximus tuo auxilio indiget, ne brevi moriatur, vel malum morti simile incurrat, nec alius adsit adjuvare possit, vel velit. Cùm dicitur (ne brevi moriatur) intelligitur, ait Ledesma 2. *p.* 4. *q.* 13. *art.* 3. ita ut in una hyeme, vel in uno vero moriturus sit: Vetum Soto *lib.* 3. *de just. q.* 3. *art.* 4. ait licèt longè quis sit à morte, si sit certò moriturus, ni succurratur, adhuc esse in extrema necessitate. Dictum autem est (Morti simile) quia non solùm, qui moriturus sit, cum, sed qui certò incurrit, vel amissionem alicujus membri principalis, vel sensus corporis, esse in extrema necessitate, docent meritò Bannes, & Angelus apud Sanch. *l. c. cons. c.* 5. *d.* 4. *n.* 6.

Gravis est, quæ hominem constituit non in certo: sed in gravi periculo morbi incurabilis, vel morbi gravis, vel abbreviationis vitæ vel captivitatis injustæ; vel cadendi notabiliter à suo statu denique vel cujuscunque mali gravis: Periculum non lucrandi magnam famam, vel magnam vim pecuniæ, vel non acquirendi nobilioren vitæ statum, non est gravis necessitas, quia hæc non est jactura, sed acquisitio majoris boni: Nota autem hanc gravem necessitatem habere plures gradus; veluti majora, vel minora sunt, intra latitudinem gravitatis prædicta mala.

Communis est, quâ homines communiter, non decedendo notabiliter à suo statu laborant; & cui cum aliqua morali sollicitudine succurri ab eodem patiente potest. Unde vides pauperem, qui mendicare solet, non esse, nisi in communi necessitate, nam mendicando, non decidit à suo statu, immò in illo persistit. Non ita dici potest de eo qui alias est honestæ conditionis: huic enim, periculum incidendi in mendicitatem, grave enim vero malum est.

14. Adverte secundò, bona temporalia: Alia esse tibi necessaria ad vitæ propriæ, tuorúmque sustentationem: Alia ad statum tuum decenter conservandum: Alia, quæ nec vitæ, nec statui sunt necessaria, quæ superflua vocantur. Quoniam verò aliqui contendunt probabiliter, ea, quæ sunt necessaria ad acquirendum meliorem statum, non esse superflua: Sic Granadus 2. 2. *contr. t.* 11. *d.* 1. *sect.* 4. *n.* 18. lege Oration. de Lugo *in respons. lib.* 5. *d.* 11. (quamvis aliqui Lorca 2. 2. *sect.* 3. *d.* 39. *memb.* 1. *n.* 7. id negent) ideo raro quis, in hac sententia, dicetur habere bona superflua. His positis.

15. Respondeo ad quartam hanc difficultatem propositam: Aliquos docere præter externam, de qua in præcedentibus difficultatibus est disputatum, nunquam nec ad gravem ad communem necessitatem proximi avertendam, obligari Fidelem suum auxilium adhibere. Ita Bonac. *tom.* 2. *d.* 3. *cap.* 1, *Decal.* 1. *præcep. q.* 4. *p.* 6. *a n.* 6. aliique plures apud Vasq. Azor. Coninch. cit. à Castr. *tom.* 1. *tr.* 6. *d.* 2. *p.* 2. *n.* 10. consilium id esse ajunt, non præceptum; quia sicut ipsemet Fidelis posset ob Dei amorem gravem necessitatem pati, sic potest alius idem permittere. Sed probabilius assero primo, obligari quempiam ex superfluis, & suo præsenti statui non adnodum necessariis, gravi necessitati proximi succurrere. Ita Suar. *disp.* 7. *de charit. sect.* 3. Bellarm. §. 3. *de bonis oper. cap.* 7. Coninch. *d.* 27. *d.* 8. 125. & 130. apud Castr. *l. c. num.* 12. id enim videtur innuere illud Ioan. 3. *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo quomodo Charitas Dei manet in illo?* Ratio est, quia Virtus Charitatis jubet proximo incurrere, sine gravi succurrentis incommodo: at succurrere ex bonis superfluis, incommodum grave non affert; ergo, &c. Nec mirum, posse quemlibet eam necessitatem pro Christo pati; possetenim si vellet quia in rebus suis potest suo Iuri cedere: at non potest idem velle in aliis? Hi enim suo Iuri, quod à virtute Charitatis habent de expectando aliorum auxilio, cedere non præsumuntur.

16. Affero secundò, ex notabiliter necessariis suo præsenti statui in dicto casu Fideles non obligari. Ita iidem, Ratio est, quia ordo Charitatis nequaquam dictat, ut dum gravi proximi necessitati succurro, in gravem ego, vel gravi similem incurram; Nam propter eandem rationem, tu etiam extrema necessitate vitæ laborans, non potes furripere rem ab alio æquè illa indigente: quia tunc ipse non tenetur dare, immò propter possessionem est melioris conditionis.

17. Affero tertiò in communi necessitate satis esse; si aliquando à te proximus adjuvetur, dando ei aliquam interdum ex bonis tuis eleemosynam. Ita Bonac. *l. c. n.* 8. aliique apud ipsum. (Crederem satis, si ex centum aureis annuis duos des, ex ducentis quatuor: sed non in eadem proportione, si multùm tuæ excedant divitiæ: Vide omnino *infrà, l.* 8. *tr.* 1. *c.* 2. §. 3. *num.* 14. *cùm de uxoris furtis.*) Ratio est, quia ex una parte id videtur satis pro ea necessitate non adeò urgenti; & ex alia, si semper obligareris, gravem in gravem tu ipse incideres; ad quod, ut dictum est, te Charitas non adstringit, sed solùm allicit invitátque. Ex his multa necessario repetenda erunt *inferiùs, lib.* 8. *tract.* 2. *cap.* 6.

18. Ad Complementum hujus tractationis de Eleemosyna, operæ pretium erit audire sententiam Layman. lib. 2. t. 4. c. 6. n. 9. fin. *An Obligatio,* inquit, *dandi eleemosynam communibus pauperibus sit sub culpa mortali, an veniali? Respondeo, Cùm pauperem communis miseria, levis, ac tolerabilis esse soleat, auxilium aliquo denegare, si commodè afferri possit, & nulla negandi ratio adsit, videtur esse culpa tantùm venialis. Porrò hæc ipsa rogantibus pauperibus eleemosynam justa negandi causa esse solet, si dives propositum habeat illi dandi loco, aut tempore commodiore, vel magis indigentibus, vel si superflua, quæ habet, ad alium pium usum conferre velit, ut Medina notavit* q. 3. de eleemosyna §. videtur secundò. *At verò, si abundans divitiis nulla rationabili excusatione motus omnes à se mendicos, & pauperes inhumaniter repellat; is nimis inordinato divitiarum amore affectus, & Dei, ac proximi charitate exutus, ideoque in malo statu versari videtur, juxta verbum Christi Matt.* 6. Non potestis servire, & Mammonæ, *quamvis Confessarius absolutionem à peccatis diviti facilè negare non debeat, quod communes pauperum miserias per eleemosynam sublevare monitus recuset. Cùm quia de obligatione hac, an, & qualis sit: Doctores non conveniunt, tum quia semper dives aliquam causam in specie præferet, cur recuset.* Hæc ille: lege Castro Palaum *tom.* 1. *tract.* 6. *de Charit. d.* 2. *p.* 2 *n.* 3. qui notat duo: Primò, te non esse obligatum inquirere egenum, ut illi subvenias, sufficit, si sis paratus illi subvenire, cùm ejus necessitatem certò moraliter scies. Secundò, hanc certitudinem necessitatis alterius non posse constare, nisi spectatis omnibus, prudentis arbitrio. Illud certum esse; ait ex Bonacina, testimonium patientis indigentiam, non esse sufficiens, quia facilè in causa propria præsumi potest simulatio.

19. Quid amplius debeant Pastores, & Beneficiatij, vide *infr. lib.* 8. *t.* 1. *cap.* 2. §. *cùm de dominio.*

§. II. *Quando concurrunt Bona spiritualia Proximi cum nostris temporalibus, vel spiritualibus.*

1. POtest proximus tripliciter indigere tuo auxilio in spiritualibus. Primò extremè, quòd est, solùm, quando ille damnatur, te non auxiliante: Vt si Infans certò moriturus esset sine Baptismo, quem tu solus conferre posses. Nam si alius sit, qui succurrere possit, ac velit, vel si adhuc te succurrente, non es certus moraliter proximum esse salvandum: non est is certè dicendus extremè tuo auxilio indigere.

Secundò graviter; Quod est, quando aliquod malum in spiritualibus grave proximus incurreret, à quo posset ex se, sed cum magno conatu effugere.

Tertiò leviter; Quod est; quando cum parvo labore se à dicto malo posset quis liberare.

Necessitas salutis Proximi non extrema.

2. His declaratis, Certum mihi, vel saltem satis probabile est, extra necessitatem proximi extremam (nam si existat, *mox* disputabimus) neminem, qui non sit Pastor, cum periculo propriæ vitæ, vel gravi jactura honoris, vel fortunarum, vel rerum spiritualium teneri gravi, multò minùs levi necessitati proximi privati succurrere in spiritualibus. Ita D. Thom. Sà, Bonacin. Suar. aliique, quos citat, sequitúrque Castr. Pal. *tom. 1. tract. 6. de Char. p. 9. n. 9.* Ratio est, quia nimis aspersum, & contra Domini nostri suavitatem esset, urgere fidelem ad amittendam vitam, vel cætera notabilia prædicta bona, ob necessitatem, à qua se ipse proximus, licèt cum magno conatu, liberare posset. Nam propterea ad meretricem, vel peccatorem convertendum non teneris, quia ipsi per se converti cum suo conatu possunt, additâ Dei gratiâ, quæ presto est semper. Adde, te non esse certum de eorum conversione. Adde, regulariter esse alios, qui eas conversiones procurant: Nam propterea duæ postremæ rationes, & præsertim incertitudo boni eventus te excusant à profectione ad Indos, vel Infideles convertendos.

3. Dixi autem primò (qui non sit Pastor.) Qui enim ex officio tenetur, is profectò non solùm extremæ, sed etiam gravi necessitati subditorum occurrere, etiam cum suo vitæ periculo, debet, si moraliter sperat necessitati occurrendum, nec alius sit, qui Pastoris subeat vices sufficienter; id enim, officium, & stipendium, pactúmque implicitè saltem cum subditis initum, ex justitia requirit. Hinc tempore pestis Parochus non potest suos deserere, nec officio invitis subditis renuntiare, nisi adsit æquè idoneus, qui succedere velit; eundem tamen sub pœna peccati absterreo, ne propter necessitatem unius, morti se exponat, si ejus vita tota Respublica indigeat: nam si tunc se morti exponeret, faceret contra ordinem Charitatis, quæ unum, vel alterum toti communitati debere postponi, meritò dictat.

4. Dixi secundò (necessitati proximi privati:) nam in prædictis necessitatibus gravibus Reip. quemlibet teneri cum vitæ periculo eidem Reip. succurrere, docet Suarez *d. 9. de charit. sec. 2. num. 4.* idque ex ea ratione, quia probabile est in Rep. graviter laborante, adesse non paucos extremè, quoad salutem animæ periclitantes. Sed quia tunc tota ratio obligationis esset ducta ex obligatione, quam quis habet, cum propriæ vitæ jactura sublevare proximum, extremè in spiritualibus indigentem; de qua re *mox num. sequenti* dicam: ideo idem hic decerne, quod *mox* decernemus.

Necessitas salutis Proximi extrema.

5. Difficultas ergo jam est non exigua, An existente extrema proximi necessitate, si nimirum certò proximus damnaretur, ni tu succurras; tenearis cum tuo temporalis vitæ discrimine succurrere? (Temporalis, inquam, nâ si tu damnareris, nec debere, nec posse, nimis est manifestum; lege nihilominus Ioannem Sanch. *d. 10. n. 9.*) Respondeo ex communiore doctrina te teneri; luvat tamen, ut fecimus *num. præcedente, num. 7. & 8.* in simili, sic in præsentia eorundem duorum Doctorum placita hic ad verbum exscribere.

6. Castro Palaus *loc. cit. n. 3.* sic habet: *In extrema proximi necessitate debes non solùm bona temporalia, sed etiam vitam expendere, si tibi spes est fore profuturum. Sic cum D. Thoma 2. 2. d. 26. art. 5. tradunt omnes ejus Expositores, Cajetanus, Bannez, Arag. Aliique, Val. Torrez, Lorca, Azor. Tolet. Coninch. Suar. Bonacciaro est quia præceptum expendendi vitam propriam pro salute proximi in aliquo casu obligat, alias supervacaneum esset: ergo ad minus obligare debet in casu extremæ necessitatis.* Hæc ille.

Quod autem in aliquo casu obliget, probaverat *n. 2.* tribus rationibus. Primo ex illo Ioan. 14. *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* At Christus dilexit, nos, expendendo Vitam pro salute nostra, ergo, &c. Secundò ex illo Io. 1. cap. 13. *In hoc cognovimus Charitatem Dei, quia ille animam posuit pro nobis, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Quod expendens S. Augustinus *l. de mandato, c. 6.* dixit? *Temporalem vitam suam pro æterna proximi non dubitavit Christus amittere.* Tertiò, quia bona spiritualia, & maximè æterna, excellentiora, & Deo grátiora sunt quilibet temporali bono etiam proprio; ergo ex charitate huic bono illa præferri debent.

7. Ex dictis infert primò Castro Pal. si scias Petrum, v. g. dormientem esse in mortali: & esse nunc occidendum, unde & damnandum; si potes eum defendere, omnino tenebaris, etiam cum tuæ vitæ periculo: debes tamen moraliter esse certus, postea esse à peccato liberandum; secùs, non esset extrema necessitas, ut etiam nos diximus *num. 1.* Infert secundò te obligari, etiam sub vitæ periculo ad baptizandum Infantem filium Patris Christiani, si sit morti proximus, nec præter te sit alius, qui possit illum baptizare. Dicit (Filium Christiani) nam si sit filius Patris infidelis, qui repugnet; ex alio capite (ait) non obligaris, nempe ex eo, quòd probabilis est sententia, quam sequi potes, Filium non posse baptizari parentibus repugnantibus. Infert tertiò, si te Confessarium advocet peccator morti proximus; te obligari, etiam cum vitæ discrimine illum audire, & absolvere, quando es moraliter certus, ipsum non esse eliciturum actum Contritionis; quod evenire potest in rudibus: nam in bene cultis potes præsumere eos scire necessitatem contritionis; quare si non eliciant non esse in extrema necessitate. Sicuti potes occidere aggressorem, & nolle eius actum tibi in gratia existenti mortem afferentem excipere, etiamsi aggressor esset moriturus in mortali: quia cum possit ipse te non aggredi; & puniere sui peccati, in extrema necessitate, pari modo, non est. Hæc, & similia ex Castro Palao.

8. Iam verò Ioan. Sanchez *disp. 10. n. 9.* contrà sic habet: *Vnde credendum Soto, & Sa, censemibus neminem cum periculo vitæ teneri Infantem baptizare. Quod doceo quoque Arevalo dicens, universos communiter sic sentire* (Nota, *universos*, dixit; & tamen Castro Pal. modò à nobis *num. 6.* adductus pro se dixit stare omnes Expositores:) *alias fœmina gravida constricta esset secationem pati, ut filius baptizaretur. Et hanc esse probabilem docet Lopez. Et ad secationem non teneri docet Sa, Zambranus, Antonius Raguciu (licet id debeat fieri post ejus mortem) D. Thomas. Suarez, Paludanus, Sotus, Armilla, D. Antoninus, Angelus, Gabriel, Manuale Hispalense; nec teneatur scissionem pati, etiamsi damnata esset ad mortem, ut notarunt Gabriel, Armilla, Sotus.*

Nec adversatur D. Thom. 2. 2. quæst. 26. num. 5. dicens obstrictos esse nos plus proximè animam amore prosequi, quam propriam corpus, id est, vitam, Non intelligi debet, quod quis amore suæ conservandæ vitæ, proximo non præstet consilium patrandi scelus, sive quod positive ad necem spiritualem ipsius non concurrat; quia tunc amans vitam corporalem æternam perdit, peccato depravati consilij intercedente; ac quod

[illegible] providere animæ proximi ob conservandam propriam vitam, non affirmat D. Thomas: nisi forte id esset, quo pactum intercesserit, de non omittenda cura animæ proximi, etiam cum periculo propriæ vitæ, sicut dictus esset ratione pecuniæ acceptæ prospicere vitæ corporali proximi, etiam cum periculo amittendi propriam qua ratione Parochos obnoxios reddi Sacramenta ministrare suis ovibus cum periculo vitæ, præcipuè pænitentiæ; im ob id decimas, & cætera percipiant emolumenta eorum Doctores: unde tenemur ob propriam vitam conservandam damnum spirituale proximo non inferre non autem illud impedire, nisi intercedat conventio. Vnde Doctores in illud loquentes de obligatione diligendi vitam spiritualem proximi, posthabita propria corporali; aberrant sane: & quod [illegible] nequaquam exequerentur, cæteros exequi esse obnoxios [illegible] decernunt.

1. Hæc Ioannes Sanchez. Ex quibus illationes modò *n.7.* à Castro Palao allatæ, qua ratione corruant, jam vides.

9. Sed quomodo Ioan. Sanchez respondere possit tribus illis argumentis, quatenus contra semilitant, quibus usus est Castro Palaus *supra, num.6.* ex scriptura? Putabam posse in hunc modum: Ad primum illud: *Sicuti diligis eos*, non indicare omnimodam similitudinem, sed aliquam, juxta morem sacræ Scripturæ: *Estote perfecti sicut Pater vester perfectus est*, &c. Præterea Christus Dominus expendit vitam, quamvis illa nostræ salutis non fuisset extremè necessaria, poterat enim aliis viis hominem redimere. Cùm ergo nos nemo obliget in minùs necessariis: clarè patet illud (*sicuti*) non esse intelligendum secundùm omnem æqualitatem.

10. Illud; *Sic debemus animas pro fratribus, ponere* notat convenientiam, & consilium, non verò præceptum ut expendentes verbum, *debet*, ex more sacræ Scripturæ probavimus *in Opusc. de Com. cap. 1. §.6. n. 52.* Quòd si contendas notari præceptum, dic illud esse dumtaxat nè quisquam ad peccatum inducatur; non autem ut à peccato abducatur, quæ ea explicatio doctrinæ S. Thomæ modò à Ioan. Sanchez allata.

11. Ad tertium, neganda est Consequentia absolutè, sed quatenus facit contra præsentem doctrinam. Patet quia argumentum nihil probat, posset enim quis sic arguere: Bona spiritualia, & maximè æterna sunt Deo gratiora, quam quodlibet temporale, sed unus actus virtutis, sed secundus, & alij consequentes gradus Gratiæ sanctificantes, sed ipse primus, etiam quando peccator illum acquirere ex se, vel amicorum consilio facili negotio (adjuvante semper Deo) posset, est gratior Deo &c. ergo ex Charitate etiam in quocunque casu vitam postponere ego pro bono quolibet spirituali proximi debeo, quod tamen nemo dixit. Concedenda solùm igitur est Castro Palao Consequentia in casu inductionis ad peccatum, de quo jam constat adesse præceptum, non verò abductionis ab ipso, de quo non constat, imò nè Montem obliges ad patiendam prædictam secationem constat non adesse. Hæc in gratiam hujus posterioris sententiæ sint dicta satis, quam benigniorem & hominum fragilitati magi accommodam esse inficiabitur nemo.

12. Ex opinione Castro Palai sequitur, te omnes fortunas debere profundere ob extremam spiritualem necessitatem proximi, quia si per ipsum debes vitam, multò magis fortunas. Sed quid in sententia Ioanis Sanchez? Nam sicuti per ipsum ob jus naturale vitam conservãdi non obligor ad salutem spiritualem proximi, ita nec obligor ob jus naturale conservandi eas saltem fortunas quæ ad vitam sunt necessaria? Id diligenter expende.

§III. *De Charitate inimicis debita.*

1. OMnes scimus esse à nobis inimicos diligendos, sed in quo ea dilectio, quæ sub mortali præciptur, consistat, non scimus omnes. Consistit porrò in tribus, Ita Suarez *d.5. de Charit. sect.5. nu. præsertim.* 9. Coninch. *d.24. de Charit. d.6. n.82.* Castro P. *t.1. tr.6. d.1. de Charit. p.6. à num.2.* Aliique ab eodem citati & passim. Primò nè inimico, vel etiam peccatori malum velimus, ut malum ipsi, seu incommodum, seu molestum est, id enim est merum odium, & ex genere suo mortale, atque à fidelium animis omnino repellendum. Ex eo autem (ut Ioan. Sanchez *d.20. n.11. fine* advertit) quod experiaris te trepidare coram eo, qui te offendit, imò & expallescere, & cupere eum non videre, vel ut longè discedat; non statim putes te peccare; si ad malè illi desiderandum non procedas: illi enim sunt motus naturales, necessari ò sequentes, ex præsentia objecti apprehensi, ut sibi molesti non verò actus voluntarij de malo alterius.

Secundò, ut ex, corde offensam nobis ab inimico illatam remittamus. Sed quid est istud remittere? Ajo esse id ipsum, quo modò dixi; idest non debere nos moveri ab offensa per inimicum accepta, ad volendum ipsi malum, quatenus malum ipsi est.

Tertiò, ut hanc remissionem non in corde solùm, & animo confoveamus occultè, sed ut proximis, & ipsi præsertim inimico palàm faciamus: ex virtute enim Charitatis obligamur nulli esse scandalum; seu non esse occasionem proximo, quâ ipse peccet: at si inimico hunc remittendi animum non ostendamus, perdurabit ipse in inimicitia: cujus non potissima causa jam essemus.

2. Vt autem hæc, & alia dicenda, clariùs intelligantur; quinque actus sunt cum Lessio *l.2.c.47. dub.4.n.21.* distinguendi circa malum, quod inimico velle ex quinque motivis possumus.

Primus est, quem modò dixi, quo malum eo fine, eaque intentione inimico velimus, vt ipsi malum absolutè sit, nihil aliud addendo.

3. Secundus ex intentione, ut inimicus emendètur; qua ratione, Pater filio vult verbera infligere, ut is corrigatur.

4. Tertius, ex intentione, ut malefactor, quique me læsit, à malefaciendo mihi, & proximis avertatur. Vides? Hic bonum aliorum, in præcedente bonum ipsius malefactoris intenditur.

5. Quartus quia bonum, & secundùm Iustitiam est, ut qui malè agit; tantundem habeat pœnæ, quantùm meretur ejus culpa; ideo actus, quo malum inimico desideratur, potest, hoc quarto modo, fieri intentione, ut malefactor ideo pœnam; & incommodum subeat, ut Iustitiæ æqualitas custodiatur. Hac intentione Deus puniens, seu justam, vindictam sumens de peccatoribus malum pœnæ illis infligit.

6. Quintus: *Vt fiat aliqua* (sunt verba Lessij *l.cit.*) *reparatio injuriæ, & satisfactio: dum enim ille punitur propter injuriam illatam, restituitur ex parte honor parti læsæ, eique aliqua satisfactio exhibetur. qui enim lædit, plus justo suo affectui indulget, sibique sumit, & alteri detrahit: dum autem punitur, illud ei quodammodo adimitur, cum contra voluntatem patiatur: & quia id agitur in gratiam læsi, censetur ei donari: Et sic fit non nulla compensatio, ut experientia probat, tunc enim animus læsi acquiescit, & sibi satisfactum putat. Est igitur in vindicatione moralis quædam restitutio honoris, & injuriæ reparatio, hic finis intimè conjunctus est cum præcedente, & ex necessario resultat.*

7. His distinctis: Assero primum actum, nisi parvitas materiæ leniat, esse mortalem, & ut dixi, à Charitate omnino interdictum: Secundum, Tertium, Quartum, Quintum, non esse peccata: imò esse actus Virtutum, eo modo, quo *ibidem* fusè Lessius explicat. Fateor tamen in quinto inesse magnum periculum, nè, dum illum exerces, transilias ad primum.

8. Dices: In hoc quinto non solùm apparet dictum periculum, sed is prorsus videtur esse ipsissimus primus actus. In utroque enim desideratur alteri malum, ut illi sit malum, & incommodum: nam hoc incommodum, quod alter patitur, dum pœnam subit, reputatur à læso suum bonum, & grata satisfactio, quod certè videtur esse proprium odij.

Respondet bene Lessius, *ibid. num.25.* esse magnum discrimen

discrimen inter primum, & quintum actum: in odio enim in quo consistit primus actus desideratur alteri malum, solùm ut ei sit malum; idque absque, modo, vel mensura; In vindicta verò (ita vocatur actus quintus, imò & cæteri præter primum) solùm secundùm mensuram delicti, in odio sistitur in malo proximi, in vindicta sistitur in recto ordine justitiæ; in odio non fit reparatio injuriæ eo modo, quo debet fieri, in vindicta verò fit debito modo, nempe medio Iudice, non autem immediatè per ipsum læsum, læsus enim, licet possit ex Io. Sanchez *d. 2. num.* 11. à Iudice, immò & à Deo petere prædictam vindictam justam, quantam scilicet meretur culpa lædentis: non potest tamen esse ipso infligere, juxta illud ad Rom. 12. *Mihi vindicta, & ego retribuam.* Cùm ergo in primo actus læsus ex se desideret malum ut malum alteri: in Quinto autem non ex se, sed à Iudice, idque cum moderatione juxtà quantitatem delicti: clarè apparet, esse hos actus valdè diversos.

Verùm nondum animus quiescit, nisi ad peculiares nonnullos casus, de eodem hoc argumento explicandos, descendamus.

Accusare inimicum, non remittere judicè, &c.

9. Licetnè apud Iudices inimicum accusare, accusationem prosequi, nec ab illa velle desistere, nec velle remissionem per publicum instrumentum, seu Notarij scripturam exhibere?

Respondeo: Si hæc fiant intentione dicta in primò actu certum est esse mortalia: si aliis modis, non esse; etiamsi quamcunque aliam satisfactionem lædens afferat. Ita Lessius *ibid. n.* 24. Suar. Coninch. Lorca, aliique apud Castro Pal. *loco cit. n.* 9. Ratio est, quia læsus in his, quod justum exposcit. Absit tamen scandalum: quod aberit, si tuam intentionem palam facias.

Videbitur alicui esse aliquis scrupulus, si hæc fiant, ex intentione *quinto loco* explicata. Verùm, fateor esse consulendum, ut juxta Christi Domini consilium, huic tuæ satisfactioni propter ejusdem amorem renunties: tamen in rigore peccatum non est, quia cùm Iudices sint à Republ. positi; ut reos puniant, & læsis satisfactio exhibeatur; idque sit bonum Iustitiæ ut modò vidimus; & secùs iniquè ejusmodi Iudices pro satisfactione offensorum ponerentur: consequenter dicendum, si læsi hoc ipsum petunt, Ius ex Iustitia debitum petere. Quòd si ipsi reo id sit provocativum odij, scandalum erit passivum: læsus enim dum rem justam petit, & dum à publico Iudice eam petis, nihil mali, & nihil speciem mali habens committit adeóque in scandalum peccaminosum non incurrit.

10. Si tua satisfactio, exemplum punitionis delinquentis, & hi similes bonis fines sint adeò leves, & cum ea facilitate animi negligi possint, ut longe superentur à damno, quod inops, verbi gratia familia rei puniédi passura esset; tunc alicui videbitur obligare Charitas ad publicè remittendum: nam ex probabiliore sententia dicta §. *i. n.* 18. Charitas obligat proximi malo gravi succurrere, si cum parvo proprio incommodo possimus. Notanter dixi (alicui videbitur) nam hic adest culpa, quæ semper meretur dignam pœnam; & hæc re ipsa à Iudice, ne imò punita remaneant delicta, infligitur, nullo respectu habito ad damna familiæ rei: quod non est in casibus, de quibus, sermo fuit *in dicto n.* 18. Cur ergo non licebit ad dictam pœnam concurrere ei, qui ex bonis finibus prædictis accusat? Nam fortasse propterea absolutè Lessius paulò antè *n.* 7. dixit licere: nec hanc, vel similem exceptionem adhibuit. Id tamen expende, Lector, accuratiùs.

Salutatio inimici.

11. Frequens Confessariorum & Pœnitentium scopulus: Aio te non esse regulariter obligatum salutare inimicum: Ita Suar. *d. 5. de Charit. sect. 5. n.* 8. Con. *d.* 24. *de Charit. d.* 6. *n.* 91. Bonac. *t.* 1. *d.* 5. *c.* 1. *Decal. prac. q.* 4. *p.* 3. *n.* 9. Diana *p.* 2. *tr.* 15. *res.* 62. Ratio, est, quia cùm non teneamur salutare quosque nobis obvios; salutationis omissio non est per se signum odij, nec ex excitans inimicum ad odio habendum non salutantem.

12. Dixi (regulariter:) nam si antea illum solitus es salutare, & nunc è salutatione abstineas; vel si è circunstantiis colligatur, te nunc salutationem omittere, ex odio propter injuriam acceptam, vel si inimicis sit tuus superior; vel si occurrentibus pluribus: inter quos est inimicus; cæteros salutes, excepto inimico; vel sublata omissionem salutationis, oculis præter solitum tuis inimicum aspicias; insolitovè fastu pileum capiti combis primas: peccabis sanè, quia sic fomitem odij sine dubio præbebis. Iuvat afferre Hurtadi de Mendoza sententiam apud Dian. p. 5. tr. 13. res. 89. *Ab obligatione salutandi* (inquit) *solvo, Primò Parentem, Prælatum, Iudicem quãdo ex circumstantiis colligitur in pœnam justam, eos non salutare inimicos. Secundò, eos, qui sine gravi incommodo honoris non possent salutare inimicum, hoc tamen est valde rarum. Tertio, eum qui infamem accepit injuriam, cujus æstimatio petit austeriorem vultum ut vocatus fuisset Fur, judæus Sodomita: tunc enim prudenter censetur omissionem salutationis non esse ex odio, sed ex justo calore, & ingenii acrimonia, quæ juste omittit urbanitatis signa: item esse multis argumentum, eum parvi æstimasse tam acerbam injuriam.*

13. Duo Religiosi, cujusdam rixæ causa, se intra septa domestica non salutant; peccántne mortaliter, si antea se invicem salutare consueverunt? Respondeo: ita profectò quia par est scandalum aliis Religiosis, ipsisque invicem, qui rixam habuere. Excusari à mortali tunc possent, ex Trullench. *mox citando, n.* 7. quando comperta esset horum probata virtus: & rixa, ejúsque causa, quam alij sciant; fuisset levis, unde judicentur non ex odio gravi, sed ex levi quadam passione, vel in significationem accepti gravaminis, & injuriæ moveri ad omittendam salutationem. Idem usu venire posse videó in timoratis sæcularibus, levi causa rixæ existente, si præsertim aliis cognita: ut item, inter maximè conjunctos, inter quos difficulter præsumitur intercepere ex hoc solo signo odium grave, ut inter patrem, & filium, &c. Ita Valerus apud eundem Trullench. *l. c.* vide etiam Diana. *p.* 2. *tract.* 5. *resolut.* 62.

Resalutatio ejusdem.

14. Si inimicum modo dicto graviter tibi infensum te salutantem non resalutes, peccas mortaliter, Ita Suar. Coninch. Bonac. *ibid.* Ratio est, quia positâ inimicitia, omissio resalutationis non solùm imputatur inurbanitati, sed maximè odio. Excipe, nisi adeò infetior esset salutans, vel earadessent circumstantiæ, ut ejusmodi odij judicium non fieret. Idem, puto esse, si ita animo distractum te simules, ut verè appareas ad salutationem non advertisse,

15. Quæsivit nuper quidam à me, An si certè moraliter prævideam mihi salutanti inimicum, ipsum cum debita resalutatione non responsurum, an inquam, obliger salutare, quamvis mihi tunc incumbat priorem esse in salutando? Certè non ausus sum obligare; quia sic subiret periculum graviter invehendi contra non resalutantem, fieréntque peiora prioribus; quia tunc sibi imputare debebit inimicus, qui ita se gerit, ut certitudinem moralem de omissione suæ resalutationis alteri det. Vide quæ *mox n.* 23. dicam de nolente acceptare sibi oblatam satisfactionem.

16. Quæsivit rursus nobilis Matrona, cui paris nobilitatis vir consanguineum occiderat, an obligaretur illum resalutare more patrio, quo Matronæ viros nobiles salutantes resalutant inclinato corpore, vel saltem capite Ego voluissem obligare: quia salutationem tunc denegare, est ostendere odium: verùm quidam doctus à me consultus, nequaquam sub mortali obligavit: in Muliere enim Matrona, cujus non est vindictam sumere de injuriis, illa denegatio salutationis non est odij signum, sed sensus justi doloris, vel muliebris fastus, vel quid similis

Exclusa

Exclusio à communibus beneficiis.

17. Dixi *in opusc. de Sacrif. Miss. l.2. cap.2. §.13.* fore peccati mortalis reum Sacerdotem, si à participatione sacrificij inimicum velit excludere: Idem in præsentia universim addo: si enim pro omnibus incolis huius Vibis ores, omnibus vicinis eleemosinam impartiaris, omnibus huius familiæ legata, quāvis voluntariæ distribuas, &c. non potes inimicum, qui fortè inter hos invenitur excludere. Ita Suar. *ib. n.* 2. Coninch. *ib. à n.*85. Vd. 2.2.d.3.q.3.p.2.*sect.ver. Tertiò sequitur.* Ratio est, quia licet orare, stipem elargiri, legata distribuere non teneris; tamen: posito, quòd ea exhibes, perspicuum esset inimicum odij si nolles aliquem ex illis admittere. Quòd si beneficium pro omnibus non sufficit; tunc profectò amicos proferes sine culpa: Ita S. Thom. 2.2.*q.*25. *art.* 9. Sed enim non est signum claræ inimicitiæ, sed ad summum non amicitiæ: at signa positivæ amicitiæ ostendere ex consilio quidem, non verò ex obligatione, teneretur. Vnde etiam fit, vt positivè orare, ex præcepto, pro inimicis non obligeris: hoc enim solùm est de Consilio cùm ad vitandam mortale satis sit in communi oratione illum non excludere, nam sic virtualiter iam includis, ita Trull. *l.1. in Decal. c.* 5. *dub.* 5. *dub...n.*4.

Veniæ Petitio.

18. Veniam petenti nolle dare, nimis aperta odij demonstratio esset. Sic Coninch. *l.c.n.* 95. Suarez *l.c.n.*9. Sà *verbo Charitas, n.*9. Ita si veniam per se, vel per alium petentis negares signa aliqua, quibus te inimicitiam deposuisse significes. Solus superior offensus potest subdito, ut is emendetur, vel iustè puniatur reconciliationem in hoc casu differre, quia id non odij signum, sed potius est amoris, vtpotè ad emendationem conducens. Verùm, multa prudentia opus est, nè plus æquo subditus exacerbetur.

19. Difficultas est; Quando lædens veniam quidem petit, sed debitam satisfactionem, vel dare non vult, vel certè non potest: lædens inquam, huic enim soli competit veniam postulare; non læso, cum huic satisfit, si se promptum præferat ad decentem reconciliationem; atque si à signo odij, vt dictum est *superiùs*, se se contineat. Pro hac difficultate.

20. Dico primo: Si non potest, si damnum factum sit irreparabile, quale fuisset homicidium, vel etiam non debet, vt si læsus exposcat ab offendente tantum satisfactionem, ut prudentum arbitrio excedat offendentis culpam: Si, inquam, non potest, vel non obligatur offensus cum signis depositionis inimicitiæ respondere, & veniam dare: secùs meritò iudicetur in odio gratis velle persistere, dum debito suo eius adversarius non deest.

21. Illud tamen nota: quacumque satisfactione ab hoc petente veniam exhibita; adhuc læsum posse expostulare satisfactionem punitionis delicti à Iudice infligendæ. Ita S. Thom. Cajetan Arag. Tolet aliique, quos citat, sequitúrque Fagund. *l.* 1. *in præc. Decal. c.*12. quia ut *suprà* diximus, ad hanc ius Iustitiæ habet; licèt iterum moneam; rem esse periculo poscandi expositam.

22. Illud insuper nota: non esse coarctandum offensum, ut statim ac iniuria illata est, veniam dare teneatur, cùm túc satis sit negativè se habere, Ita Azor. Fill. Villalobos, apud Trull. *l.cit.n.*11. Sufficiens ergo tempus prudentis abitrio sit elapsum. Est enim suprà humanam fragilitatem, recenti vulnere, necdum sedata animi perturbatione offensum cogere ad positivam reconciliationē concedendam; quare tunc dilatio non erit signum odij, sed potiùs indicium infirmitatis humanæ.

23. Dico secundò: Si lædens nolit satisfactionem debitam afferre, & tamen veniam sibi dari postulet; obligatis quidem ostendere te odium in animo nequaquam fovere; cæterum, potes modestè tuā satisfactionem vrgere, atque illam ante reconciliationem expectare; rem enim tibi debitā expectas; & odij fominem non tu ministras, sed adversatius, qui satisfactionem, quam potest, dare immeritò negat.

24. Inquires: Inimicus, qui læsit, obligaturnè semper à læso veniam submisso animo petere? Respondeo: Frequentissimè hanc obligationem nō cognosco: semel tamen, at iterum cognosco. Nam primò, eiusmodi obligatio non adest, quoties aliam æquivalentem satisfactionem læsus exhibet, verbi gratia, per pecuniam, per præventionem in honore, per amicitiæ signas officia, per amicorum intercessiones, &c. Secundò, quoties iniuriæ inter inimicos factæ, invicem se compensant. Tertiò, quoties læsus eam veniæ petitionem, vel non curare, vel ad secundiam magis eâ incitare iudicabitur, vel quando apud aliquos, v.g. nobiles viros vsui illa non est. Quartò, quoties is, qui offendit, multò superior est, ut non conveniat à subdito veniam poscere: nisi fortè tanta fuerit iniuria superioris, vt ad eiusmodi petitionem ipsum prudenti iudicio vrgeat. Quintò: *Quoties* (inquit hic Castro Pal. *tom.* 2.*t.*6.*disp.*1.*p.* 8. *n.*10. ex Bonacina *præsumis petità veniâ, & satisfactione pro tua parte exhibita alium non correspondurum; tunc enim titulo compensationis rationere quasi in depositum satisfactionē poteris, quousque videas alium paratum debitū exhibere.* Sextò, quoties offensus est absens, nec facile per se, vel per alium conveniri potest. Ita Trullench, *l.c.* citans Azorium. Septimò, quoties non est elapsum competens tempus, ut in simili dixi *n.*22. Solùm igitur tunc erit necessaria, quando gravis fuit læsio, & aliud remedium ad reconciliationem adhiberi, vel non potest, vel omnibus à viro prudenti expensis, non debet. Sic filius respectu patris, subditus respectu religiosi Prælati, vxor respectu viri, servus respectu domini in gravibus iniuriis, sæpe veniam petere debebunt, à quo alij faciliùs ex prædictis, vel similibus capitibus excusabuntur.

Alloqui inimicum.

25. Inimicum non alloqui signum per se odij non est, cùm non sit omni proximo debita colloquendi familiaritas. Ita idem *ibid.n.*21. tamen si ante conceptam inimicitiam cū eo sermones miscebas, obligaris à colloquendo te non subtrahere: eo modo, iisque limitationibus quas dixi de salutatione. *n.*12.

26. Quando allocutio debita non est, si prævideas ex tua allocutione fore, ut inimicus odium deponat, obligaris alloqui, si sine multa animi difficultate potes; nam si notabilem difficultatem patiaris, te nequaquam cogo. Ratio est, quia bonum speciale proximi, quale tunc est depositio odij, procurare ex Charitate tenemur cum aliquo incommodo, non autem cum magno.

27. Quando autem colloeutio debita est, Dubitatur quisnam tunc, eam incipere debeat; Sanè debebit lædēs: sanè inferior: sanè qui prior insuriam intulit: & rixæ fuit quasi primus excitator: sanè, qui notabiliùs offendit, etiamsi fuerit in offendendo posterior. Sed quòd, si vel æquales moraliter fuerint iniuriæ: vel omnibus prudenter considerati, non sit maior ratio, quod potiùs incipiat vnus, quàm alter; Respōdeo. Tunc vtique incumbat, capta occasione, locutionem aggredi. Quod si accidat occasio, in qua vni potiùs, quàm alteri secundùm morum regionis, seu propter aliquam circumstantiam, vni conveniat loqui, non alteri: ille sermonem incipere debet, non hic, quia tunc ita ratio dictat. Certè regulariter inter æquales ei incumbit priùs salutare, qui coram altero pertransit, quive de novo accedit: non verò illi, qui stat. simile igitur quid evenire potest in colloquendo. Parimodo, si ego indigeam tuo auxilio in re quapiam, mihi incumbit loqui priùs auxilium postulando, quàm tibi: & sic in simillibus.

28. In Monasterio quodam Monalium, duæ ex illis, post rixam, nescio quàm, profitebantur, omnibus advertentibus, per multos annos nunquam inuicem colloqui. Dubitavit earum Confessarius, an ex in peccato mortali versarentur: & obstinatè sic perseverantibus, an esset absolutio, & sacra communio iisdem impertienda?

Equidem si per aliquam hebdomadam post rixam, à colloquendo abstinuissent non condemnassem de mortali: quia præsumi tunc potuisset, expectari interim: vt ira defervesceret, vtque caperetur loquendi prudentior occasio, vel quid simile: unde non statim cessatio locutionis iudicari potuisset odij signum. Eodem redisset, si per aliquod non valdè longum tempus rarissimè se obtulissent sermocinandi occasiones? nunc verò, cùm hæc non supponnas, puto esse distinguendum. Et siquidem causa rixæ fuit de re levi ipsaque rixa fuit levis; erit quantum est ex hoc capite odij, vel scandali, hæc omissio loquendi à mortali excusanda (esto, sit venialis, & ex alio capite, v.g. ex gravi comptemptu, vel simili possit esse peccatum grave.) Ratio est, quia tunc maximè in timoratis, vt in similli dixi *n.* 13. non præsumitur id oriri ex odio gravi. At si causa rixæ fuit gravis, vel gravis rixa certè cessatio loquendi de mortali erit condemnanda quia in his casibus cessatio loquendi per tot annos, meritò præsumitur ab odio non levi proficisci, Porrò Confessarij permaximè adhortentur omnes, præsertim eos, qui simul convivunt; vt in amicitiæ signis exhibendis prodigi sint, ut ita dicam, nec solùm liberales: id enim nos reddit amabiles hominibus, Angelis, Deo. Odi ego acriter eos, qui semper amaro sunt vultu, & austero, nec subditos, consodalésque solùm, sed multò magis superiòrem: dum de S. Romualdo prudentissimo æquè, ac sanctissimo Abate; cuius hodie, cùm hæc scribo, memoriam, colimus, sic lego in festo S. Romualdi 7. Febr. l. 2. Breu. Rom. *Vultu adeo lato semper erat, ut intuentes exhilararet.* Nec immeritò statim additur, *magno apud Principes: & Reges in honore fuit.*

Desiderare malum alteri Vbi;

De Invidia.

29. Inquires primò, An sicuti Inimico licèt velle malum punitionis modo dicto; ita vniversum possit quis proximo malum ex aliquo motivo desiderare;

Respondeo Certè non statim ac illud licet, sequitur & hoc licere: nam inimico desideratur illa punitionis pœna, quam iustè meretur; at proximo nullam merenti pœnam malum, desiderare, iniquum per se est, id ergo diligentiùs discutere hac occasione, ne gravemur; & solent quidem afferri exempla: An possit filius mortem patris optare, vel de illa gaudere, non vt malum patris, (hoc enim esset odium execrandum) sed vt ipse filius paterna hæreditate fruatur; An mater posset desiderare mortem filiæ, ne illam alere, vel dotare cogatur; An possit subditus mortem cupere sui Prælati; vt Prælaturæ ipse succedat, vel ut ab eo Prælato sibi infenso liberetur? & similia, Si solùm desideres, vel cum gaudio excipias eiusmodi effectus, hæreditatem, molestiæ carentiam, Prælaturam, &c. facilis est responsio: licitè enim hæc optas, vel amplecteris: quia non gaudes de alterius malo, sed de proprio bono. Certè non potest quis licitè gaudere de fornicatione, de comestione carnis, ut facta die vetito, &c. nec, illa desiderare, ut tunc fiant, quia gauderet de peccato illeque desideraret; (lege Castro Pal. *tom, 1. tract. 2. dist. 2. p. 10. §. 2. num. 11*) tamen posito, quòd hæc cum peccato quis commisit, potest de habita prole sibi complacere, déque viribus refectis: quia non de peccato gaudet, sed de effectu secuto, qui bonus est; ita in casu nostro.

30. Rursus. Si desideres sub conditione, facilis item est responsio licitè posse. Si quis enim hunc actum eliciat: *Si meus Pater moreretur, ego hæreditate potirer: Si filia mea occumberet, ego molestia liberarer:* & gauderet tùc ille non patris, vel filiæ morte, sed hæreditate, déque carentia molestiæ; culpam odij non committeret, ut potè qui, simili modo de bono suo gaudeat, non autem de alieno malo.

31. Denique si absolutè desideres in hunc modum: *Cupio mortem patris, non ut malum patris est, sed ut bonum meum, seu, vt eiusmodi bono nimirum, quia ex illius morte ego eius hereditatem adibo?* vel sic; *Vtinam moriatur mea filia, nam sic sexestas sollicitudines excutiam, &c.* Sit inquam, sic desideres, maior est resolvendi difficultas: quia tunc eligis velle malum illis, quamvis ut causam tui commodi, quod non videtur culpa vacare.

Et ita quidem putat Bonacina *tom. 1. d. 4. circa 4. Decaloq. præcep. vnica, p. 3. n. 3.* his verbis: *Secundò sequitur illum graviter peccare, qui grave aliquod malum corporis parentibus exoptat: Exempli gratia, cupiendo illis mortem, ut quamprimum hæreditatem succedat; Ita Silu. Navarr. Graffius, Reginald. Tolet. Clavis Regiá, Malefsius Hab.* Bonacina.

32. Nihilominus Castro Palaus *tom. 1. tr. 6. d. 2. de Charit. p. 1. num.* 11. postquam firmavit, posse malum proximo desiderari propter bonum Iustitiæ, vel bonum publicum, vel ipsius proximi, unde liceret ex zelo Iustitiæ desiderare punitionem, condignam mortem malefactori gaudere de morte peccatoris scandalosi; qui non amplius erit causa ruinæ plurimorum; cupere effrænato filio mortem; nè longiore vita graviora peccata committat, graviùsque condemnetur; optare patri seni, infirmóque, vel filiæ inopi mortem, ne in tormenti vivant, & similia; quia hæc desideria sunt finaliter de bono proximi, non de malo, postquam, inquam, hæc firmavit, sic addit: *Credo, si cum debita moderatione faciat te posse absque peccato mortali de vita alicuius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illámque inefficaci affectu petere, desiderare: non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum inde secutum. Sic docere videtur Emanuel Sa, vbi absolute dicit te posse proximo optare malum corporale ad salutem animæ, & mortem ob Reipub. bonum & honestum, & hosti tibi alioqui valdè nocivo mortem, non odio, sed ad vitandum damnum suum item de morte ei eius gaudere ob bonum inde secutum. Azor, & Bonacina* 1-2. disp. 3. circa 1. Decal. præcept quæst 4. punctum. §. 7. n. 7. *affirmant licere matri mortem filiarum optare, eo, quòd ob deformitatem; vel inopiam non possit eas iuxta suum desiderium nuptui tradere: & idem esse dicunt, si ob illarum causam male tractaretur à marito: posset enim illarum mortem optare, ut ab illo damno liberetur* Consentit eis Ioannes Sanchez, *qui sic inquit: Licitum est optare tibi vel proximo mortem ob vitandam molestam infirmitatem, mendicitatem, vitam pœnalem à marito inflictam, & alia huius generis: dummodo desideres, ut à Deo infligenda, non ab homine iniustè vel à Dæmone. Ratio est quia huiusmodi desiderium, & gaudium de malo proximi, non tam est desiderium, & gaudium de malo illius, quam de bono inde secuturo: ergo non habet malitiam: quia illam habere non potest, nisi finis illius malus sit cum tota specie actus in efficacit ex fine desumatur.* Hæc Castro Palaus, qui etiam respondit ad quasdam rationes in contrarium. Rectè autem dictum est (morte naturali) nam si occasionem iniustam desiderares; te sine dubio peccaturum, paulò antè vidimus.

33. Vereor autem, ne Bonacina modò à nobis *num. 31. sine*, allatus sibi adversetur. In alio enim loco contrarium docuit, vt meritò eum pro se Castro Palaus citare potuerit. Ecce Bonacinæ verba *tom. 2. d. 3. circa primum Decalog præcept. q. 4. p. vltimo, §. 1. num. 7.* citato iam modò à Cast. Pal adversantia suismet verbis *dicto num. 31.* à nobis allatis: *Ex dictis sequitur eum graviter peccare contra Charitatem, qui alicui malum exoptat; ex displicentia personæ, & non ob bonum ipsius vel alterius.* Et paulò post: *Secus, si gaudeat de malo, vel tristetur de bono ex bono motivo; actus enim inefficax specificatur à motivo; ab eoque bonitatem, & malitiam sumit. Ob id à mortali excusatur, qui de sanitate alicuius tristatur, quia ex recta valetudine occasionē sumit peccādi:* & post pauca: *Idem dicendū videtur de Matre quæ mortē filiabus exoptat: quia occasione ipsarum malè secum agitur à marito, aut iniuriis afficiuntur*

non

non enim propriè detestatur filias ex displicentia ipsarum, *sed in detestationem proprij mali*. Hæc Bonacina. Ex quibus vides opinionem Castro Palai esse satis probabilem.

34. Inquires secundò: An sicut alius, ita sibi ipsi possit quis modo dicto malum optare, v.g. mortem ad ærumnas vitæ huius evitandas?

Respondeo, Ita propter easdem rationes, quia tunc bonum sibi optat, non malum. Ita Vasquez, Sà, Turrianus, Navarr, apud Bonac. *disp.3. q. 4. p. vlt.§.1.n.11.* Neque sequitur ad easdem molestias declinandas, posse aliquem necem sibi vel aliis inferre velle, vel re ipsa inferre: non sequitur, inquam, nam ibi actus desiderij est inefficax, hoc est, sistit solùm in ipso desiderio; qui verò inefficax sumit suam bonitatem, malitiámve à motivo, seu fine. At hic est efficax, hoc est, tendi ad ipsum externum effectum; qui actus efficax speciem sumit suam non à motivo solùm, seu fine; verùm etiam ab ipso opere externo, quoad patrare quis intendit: Cùm ergo in hoc casu ipsum opus externum sit nex propria, quæ semper est illicita; etiam erit & illius volitio.

Sunt apud nos non pauci rudes, qui tanquam de mortali se accusant, sibi mortem optasse, quo incommoda vitæ huius effugiant. Eiusmodi Pœnitentes, cùmque Confessarij sunt admovendi, illi ut conscientia erroneà liberentur: hi, ut sollicitiores sint in docendis Pœnitentibus. Nam profectò admirans sæpiùs adverti, aliquos solitos frequentissimè conteri, hac erronea conscientia laborasse. Deus immortalis! nunquàmne Confessarius sibi scrupulo vertit, se teneri ex charitate, ex Officio, Doctoris munus erga Pœnitentes exercere? Medicus est Confessarius, Iudex, & Magister.

Inuidia.

35. Inquires tertiò. An sicuti potest quis modo hactenus explicato gaudere de malo alterius, quia sibi bonũ, sic ita, è contra, licitè queat tristari de Alterius bono vt sibi malum; Respondeo: Hic videtur esse actus vt sibi malum; Respondeo: Hic videtur esse actus invidiæ, quam sic communiter describunt Doctores ex S.Thom.2.2.*q.* 36.*art.* 2. & 3. Valent. Coninck. Suarez, Bonac. Aliique apud Castro Pal. tom.1.tr.6.d.4.p.2.n, 3. *Est inordinata tristitia, quà quis dolet de bono alterius, non quatenus est illius bonum, sed quatenus videtur diminuere propriam excellentiam, seu proprium bonum.* Quare quando quis tristatur de bono alterius, quia vult ut illi malum, est actus odij: quando tristatur de eodem alterius bono, quatenus hoc bonum verè est malũ eiusdem, vel est malum tuũ, vel est malum Reipub. pertinet ad Charitatem, At quando tristatur de bono alterius, ut est diminutiuum seu, ut apprehenditur diminuere propriam excellentiam, bonumque proprium, est (inquiunt) actus invidiæ.

36. Hæc communiter. Quæ tamen mihi difficilia semper visa sunt. Cùm enim ad eundem habitum pertineat amare rem & odio habere eius contrarium? per eandem enim virtutem amo, v.g. bonum mei Patris, & odio habeo malum meo Patri adversarium: sanè ad eundem habitum, quo naturaliter saltem, se quis amat, pertinebit gaudere de malo alterius, est bonum suum, modo *supra* concesso, & pertinebit tristari de bono eiusdem, vt eiusdem malum. Lege S.Thom. 3.*p.q* 85.*art.*2.*ad* 1.

37. Præterea, ex communi Doctrina, non peccat is, qui videns v.g. divitias in proximo, tristatur eas se non habere, si non tristetur eas à proximo possideri; quia sic non dolet de bono alterius, sed de propria carentia, quæ sibi mala est. Lege Bonac. *t.1.d.3.q.4.p.vult.§.1.n.1.* & passim. Iam arguo: Quando doleo de bono alterius: ut est diminutivum meæ excellentiæ, non doleo de bono alterius absolutè, sed formaliter de malo meo, seu de diminutione meæ excellentiæ, quæ mihi mala est: Ergo (nisi aliud addatur, quod *mox.* nos addemus) actum peccaminosum non elicio. Et ratio fundamentalis est, quia omnes modò docuimus, actum inefficacem sumere speciem suam à fine, vel motivo. Quoniam ergo in casu nostro finis tristitiæ est diminutio mei boni, de qua tristari licitè possum? actus eiusmodi, ex hoc capite, peccatum non erit.

Fatetur Castro Palaus *l.c.n.*3. imminutionem propriæ excellentiæ malum esse, & dignum, ut de illo quis tristetur, sed quia invidus non solùm de illo malo, sed etiã de bono proximi per se, & non per accidens tristatur? quia bonum proximi per se, & immediatè hanc imminutionem causat ea de causa, inquit; hæc tristitia mala est.

Sed non satisfacit: nam falsum est: inuidum in hoc actu tristari de bono alterius per se, & non per accidens: tristatur enim de eo bono, ut causat diminutionem excellentiæ propriæ, atque adeò ratione alterius, & consequenter per accidens. Quòd autem immediatè causet diminutionem dictam, non obest, sed favet nostræ doctrinæ: ita tanto magis erit odio dignum. Sicut enim, si gauderem de malo alterius, v.g. de morte patris, ut causante immediate bonum meum, putà hæreditatis successionem; non esse peccatum, *supra* omnes vidimus: sic contrà, si doleam de bono alterius, ut causante immediatè malum meum, culpa non erit.

38. Virgo: At sic tolleretur de medio peccatum invidiæ, vnum ex septem capitalibus. Respondeo nequaquam tolli. Est autem menti revocandum, non inde illa septem capitalia appellari, quia semper sint mortalia; neque enim semper Superbia, Gula, Ira, &c. mortalem culpam attingunt: sed quia sunt veluti capita, & radices, vnde frequens mortalium numerus enascatur: & certè ex tristitia boni alterius, quatenus apprehenditur diminuere propriam excellentiam, sæpissimè progignuntur insidiæ contra proximum, odio; detractiones, infamiæ. &c. propter quæ rectè divit S.Paulus: *Inuidos tradi in reprobum sensum*; sicuti simile quid dicimus de superbis, iracundis ventri deditis, &c.

39. Ipsum ergo peccatum invidiæ in se, & vt differt ab aliis (quod rectè Doctores dicunt oriri ab animo pusillo) consistere puto in ea voluntate, quâ admittitur illa apprehensio, per quam quis credit bonum alterius, ut bonum alterius est, esse causam proprij mali: v.g. quod honor sodalis mei sit dedecus meum. Dico (falso) nam si verè ita esset invidiæ culpa non esset. Fac enim Antonium ignobilissimum duxisse matrimonio sororem Petri nobilissimi; cùm id bonum Antonij revera sit dedecus Petri, quis eundem Petrum de invidia damnabit, si tristetur de matrimonio, seu de hoc bono Antonij, non ut est Antonij bonum, sed ut est causa ignominiæ sui ipsius Petri; At si falsò simile quid apprehendam, vt si sanitatem, divitias scientiam mei proximi, ego sine vllo fundamento cedere in meum dedecus deliberatè apprehendam, déque illius proximi bonis trister; meritò invidiæ reus existimabor. Non autem dico invidiæ peccatum consistere in apprehensione, quæ est actus intellectus, sed dico consistere in ea velitione, qua admitto, seu non repello, nec corrigo eas pusillas apprehensiones, ex quibus ducor prædictam tristitiam. Atque id, quod diu mente revolvi, ad essentialem notionem invidiæ inveniendam, perdiligenter notetur: omnes enim alij modi, quibus invidiæ descriptio definitur, minùs sufficientes esse videtur.

40. Et Sanctus quidem Thomas, cæterique Doctores citati *lit.H.* quando tanquã certum supponunt invidiam esse tristiam, quâ quis dolet de bono alterius, vt est diminutivum propriæ excellentiæ; sunt intelligendi descripsisse invidiam ab effectu; ex voluntaria enim admissione illius pusillæ apprehensionis, in qua vera invidiæ culpa residet, nascitur tanquam effectus tristitia illa, peccaminosa quidem, si sit alicuius mali causa, ut esse solet facilè non tamen peccaminosa, si in ea dumtaxat sisteremus.

21. Quòd si constanter velit quis contendere inuidiam consistere in prædicta formali tristitia; ita id admittimus, ut culpabilis invidia non sit quælibet dicta tristitia; sed quæ est excedens, anxietatibus plena, uno verbo, inordinata: sicuti non quamlibet iram, velgulã sed verò excedentem, & inordinatam culpabilem esse, docemus

docemus omnes. Verùm, vides tunc non sisti in ipsa substantia tristitiæ, fit enim transitus ad dictas accidentarias deordinationes.

42. Ex his collige, à me libenter excipi sententiam Lorcæ 2.2.q.36.in addit ad 2. art. qui peccatum invidiæ ex se, & ex genere suo non esse mortale, sed veniale, docet (fateor tamen ad insidias graves, & damna contra proximum eligenda, facilè transire posse.) Ratio nostra est, quia tota eius malitia, vel consistit in eo quod quis apprehensiones illas pusillanimes admittit, vel in deordinationes modò dictas: at sive ea admissio, sive hæc inordinatio, dummodo sit modo *suprà*, explicato inefficax, nec transeat ad gravius quid; non videtur esse notabiliter contra bonum proximi, vel sui ipsius: ergo non videtur mortalis.

§. IV. *De dilectione Proximi, quoad non concurrendum cum spirituali ruina.*

1. DE scandalo egimus universim, *in opusc. de exp. Confess. lib. 2. cap. 1. §. 17.* nunc de eodem nonnulla speciatim. Differendum enim est de obligatione, quam quisque ex virtute Charitatis habet, nè sit proximo causa peccati, & consequenter damnationis æternæ. Obligatio autem hæc triplex est: Prima: nè peccatum proximi quis permittat, si impedire potest: Secunda, nè ad illud invitet, consiliumve det: Tertia, nè cum ipso peccante cooperetur.

Permissio peccati.

2. Si permittis in alio peccatum eo fine, ut ipse peccet, te peccare quis ambigit? Sed difficultas est; an aliquo bono fine illud permittere tibi liceat: tibi, inquam, potentia id peccatum impedire? Distinctione opus habemus. Ita Sanchez *de matr. 10. d. 12. num. 52.* Bonac. *d. 2. de pecc. q. 4. p. 2. vn. n. 20.* citans Navarr. & Turrian. Nam si permittas cum spe certa, vel valdè probabili, ut proximus in peccato deprehensus resipiscat, verbi gratiâ, ut filius deprehensus à patre in furto, non ampliùs furetur: vel ut quis se indemnem servet, v.g. ut maritus vxorem in adulterio, adhibitis testibus, comprehendat, quibus deinde testificantibus, divortium intentare possit; sine peccato permittit, quamvis impedire possit: semper tamen supponendo alium modum non adesse, quo illi boni fines haberi queant. Ratio doctrinæ datæ est, quia illa spes certa, & hæc necessitas se indemnem servandi, dant sufficientem causam ad eam permissionem.

3. At si permittas, ut solùm à peccante pœnam sumas v.g. si custos Gabellæ, vel horti se abscondat, quo mercis asportator, vel viator Civitatẽ, vel hortum ingrediatur, & sic pœnam solvat; peccas: quia pœna illa, cùm nondum sit contracta, non potest à te intendi, nisi intendatur & peccatum, ad quod illa consequitur, & pœna alio modo à te haberi non potest, nisi habeatur peccatum. Te tamen tunc ad restitutionem obligare non audeo. Ita Barthol. à S. Fausto *in Specul. d. 11. n. 130.* quia, esto peccaveris contra Charitatem, contra Iustitiam non peccasti; siquidem tuum officium non est consulere bonis delinquentium, eosque à pœnis præcavere.

Dixi autem te peccare, si permittas, ut solùm à peccante pœnam sumas: nam si tu Custos non intendas peccatum, ut nec damnum nec pœnam proximi: sed te abscondas, meliùs res tuæ curæ consignatæ custodiantur, ratiúsque delinquentes peccent, dum timent, nè fortè à latitantibus deprehendantur: te reum peccati non facio. Ita idem *ibid. q. 131.* citans Navarr. & Rebell. quia tunc ad summum non nisi præbes materiam, minoris mali, ut majus, vel certè frequentiùs evitetur.

4. Inquires: Quando ob bonum finem permittere licet peccatum modo dicto *n. 2.* licebitnè etiam positivé occasionem offerre ad illud? Licet, v.g. Patri relinquere clavem in arca, vbi sunt pecuniæ, quo filius furans deprehendatur ad correctionem? Secundò, licetnè marito dicere vxori, quod per æquivocationem conveniat cum Amasio, ut is veniat tali hora (non posse licitè dicere ut veniat ad peccandum: quia sic clara esset acceptatio peccati certum sit) quò sse deprehendi possit, & emendari; Tertiò, licetné Domino convenire cum servo, ut afferat res ipsius Domini ad eum furem, qui ipsum servum ad furandum excitat, quò fur comprehendatur cum furtiva, & sic non ampliùs eundem servum ad furtum sollicitet.: quia est casus; quem videtur permittere *l. si quis servus, §. de furtis?*

5. Respondeo. Negant hæc, & similia licita esse Sanchez *l. c. n. 53.* & Bonac. *l. c. n. 28. & 34.* quia oblatio illa est tacita, imò expressa peccati volitio, seu acceptatio. Nec in tertio casu fauet lex: quia illa locum, propter aliquam præsumptionem, solùm habet in foro externo. Concedit licèt rarò (hoc est, ut ego interpretor, causa non levi existente) Petrus Navarra apud Castro Pal. mox citandum, inclinatque non parum Castro Pal. *t. 1. tr. 6. d. 6. p. 5. n. 6.* docentes, eam legem prodesse etiam in foro interno. Ratio concessionis potissima esse debet, quia causa illa non levis excusat à cooperatione cum alterius peccato, eo modo, quo de hac cooperatione docebimus *mox* universim: & ex altera parte, illa clavis oblivio, dictum illud æquivocum, illa adductio rei, non sunt actiones ex se peccaminosæ, sed indifferentes, nec vllo modo expressæ; vel tacitæ peccati acceptiones, ut rem accuratè considerasti patebit: *Prior sententia est absolutè probabilis, posterior aliquo modo probabilis videtur* (ait Castro Pal.) *sed eam Doctorum iudicio submitto.* Submitto igitur & ego.

Invitatio ad peccatum.

6. Invitare ad peccatum, consiliúmve dare culpam este nullus dubitat, sed quæstio gravis est, an interdum possit licitè quis invitare ad peccatum minus, v.g. ad furtum, vel fornicationem; eum, qui omnino decrevit majus committere, v.g. homicidium, vel adulterium, quando alia via non apparet, qua omnino à peccato averti possit, quod in hac tractatione semper supponendum.

7. Aliqui negant; ita Val. 2. 2. *d. 5. q. 21. p. 4.* Sà *verb. Peccatum, n. 8.* Cajet, 2. 2. *q. 78. art. 4. notab. 3. ad finem*, quia illud minus peccatum, peccatum est. Comparativum enim supponit positivum, ergo esset invitatio ad peccatum; quod nunquam licet. Præterea eligere minus peccatum, prætermittendo majus, culpa est, quamvis minor: ergo & illud consulere, seu ad illud invitare.

8. Aliqui concedunt, Ita Sanch. *lib. 7. de matr. disp. 11. n. 15.* multos citans, quibus adde Bonac, *d. 1. de restit. q. 2. p. 7. n. 8.* Basil. de Leon. *l. 5. de matr. cap. 18. §. 5. num. 26.* Vasq. *in opusc. de scandalo, d. 1.* aliósque: quia illud minus peccatum, quamvis in se sit, & supponatur peccatum; tamen relatum ad majus, hoc est, intentum ad eum finem, nè majus committatur, concipit quandam æstimabilem bonitatem, quæ est carentia majoris mali. Ad hanc igitur eligendam, si proximum in illis circumstantiis invites, ad bonum invitabis. Quare licèt ratione peccantis malum absolutè illud sit, quia per ipsum stat, nè malum illud etiam minus abjiciatur: non tamen ratione consulentis, seu invitantis, qui prudenter agit, avertendo proximus ab illo majori malo; aversio enim illa, seu deviatio à malo bona est.

9. Aliqui distinguunt, cum Castro Pal. *tom. 1. tr. 6. d. 6. de Charit. p. 6. à num. 8.* Si proximus est determinatus ad peccandum duplici illo peccato, v.g. decreuit furtum facere, & homicidium patrare; tunc licet ad minus, v.g. ad furtum hortari: quia tunc non tu allicis ad hoc minus, jam enim ipse etiam hoc minus facere decreverat; sed avertis à majore. At si solùm erat determinatus majus peccatum committere; non potes ad minus allicere: quia alliceres ad culpam, quam ipse admittere non intendebat; quod propter rationes primæ sententiæ non licet.

10. Hæ tres sententiæ sunt satis probabiles, obrationes probabiles, & doctos Authores, quibus innituntur,

mutur: In eo autem convenimus omnes, licitè posse afferri rationes de minori malo. Explico, furari quis vult, obtenere quis appetit, occidere inimicum tentat. Possunt rationes, ac motiva afferte, quæ probent vsuram, fornicationem, verberationem, esse minora mala, quàm dicta: nam sic nos non allicimus proximum ad malum: ad minus quidem, sed solùm dicimus illa minora mala esse, quod verum est: cæterùm ipse deinde eliget minus malum, non verò nos ad electionem incitamus.

11. Dices. Ex secunda sententia sequeretur, posse te licitè persuadere volenti furari à paupere, vt furetur à diuite; volenti furari à Petro centum, vt furetur à Paulo quinquaginta; volenti furari absolutè, ut potiùs [illegible] quàm à paupere, & similia, quæ sunt dura & contra iustitiam: siquidem tunc fieret damnum tertio in illo minori furto. Confirmatur: quia etiam sequeretur posse te licitè persuadere volenti furari ab vno, ut furetur ab alio, quamvis æquali: quod etiam contra iustitiam est.

Respondeo: esse contra iustitiam videtur aliquibus: ita Sot. apud Vasq. *mox* citandum. Sed ego sequor doctissimum Vasq. *opusc. de scand. art.* 1. *n.* 14. qui has sequelas concedit: quæ liberat sic consulentem à peccato, & à restitutione. Ratio est (inquit Vasquez) quia hoc genus consilij eò tendit formaliter, nè committatur maius peccatum. Ex quo fit vt is, à quo latro furatur ad id, quod minus est, non sit rationabiliter invitus de eo qui consilium præbuit; siquidem in causa fuit. nè maius peccatum committeretur. Non est igitur ratio ea, quam putat, & solvit Sanchez, quasi dicamus tertio non inferri damnum à consulente: concedimus enim, sed dicimus ipsum tertium non debere esse invitum contra hunc consulentem, vtpotè suo consilio peccatum maius avertentem; ergò sit meritò invitus contra latronem, cui tota malitia imputanda est.

12. Ad confirmationem, neganda prorsus est sequela quia in malo æquali non apparet illa bonitas deviationis à maiori malo; unde nec in materia iustitiæ, nec in alia consulit illud vllo modo potest. Quando quis decreuit patrare malum aliquod æquale: sic. *Volo occidere Petrum, vel Franciscum, violare Antoniam, vel Catharinam?* An possis consulere vnum potiùs, quàm aliud, dicam *mox num.* 64.

13. Veges: At ex eadem sententia secunda sequeretur, posse te licitè volenti occidere patrem, persuadere vt occidat non patrem, sed, v.g. servum; volenti occidere Petrum, ut amputet brachium Paulo: multò magis volenti occidere quempiam, vt eundem tantùm vulneret, & similia. Respondeo: Has sequelas esse absurdas docet Sanch. *de matr. lib.* 7. *disp.* 11. *n.* 24. aliique, propter eandem rationem modò insinuatam: quia inferretur directè malum tertio iniustè, etiam supponendo aliam non affulgere viam, quâ possit peccator ille averti à decreto malo. At Vasquez *l. c. n.* 13. expresè concedit, licitè posse illud de abscissione membri; quæ est circa eandem personam, quæ intendebatur occidi. Verùm de alia persona, & de prædicta occasione servi, vel nõ Sacerdotis, & similibus vitæ nocumentis, loqui aliorum, qui offendit intendebantur, non loquitur, sed eius ratio idem videtur probare: semper enim is, dum tendit formaliter ad amoliendam Dei offensam, licitè agit sine vlla obligatione restitutionis, & sine pœna irregularitatis ex delicto, vel excommunicationis, si fortè percussus sit Clericus, qui enim culpam non committit, pœna dignus nulla est. Verùm, quemadmodum Vasquez solùm respectu eiusdem personæ id resolvit, ita resolutum, & ego volo: respectu enim diversarum; nimis durum est, idem sine meorum lectorum approbatione velle concedere.

Quæres: Volenti rapere bona mea possùmne licitè persuadere, ad mea servanda, ut rapiat ab alio.

Respondeo Sanchez de hac quæstione docet duo: Primũ, id minimè licere, quia non licet alteri damnum inferre illùdque consulere, vt meis rebus consulam, adhuc enim consulerem peccatum. Secundum: licere tamen, furi persuadere, nulla nominata persona: *Si furari vis, mè relinque, multi alij sunt, à quibus furari possis. Tunc enim nullius malum consulitur, sed proprium avertitur.* Hæc Sanch.

Equidem hoc posterius dictum, quod cum tanta generalitate approbatur, approbo, & ego; quia cũ dicis: *Multi alij sunt, a quibus potes furari*, non consulis, ut furetur.

Sed difficultas est in dicto priore, an scilicet liceat sic dicere, nullum tamen determinando: *Relinque me, & fureris ab alio* (non dicis, nunc *potes furari*, vt modò dicebas, *sed fureris*) Quid si, aliquem determinando, sic? *Relinque me, sed fureris a Petro.*

Respondeo. Sanchez *l. c. n. præcedente*, videtur inclinare, quòd liceat, quando nulla persona determinatur. Sed ipse profectò id ne quaquam docet, solum enim ibi ait, licere, sic dicere: *Me inopem relinque, & fureris ab aliquo diuite.* Id quod nos etiam modò concessimus, quia sic minus malum consulitur.

Puto ergo ex dictis, licitum non esse æquale, vel maius persuadere, sive designando personam, sive in genere loquendo, quia tunc semper persuaderes peccatum, nec adesset excusatio derivationis à maiori delicto, licitùm esse persuadere minus, modo *suprà* explicato, quia sive personam determines, sive nequaquam, locum habet dicta excusatio. Quando autem dicimus) ab alio determinato; vel interdeterminato) semper intellige, vt si possis avertere latronem: solùm indeterminatè loquendo: certè non liceat determinatè signare personam, ut ex se constat.

14. Atque hæc me dero consilio, invitatione: persuasione: At si latro ita dicat: *Nisi tu me adjuvnes ad furandum minus à Petro, ego furabor maius ab eodem Petro*, poterisne illùm adiuvare; si alia via non est furem avertendi à maiore summa? Respondeo posse: quia Dominus in re sua, & de qua potest disponere; censetur id velle; cum tu in hoc auxilio rem vtilem pro illo geras. Ita Vasq *ibi* lege item Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *res.* 1. *fine.* Quòd si latro pari modo poscat auxilium ad furandum minus ab hoc: secùs, dicat se furaturum ab alio tertio maius: vel poscat auxilium ad vulnerandum Petrum, secùs occidet Paulum, esto, posses modo *suprà* dicto id consulere, non tamen potes adiuvare. Ita Vasq. *iqi*, *n.* 14. Ratio est, quia consilium per se tendit ad evitandam maiorem culpam: at auxilium, seu cooperatio per se tendit ad ipsum peccatum; quod licèt minus: peccatum tamen est, quòdque sicut committere tibi non conceditur soli, ita neque cum socio.

Cooperatio cum peccante

15. Non est quæstione dignum. An possis cooperari in actione ipsa peccaminosa proximi: v.g. in accipiendo aliena, invito Domino, in occidendo; percutiendo innocentem; manifestè enim tunc, vt *n. præcedenti*, dictum est, complex esses peccati: Sed quæstio, & quidem varia, ac frequentissimæ praxis est, An liceat cooperari cum actione proximi ex se indifferẽte, ex qua ipse sumit occasionem peccandi: An, v.g. liceat scalas fenestræ admovere; quæ actio est ex se non mala, si scias aliquem velle illa commoditate vti ad furandum, licèt furtum tu nequaquam intendas.

16. Sit regula vniversalis: Ex causa rationabili, iusta nimirum, & proportionata, non committit peccatum, nec consequenter onus restitutionis contrahitis, qui scienter participat, seu scienter cooperatur cum aliquo in actione, quæ non est intrinsecè mala, sed in se considerata indifferens est? si ipse illam actionem ordinet ad finem bonum, id est, vel ad suam necessitatem avertendam, vel ad suam vtilitatem consequendam, quamvis alius ea abutatur ad peccandum.

Hanc regulam quamvis plures impugnent, sequuntur tamen doctissimi plures; Mol. *tr.* 2. *d.* 115. 240. 340. Val. *d.* 1. *q.* 10. *p.* 5. Azor *tom.* 1. *l.* 8. *n.* 22. *q.* 6. & *cap.* 24. *q.* 14. Less. *l.* 2. *c.* 9. *n.* 122. & *c.* 23. *n.* 30. & *l.* 4. *c.* 2. *n.* 24. Rebell. *q.* 14

*dec.c.7.*Castr.Pal.*t.1.tr.6.d.6.de Charit.à.p.7.* Diana *p.5. tr.7.per totum*, citans Pontium, duos Hurtad.aliòsque. Cuius ea ratio brevis est: quia, quando te vrgeat causa rationabilis, ut facias illud opus, moraliter censeris non posse aliud fucere; illa enim vrgens necessitas aufert à te potentiam moralem: ergo tunc non teneris ob eo opere te cohibere. Probatur consequentia: quia abstinere ab eo opere, quod ex se malum non est; ideo deberes, ut impedires, seu, ut non permitteres peccatum proximi: at impedire tunc non potes; ergo,&c. Probo hanc minorem, tunc non potes; tollit enim à te, vt dictum est, potentiam moralem vrgens illa causa: ergo non debes, siquidem ad impossibile nemo tenetur: quare tunc non iudicaberis velle peccatum proximi; sed proprer necessitatem suam solùm censeris negativè permittere. Vbi vides totam rationem huius doctrinæ fundari in duobus; Primò, in natura operis, seu actionis, quæ ex se sit non mala; Secundò, in casu rationabili excusante, quæ sit iusta, & proportionata cum opere faciendo; hoc est, quæ eius sit rationis, ut respectu operis, quo malè vtitur criminosus, censeatur pro te moraliter vrgens, & necessaria. Si alterum ex his absit, cooperantem peccare, non est dubium. Solùm dubitare quis posset quo peccati genere? & respondet Sanchez *l.c.n.*10. eo genere peccati quod committit ea actione abutens. Quid, si dicas esse solùm contra Charitatem; cum de Lugo *de pœnit,d.*10. *sect.*4.§.2.legatur, quæ dixi *in opusc de Confess.l.*2.*c.*1.§.17 *n.*101.de scandalo inde enim, an id possit dici, colliget studiosus Lector.

17. Verùm, enim verò vnde exploratum habeam causam esse sufficientem excusantem? Arbittio prudentis potiùs, quàm certâ regulâ id definiri potest. Non enim semper eadem causa excusabit; sed maximè perpendi debet: Primò, remoténe, an proximè opus indifferens sit coniunctum cum peccato abutentis, nam si remotè, minor causa te excusat; si proximè, maior, & vrgentior causa opus erit ad excusandum. Secundò, an sit in materia iustitiæ, vbi intercedit damnum tertij; maiorque vrget obligatio, nè cum eius damnificatione coopereris, an in aliis materiis, in quibus minor solet vrgere obligatio: maiore enim in materia iustitiæ causa excusationis esse debet, minor in aliis. Tertiò, concludet item advertere, An: si tu eam cooperationem proximo neges, cessaturus is sit à peccato; si enim cessaturus esset, maior causa requiritur, quàm si nequaquam. Vides, quàm implexa, quàm confusa sit allata regula? Illi ergo acquiescere non possumus, nisi ad casus particulares, praxis gratiâ, descedamus: nam sic aliquando clarior evadet regula. & nonnihil accuratus Confessarius sublevabitur.

Cooperatio famuli cum Domino, & similium.

18. Ipsa communis famulatus, & obsequij ratio est proportionata causa, cur excusetur famulus filius vno verbo, subditus, sequentia opera ex se indifferentia faciens; Ita Sanchez *l.c.n.*22. Primò, si iussu heri vsurarij pecuniam numeret: deferat recipiat, referat mere in libros: sed de his fusè *mox à n.*42. Secundò, si eiusdem iussu, quem scit ire ad adulterandum sternat equum, ipsum merè comitetur, metéque expectet ante fores (merè, inquam, hoc est, non vt custodiat, animosiorémque ad peccandum reddat) sternat lectum, cibos condiat, ministrétque concubinæ, eandémque merè associet, ducendo ad locum, vbi Dominus peccaturus est, ianuámque aperiat eidem ingressuræ. Tertiò, si ornet suam heram meretricem, si deferat scripta, & internuntia solius vrbanitatis plena; deferat munuscula, & esculenta; præstétque alia officia, quæ alius famulus æquè præstaret.

Dixi) solius vrbanitatis) nam si contineant turpia, & amatoria, vel directè ad peccatum provocantia, ut item si contineant claram provocationem ad duellum; nulla erit excusatio, nam hæc sunt intrinsecè mala, ex Sanchez *n.*26. quam vis Castro Pal. *t.tr.6. d.6.p.*11. *n.*7. hæc licere in aliqua vrgentissima causa, dubitativè docet. Quòd si famulus ignorat, quid in eo scripto latat, tamen dem, est certus de turpitudine amoris Domini, vel penitus, inter quas intercurrunt illa scripta, sunt valde suspectæ: nunquam licere deferre, sentit *ibid.* Sanchez, quia debet servus ex communiter contingentibus præsumere ea esse amatoria, & mala: benigniùs tamen etiam in hoc loquitur Castro Pal. *ibid.* citans Rebell. nisi enim delationem ex aliqua vrgentissima causa, puta mortis, vel similis gravis mali avertendi, vterque concedit.

19. Præterea, subditus non ex sola famulatus ratione sed metu notabilis detrimenti (quale esset, si quis timeret, ne Dominum hunc deferens, cogatur alium cum suo molestia, & damno quærere, ne à Domino malè tractetur, ne to vis oculis aspiciatur, ne è domo cum suo detrimento expellatur) subditus, inquam, excusabitur, si referat adulteræ, vel inimico, ut tali hora ad domum heri vel ad condictum locum accedat (sed ne dicat, ut accedat ad peccandum: vel ad pugnandum in duello; hæc enim sunt intrinsecè mala) si iussu heri insequatur puellam, visurus, vel requisiturus, vbi ea habitet, & nihil aliud; si iussu iusdem non aperiat modò januam, sed doceat, vbi herus sit; si Dominum adiuvet ad ascendendum per fenestram, quò ingrediatur in locum, vbi peccaturus sit. Hæc enim, & similia, cùm sint aliquantò propinquiora peccato abutentis, indigent causa aliquantò graviore, quàm sit ratio famulatus; & ea, quæ dicta est, sufficiens satis, supérque censetur. Si famulus ad duellum associet Dominum, vel eundem fornicantem custodiat ante fores, ut in vtroque peccato animosior sit; clare peccabit, ut modò innuimus; Ita Sanchez *n.*23. quia finis est pravus: at si materialiter associet, custodiáve, id est, ut Dominum suum non derelinquat, licèt videat eum vti hac associatione, ut animosior fiat ad peccandum, excusari quidem potest: sed non sufficit ratio sola famulatus nec aptabile illud nocumentum, quòd diximus *initio huius numeri*: sed maximum debet esse, quia custodia illa animosiorem Dominum reddens, valdè propinqua est peccato: multò magis, id dico de associatione eadem materiali ad duellum, déque omni cooperatione, qua quis vtatur ad occidendum: quia majorem causam requiri *suprà* diximus, quando culpa abutentis est contra iustitiam.

20. Quæsitum semel fuit, An si amicus meus velit, ut ego feram munuscula, & similia, turpis scilicet amoris incitamenta, quæ ipse mitti at suam concubinam: possim, ego sine peccato deferre; Responsio fuit absolutè negativa, quia ex vna parte hæc actio, licèt aliàs indifferens, est conjuncta cum peccato amici, ejúsque concubinæ; & ex alia parte non adest causa excusans ducta ex famulatu, vel ex alio detrimento, ut supponimus: nec enim, si adest quidam modicus rubor, videtur esse regulariter tanti momenti, ut satis excuset. Fateor tamen, si tibi magni sit, ejusmodi amicitia, ac verè timeres eam amittere; excusari te posse: quia tunc notabilis nocumenti justus metus accedit. Simile quid erit, si à te amicus petat, ut cubiculum ei accommodes: in quo scis eum fornicaturum: nisi enim notabilis necessitas te excuset, peccabis, si illi morem geras. Ita Sanch. *l.c.n.*31. Et notabiliorem quidem posco, si in tuo cubiculo securiùs, & confidentiùs sit amicus peccaturus, ob rationem modò dictam in associatione, atque eodem modo philosophare in cæteris similibus, ubi ratio famulatus, & obsequij non invenitur.

21. Occasione famuli, illud de Dominis adverto, nam si Dominus non eiiciat servum habentem extra domum Domini concubinam, seu universum servum malum; vel si non subtrahat aliquid ex necessariis, quando probabiliter creditur servum ex tali ejectione, vel subtractione ad sanam mentem rediturum, peccaturum mortaliter: Quòd si verisimile esset domo expulsum deteriorem futurum, (ut certè facilè præsumi posset) liceret domi

retinere,

retinere; dummodo non sit familiæ perniciosus. Lege Sylv. *verbo Dominus* § 7. Navarr. *in summa c.* 14. *n.* 21. Ratio est, quia in priore casu videtur peccato servi favere; non item in posteriore. addit Trullencus, *l.* 4 *in Decè. c.* 1. *n.* 6. *n.* 1. citans Azoriam, *p.* 2. *lib.* 2. *c.* 39. vide Navarr. *c.* 14. *n.* 21. *cit.* aliam excusationem: si nimirum expulsione notabile damnum Domino sequatur, eo quòd sit familiaru debito, & necessario carituros; vel pretium servi, vel ipsum servum amissurus.

22. Quod dictum est de Domino, intellige multò magis dictum esse de Patre respectu filij. Quare sicuti aliquando excuso parentes, fratrèsque maiores, quando adhibitis filios, fratrèsque non expellunt; quia deteriores extra domum veri similiter evadent: & quia dedecus est familiæ. Ita maiorum curam in alterius domibus illos, ita eosdem graviter accusare debeo, si continuò agere: remedia, quæ moralitèr possunt, ad curandos eos, qui sibi ipsorum cura sunt, nequaquam adhibent.

Foveret etiam peccatum Dominus (multò magis pater respectu filij) si servum eiusque Amasiam domi retineret; nam sic Dominus receptaret peccantes. Inquiris: Potestne his herus excusari nunc ex eo capite, qui alios servos, vel servas inuenire facilè non potest, qui perinde ac illi naviter famulentur? Respondeo: non possum excusare: Nam hoc casu non solùm est servus malus, ut *numer praeced.* sed est securiùs peccans, & commodiùs. Idem die quoad filium, volentem domi parentum retinere Amasiam. Quid de scandalo; Quid de periculo contagij, totius familiæ? Apage à te eiusmodi lues.

Cooperatio cum Amasia: vbi plura de puella honesta.

23. Licet cuilibet Iudicis concubinæ munera tradere, atque ab eadem petere; ut intercedat pro ipso apud Iudicem; quando eius intercessione sperat, ut iustam sententiam de re alicuius momenti Iudex pro ipso ferat; nec alia via se offert, quà possit eiusmodi sententiam obtinere. Ita Castr. *l.c. p.* 15. Hurtad. apud Dian *p.* 5. *tr.* 8. *res.* 34. contra Sanch. ab iisdem citatum. Ratio est, quia id potest puella obtinere sine exercitio, vel incremento turpis amoris, quare actio est ex se indifferens: & ex alia parte, expectatio sententiæ dat sufficientem causam.

24. Quid de puella adeunte Iudicem pro sua causa; vel de eadem vocante Medicum pro sua curatione; vel de homine indigete assistentia fœminæ pro infirmitate: peccabúntne hi hæc facientes; quando sine gravi incommodo ea omittere non possunt; & nihil Dominus sciunt Iudicem, medicum fœminam his occasionibus turpiter labi? Respondeo; Præscindendo ab alio inconveniente, puto posse; necessitate nimirum gravi, & proportionata eos excusante; id quod patet ex dictis.

25. Si puella (vt id semel hac occasione dicam) advertat se ab alio libidinosè tangi; quando tactus sunt impudici, seu libidinosi, (qui sint hi dicetur pluribus *infra lib.* 7. §. 6. (non potest licitè permittere se tangi: nam concurreret ad actum intrinsecè, & moraliter malum. Si verò sint pudici ex se, & honesti: quale esse solet osculum ex more patriæ, vel tactus manus in choreis, distinguendum est. Si enim fiant in publico licitè eos permittet puella: qua in re per se non mala adest excusatio sufficiens: ne scilicet in suspicionem malinæ, apud spectantes, veniat repulsus bonæ aliàs famæ. At si hæc suspicio vitari posset, vel illi tactus, quamvis impudici fierent secretò; debet puella omninò repellere si certò moraliter tangentis, osculantisve malitiam advertat: nam tenetur ad non concurrendum cum alieno peccato, vbi non adest excusatio permittendi. Certò, inquam advertit: nam si solùm sub dubio, ex alio capite non obligatur repellere, quia nimirum nemo præsumendus est malus. Ita Filiuc, *tr.* 30. *n.* 197. Sed certè eo in casu, quod secretò hi tactus fiant, suspecti sunt, & repellendi. Licité vt id etiam obiter tangam) posse à puella repelli Medicum, & sic negligere curationem sui morbi, ne tangatur partibus inhonestis; concedunt Doctores, Bonac *de matr. q.* 5. *part.* 10. *n.* 9. Ian. Sanch. *d.* 3. *n.* 7. quia nemo tenetur admittere curationem, à qua non minùs abhorret, quàm ab ipso morbo.

26. Illam etiam causam sufficientem existimo, vt sine peccato possit puella habere amatorem, & sinere se ab illo videri; idémque parentes posse concedere, quando id fit ad finem nubendi. Vide omnino de hac re *infrà, lib.* 7. *cap.* 3. § 3. *à n.* 49. Cautè tamen id fiat, nec in se permittat delectationes carnales de præsenti; quod facillimum, & frequentissimum solere esse, prudenter notabat Pater Nicolaus Buldelli, meus in Theologicis amantissimus Præceptor.

Munera Amasij an acceptare liceat puellæ, dicam *in fra lib.* 7. *loco citato*, vt etiam an se ornare *infrà lib.* 7 *c.* 8. § 8. *per totum.*

27. Quid, si puella præscindendo à prædicto fine nubendi, sciat labi in peccatum adolescentem, quando eam conspicit, potéstne Primò, permittere se ab illo videri; Secundò se illi conspiciendam tradere? Vtrique petitioni sic respondet Sanch. *t.* 2. in Decal. *lib.* 1. *cap.* 6. numer. 16. & 17. *Ad primum communiter Doctores docent, eam peccare mortaliter, quando nulla necessitate ducitur; sed vt suæ libertati satisfaciat, huc, atque illuc discurrendo: secus, vt invisat vicinos, ne inurbana vocatur, eat ad Ecclesiam, &c. Alij tamen docent non peccare mortaliter. Primò, quia ea occasio potiùs ex propria adamantis malitia: quàm à muliere data, quæ libertate sua iure vtitur. Secundò ne ille scrupulis subiaceat, dum vult expendere; quando est necessitas domo exeundi, &c. Tertiò, quia ex hac causa mulieres se superfluè ornantes, semper peccarent, quia sciunt se à pluribus turpiter fore amandas. Hæc igitur sententia verior est (quam sequitur etiam Diana cum aliis ab ipso citatis* part. 6. tract. 15. resolutione 30.) *Ad secundam sic habet: Si data opera (multò magis, si se ornatam offerat, conspiciendam) absque vlla necessitate se eius conspectui offerret, sed quadam vanitate ducta, nec turpis amoris alterius ignara, & si illum non intenderet; nescio eam à culpa mortali liberare: quia aliud est, sua se quocunque eundi libertate privare, quod commodè & absque anxietate, atque absque aditu ad scrupulos, præstare nequit: Aliud autem datà operà se eius aspectui offerre, quoad facillimo negotio vitare potest; nec in oblatione illa aliquid vilitatis est.* Hæc Sanchez Quam distinctionem, quia Albertus Alberti *de ornatu mulierum, d.* 1. *c.* 5. § 3. nolunt admittere; nimis scrupulosè de priore casu locutus est: si enim omnes cum eodem Recentiores *ibid. num.* 30. concedunt ex iusta causa puellum excusari in dicto priore casu, necessitatem aliquam, vel vtilitatem, quæ maior vtilitas, vel necessitas huic rei proportionata desideranda sit, quàm ea, quæ ducitur ex scrupulis, ex libertate &c.

Pictor, Histrio, Vector eiusdem Amasiæ.

28. Non licet regulariter Pictori pingere Amasiæ imaginem pro eo, quem pictor certò sit in eam turpiter esse affectum: quia non apparet causa sufficiens ipsa sola amissio lucri, quod ex ea pictura conquirendum sit. Namidem puto sentiendum de pingentibus, valde turpia; imò de Histrionibus eadem repræsentantibus, ex quibus moraliter sciunt multos peccaturos. Dixi (regulariter) si enim tanta esse Pictoris, vel Histrionis necessitas, ut eo lucro indigeret ad victum: vel quid simile; non recusarem semel, aut iterum licere (sed sine periculo morali suæ impuræ delectationis, quod cavere maximè in Histrione turpium, proh quàm difficile est!) donec alia vivendi ratio diligenter conquirenti non aperitur, Ita Sanch. Pontius Castro Palaus contra Azorium, & Bonacin. apud Dian. *part.* 5. *tract.* 8, *resol.* Petr. Hurtad. apud eundem *resol.* 6.

29. Licet tamen famulo, sed non nisi addito timore notabilis dãni explicati *n.* 19. emere pro Domino depictã iam imaginem concubinæ, sicut etiam modis dictis *ibid.*

& *n.* 18. ornare heram meretricem, commitari, &c. quæ tamen simplici amico non concedimus, vt colligitur *ex num.* 29. Ratio, quòd servus emere dictam imaginem faciliùs possit, quám pictor pingere, est, quia minor cooperatio est in sola emptione: ipse enim Dominus facilè emere per se posset; at non potest per se pingere.

30. Qui ex officio lecticas humeris portant, vel rhedas agunt, possúntne licitè pretio conducti, puellam scienter ad lasciuum adolescentem reducere? Aio non posse: quia id, nec excusat ratio famulatus; hi enim famuli, seu subditi non sunt: nec amissio lucri; quia hoc est satis exiguum, iuxta modò dicta de pingentibus Amasiam, Habeo tamen vnum apud Navarrum, *l. 5. consil. in secunda edit cons. 5. de pœnit. circa finem*, ex quo aliquid benignius colligi probabiliter potest: *Ex his* (inquit) *videtur colligi ratio defendendi multos à peccato saltem mortifero; modò, ut in casu proponitur, non placeat eis peccatum, & facium obsequia prædicta ob aliquem bonum finem; puta eo, quòd exhibeant illa, officij sui causâ, vel ob iustam mercedem: licèt enim hæc officia, & obsequia sint valdè coniuncta peccato; non tamen sunt secundum se, & suapte natura peccata; & ideo seiungi possunt à peccato per finem diversum & seiunctum.* Hæc ille. Nota illud (*officij, vel ob iustam mercedem.*) Hanc sententiam sequitur etiam Merolla *tom. 1. d. 2. cap. 4. dub. 10. coroll. num.* 280. & Diana, *part. 3. tom. 6. res.* 11. excusantes eos, qui ex officio puellam in curru ad Amasiam ducunt.

31. Disparitas autem est inter hos, & inter pingentes turpia: nam si ij vectores, seu baiuli adeò sint religiosi vt nolint se, suásque operas locare in eiusmodi vectationibus; facilè in suo lucro notabiliter læderentur: quod non est communiter in illis turpibus depingendis.

32. Et hîc item nota discrimen inter has artes: qui enim profitetur artem, verbi gratiâ, histrionicam turpia repræsentantem, semper est damnandus. Ita Petr. Hurtad. *2. 2. d. 76. sect. 6. §.* 181. (nisi fortè illum rarissimum casum dictum *n.* 28. excipias) quia proximè eiusmodi ars adnectitur ad turpia. At non ita sculptura, pictura, baiulatus, vel similes artes: hæ enim per se non sunt occasiones peccatorum in proximo, sed merè per accidens; ita vt peccata facilè, & vt plurimùm vitari possint.

Cooperatio Vendentium.

33. Causa iusta, & proportionata censetur, vt quis sua vendat, iactura, quam pateretur, si res suas, venales habet: nequaquam venderet: dummodo venditio non sit contra iustitiam. Itaque potest quis vendere agnum infideli, quem scit vsuifore ad sacrificium Idoli; focos mulieri, quos scit emi, ut ad turpem amorem illis perunecta invenes alliciat: aleas, & taxillos eis, qui in ludo illicito sunt illis abusuri. Caupones item possunt ministrare cibos in die ieiunij, tum quando debitant, an ad se divertentes à ieiunio excusentur; tum quando putant eos non excusari.

34. Potest etiam quis vendere, vel etiam locare domum suam meretrici, vel vsurario publico, imò id posset fieri ex Sanch. *l. 1. in dec. c. 6. n.* 20. etiam nulla excusante causa: quia locus est valdè remotè coniunctus cum peccato abutentis; & sic posset etiam abuti aere, cibis aliísque rebus innumeris: Nisi tamen locus esset ratione situs magis aptus ad alliciendos homines; vel vicinitas meretricis multùm noceret honestis fœminis in vicina commorantibus; nam tunc requiritur causa; qualis certà sufficiens esset, posse aliis honestioribus locari; & nisi esset lex, ne id fiat; vt certè excommunicatur in sacro Textu *c. 1. de vsuris in 6.* qui domum locat vsurario alienigenæ.

35. Qui vendunt esculenta soluturis jejunium, excusantur, si timent diminutionem emptorum, præcipuè cum ratò ex tua denegatione ij jejunio sint vacaturi: nullo enim negotio: quod tu denegas, alij porrigent.

Vnam vel alteram rem non magni pretij invenditam cibi superesse causa sufficiens certè non iudicetur; vt dictum est. At verò diminutio sed cessiua pretij exigui, in rebus notabile damnum cùm possit excrescere; satis sufficiens causa existimanda est.

36. Ad vendendum vinum scienter se inebriantibus causam maiorem aliquam, præter ipsum vini merum pretium, expostulat Castro Palaus, *l. c. p.* 24. adeo Sanch. *Ebrietas*: Sanchez. *loc. cit. n.* 33. nempe vel timorem, ne nolens vendere iniuria afficiatur à volente emere; vel timorem, ne multùm sic diminuatur emptores. Multùm inquam; quia ebrietas videtur maius malum: quam sola lætio ieiunij; & ideo maiorem causam requirit: quam requirat ieiunij fractio. Simile quid hac occasione dicit de reddente gladium furioso, vel cum illo inimicum occidere volenti: nam licèt ex iustitia gladium alienum reddere quis Domino teneatur: tamen in hac circonstantia furiosi, nisi à gravissima necessitate cogatur, reddere non debet; idquid sub onere restitutionis, si damnum fortè sequitur, vt dicetur *inferius. l. 8. tr. 4. c.* [§. 3. *n.* 6.

37. Peccant cum onere restitutionis ij, qui tradunt vinum, frumentum, cæteráque aliis, ut hi cum iniustitia ea vendant: quia hi operantur nomine illorum, si eadem vendas aliis, quos scis per fraudem miscendo, v. g. aquam vino, vel demendo de mensura, &c. alios esse revendituros; tunc licitè poteris, quando tu nisi illa venderes, difficulter, vel cum tuo damno, aliis vendere cogereris: nam si aliis sine tuo damno æque posses, cur ex Charitate non debeas: Ita Sanch. *l. c. n.* 27. Castro Pal. *l. c. n.* 3. leg. Dian. *p. 3. tr. 6. res.* 44. Merol. *tr. 1. d. dubit. 10. coroll. 6. n.* 305.

Cooperatio cum Idololatria.

38. Idoli eiúsque templi fabricatio, ut item Idoli iam facti venditio, cùm sint ordinatæ ad Idololatriam non possunt ex se licitè præstari in gratiam eius, qui ad hunc finem scitur ea velle: quia sunt claræ, & valdè immediatæ occasiones Idololatriæ; qualis certè non est agni sacrificandi venditio, cùm agnus multis aliis rebus non peccaminosis vsui sit.

Vrgentissima tamen existente causa (vt esset, semel aut iterum, iuxta dicta *n.* 28. magna paupertas artificis) peccatum vitaretur. Ita Castr. *l. c. p.* 12. *n.* 7. Tennerus *t. 3. d. 1. q. 9. dub. 5. n.* 144. quia (quidquid aliqui dicant) non sunt actiones intrinsecè malæ sed ex se indifferentes, cùm Idolum possit appeti ad honestos fines, nempe, ad ornandam domum, vel ad memoriam Antiquitatis conservandam: templum verò, ad vsus humanos licitos, &c.

De ingressu in templum Idoli, déque genuflexione ad illud, dixi per occasionem *lib. 2. c. 1. §. 3. a n.* 11.

Cooperatio cum ministrante indignè Sacramenta, &c.

39. Si Sacerdos sit in mortali, idque tu certò cognoscas, (nam si abest certitudo moralis, semper erit bonus præsumendus) non peccas petendo, vt is conficiat Sacramentum, v. g. ut te absolvat, quando alius bonus præsto non est: quia tunc necessitas, seu spiritualis vtilitas te excusat à peccato, quod Sacerdos ille, posset media saltem contritione, vitare, Ita Azor. *p. 1. l. 12. c. 17. q. 7.* Sacerdos, inquam, sive Parochus sit tuus, sive nequaquam; eadem enim mihi videtur vtriusque ratio. An liceat ab eiusmodi Sacerdote Sacramenta petere, quando sunt alij probi, à quibus petere possum; an, inquam, liceat solùm ex eo capite, quod is est paratus? dicam *mox n.* 65.

40. Si Sacerdos esset excommunicatus, distinguendum diligenter est: si enim est vitandus, hoc est, publicus percussor Clerici vel nominatim denuntiatus; illicitè à te exposceretur, ut is Sacramēta conficeret. Ita Suar. *de cens. d.* 14. & 16. quia tunc communicares in divinis cum excommunicato vitando; imò, quoad confessionem, invalidè, eam ab illo susciperes, siquidem ab vitando Ecclesia vel tolit, vel suspendit omnem iurisdictionem. At verò, si est non vitandus, hoc est, si habet

quamcun

quamcunque excommunicationem : modò non sit vel publicus percussor, vel nominatim denuntiatus; potest licè & licitè, & validè rogari ut confessiones quia Concilium Constantiense id, in gratiam Fidelium, concessit. Vide tunc eiusmodi excommunicatus, modò non se ipse integrat, sed, ad Fidelium petitionem, Sacramenta ministrat; & licitè, quantum est ex capite excommunicationis, validè operatur. Ita Sanch. *l.7. de Mat. d.9. num.8.* Pet. Hurtad. *2. d.173. sect. 18. §. 249.* contra Suarium *d. 38. in sect. 1.*

Dico (quantum est ex capite excommunicationis :) tum si per ipsum stet, quòd non obtineat absolutionem, esset in peccato mortali; & tunc recurreret Doctrina *nu. 17. de peccatis*: iam enim tunc peteres Sacramenta ab existente in mortali.

Cooperatio cum iniquè pugnantibus, vel aliorum bona diripientibus.

41. Vrgentiorem causam ad excusandam requiri, quando opus est magis vicinum peccato abstentis, & quando est contra iustitiam, statuimus *suprà*. Cùm autem vrgentem hanc causam, esse metum mortis, vel similis valdè gravis detrimenti, pateat ex dictis consequentis fit, vt excusentur Christiani remigantes in triremibus Turcarum contra similes Christianos pugnantium; de præterea ij, qui arma portrigunt à Turcis petita, ad eosdem Christianos interimendos; asportantes item sarcinas ad Bellum iniustum necessarias; admonentes scalas, & c. Ita Less. Sanch. Val. aliique, Castr. *1.4. tr. d. 6. p. 11. num. 10.* quia nisi Christiani captivi hæc faciant, incurrunt periculum vitæ. At non excusantur etiam metu mortis, si Christianos occidant, si percutiant, si contra eosdem immediatè pugnent, si applicent ignem, quo combuntur naves, & Christiani in ea existentes, si eundem ignem applicent Bombardis, ex quibus Christiani non terrendi solùm essent, (nam pro hoc sine dubio excusarentur) sed etiá occidendi : quia hæc sunt intrinsecè mala. Excusantur tamen, si inferant damnũ Christianis in rebus externis, eas capiendo, vel destruendo: quia tũc sunt in extremá necessitate illorum bonorum, ad vitam tuendam; nam propterea eodem mortis metu excusatur, is, qui admovet scalas, vel humeris substétat latronẽ, qui vult furari; imò, & qui eundem furem adiuuet ad furandum: quilibet enim ad hæc habet in extrema necessitate, Ita Castr. *l. c. n. 12.* citans Molinam. Et vniversaliter loquendo præter extremã necessitatem, illa causa te excusabit; si concurras ad actiones indifferentes, quibus alter abutitur ad furandum; vel damnũ in bonis inferendum, quæ iudicio prudentis iudicetur proportionata ad quantitatem furti, vel damni, ut ex dictis colligi potest.

De Cooperatione cum peiuraturo, non ieiunaturo, maleficio maleficium dissoluturo. Remissivè.

42. De primo ex his egi *lib. 3. c. 2. §. 6.* De secundo, præter modò *n. 33.* dicta & *à 3. 40.* dicenda habuisti multa *lib. 4. cap. 5. §. 6.* De tertio dictum est satis *lib. 2. cùm de maleficio.*

Cooperatio cum Vsurario.

Tres classes personarum hic se offerunt. Ipse mutuatarius, id est, ille, qui recipit ab vsurario pecuniam mutuam sub onere solvendi vsuras. Famuli tum mutuatarij, tum vsurarij. Cæteri alij non famuli, inter quos Notarius Testes, Princeps.

Mutuatarius.

43. Quoad mutuatarium, tria quæri possunt: Primò An ipsi liceat solvere vsuras ob mutuum iam acceptum? Respondeo licere. Ita Sanchez *lib. 3. in decal. cap. 8. n. 20* & de Lugo *tom. 2. de Iust. d. 25. sect. 11. §. 1.* quia hæc non est occasio peccandi, quæ detur vsurario; cùm ipse facilè posset illas non recipere : sibi ergo imputet, si recipiat, nã mutuatarius excusatur solvere, quod promisit, ne habeatur infidelis, & ne claudat sibi hostium ad habendum iterum mutuum.

44. Secundò : An absolutè petere liceat ab vsurario pecuniam mutuam? Respondeo licere, si eo mutuo quis indigeat Ita *ibid.* & communiter, Gastr. Pont. Suar. aliique allati à Diana *p. 5. tr. 7. de Scandalo, res. 8.* tunc enim, qui sic petit, nec consulit, nec intendit eam vsurarij injustitiam, quod certè esset iniquum; sed intendit vtilitatem propriam suppositâ malitiâ vsurarij: quam solùm permittit, non vult. At si mutuo non indigeat, sed eam pecuniam procuret; ut illicitè expendat (etiam licere, probabile esse dicemus paulo post *à n. 65.* eo capite, quod petat ab vsurario parato.

45. Tertiò : An petere liceat mutuum ab vsurario, sic addendo : *Da mihi mutuum, nam tibi solvam tot vsuras?* Respondeo adhuc licere, quando scitur vsurarius non mutuaturus sine vsuris. Ita Mol. Val. aliique apud Dian. *l. c.* Ratio est, quia id non est inducere ad vsuras, atque adeo ad peccatum, sed sensus est conditionatus in hunc modum: *Da mutuum, nam, quia non vis mutuare gratis, solvam tibi lucrum.*

Famuli.

46. Quoad famulos mutuatarij dico, certum esse illos, imò & quoscunque alios eius ministros, amicòsque posse licitè efficere quod potest ipse mutuatarius : quia agunt personam Domini. Possunt ergo totum, quod dictum est *à num. 43.* Quoad famulos verò vsurarij, multa sunt dicta *num. 18.* sed & plura iam subdo, quæ sunt communia cum non famulis.

Non famuli.

47. Quoad omnes ergo alios placet mihi hanc formare regulam, ex Molin. *l. d. de tractibus, d. 3.* Less. *l. 2. c. 1. dub. 21.* & aliis, quos ipse *cit leg.* Si qui se tenent ex parte vsurarij: & cum eo cooperantur ad committendam vsuram, peccant, & obligantur ad restitutionem saltem secundo loco post vsurarium: dum tamen excipias eos casus : in quibus mutuatario ingrata non est cooperatio; nam tunc neque peccant contra mutuatarium, nec à restitutionis obligatione ligantur. Regula, & eius ratio clarior iamjam evadet.

48. Etenim radix peccati, & obligationis ad restituendas vsuras, est involuntarium mutuatarij, qui, absolutè loquendo, invitus vsuras solvit: quare, quando, quoad eos, qui cooperantur cum vsurario, mutuatarius, vel verè, & ex animo non est invitus; vel certè iis facilè illam cooperationis culpam (si qua est) remittit : tunc idem cooperatores (quantum est ex hoc capite iniustitiæ) nec peccabunt nec onus contrahent restituendi. Sed ecce difficultas: Ecquando enim invitum non esse mutuatarium censendum erit; Dic id sciri posse Regulæ sequentis auxilio, quam colligo ex Less. *ibid.* Molin. aliisque.

49. Quoties cooperatur quis cum vsurario in re, quæ grata est mutuatario, invitus hic non erit : Siquidem tunc cooperator ille nullam iniuriam irrogat; quòd si quam fortè irroget, facilè ea condonari à mutuatario præsumitur; quia in gratiam ipsius mutuatarij totum denique negotium refunditur: unde consequenter fit, ut ille cooperator non peccet contra mutuatarium; nec restitutioni sit obnoxius. Quoties verò cooperator in re ingrata cooperabitur, invitus erit mutuatarius, quia tunc adest clara iniuria, nec eius iniuriæ remissio præsumi rationabiliter potest, & sic aderit peccatũ, ac restitutionis obligatio. Exemplo res fiet clarior : Numeras pecuniam mutuam dandam ad vsuram: excusaris à peccato, & à restitutione; quia id gratum est mutuatario, cùm sine numeratione is non haberet mutuum, quod ipse cupit. Cõtrà: Consulis vsurario, vt non det mutuũ, nisi sub vsuris, peccas, & ad restitutionem obligaris : quia id ingratum est mutuatario.

50. Hinc sive famulus, sive quicunque, si ob suum bonum, ac mutuatario vtilem, consulat vsurario, vt det mutuum cum vsura, nempe vt is, qui solet mutuare cum vsuris, eas non deneget huic petenti: Si quis deponat, seu donet pecuniã vsurario, non ut vsuras exerceat, sed ob alium honestum finem, sive ob amicitiam, sive ad custodiam: Si quis adiuuet vsurarium in numeranda, vel deferenda pecunia; vel in scribendis, seu notandis rationibus, & debitorum nominibus per meram scripturam, quæ non faciat fidem ad cogendum mutuatarium: Si quis in exigendis vsuris sine vlla coactione, amicè moneat debitorem de suo debito, imò & adhortetur solvere, ne appareat infidelis: Si quis deferat pignato pro securitate vsuræ: Si quis, cum sit superior, permittat, propter bonum fortè publicum, vsuras, si tamen non sit lex de ea non permittenda, quæ nunc certè adest, c. *Post millesc. Quantò amplius, de vsuris, & alibi*, & idem servanda lege Less. *lib.* 2. *c.* 20. *num.* 279. & Salas, *de vsur. dub.* 44. *n.* 6.) Si quis mediator eat, redeátque, quærens; vsurarium iam aliás paratum, qui alicui velit mutuare, imò; quærat mutuarios, qui fortè velint ab illo vsurario parato accipere mutuum: Si quis, cùm sit Dominus, locet suas domos, vel officinas vsurario (præscindendo à lege quæ nunc certè adest, ne vsurario alienigenæ domus locetur; *suprà* innui *n.* 34. (Si quis, inquam, aliqua ex prædictis faciat, nec peccat contra mutuatarium: nec onus incurrit restitutionis, quia mutuatarius ad hæc vel non est invitus, vel facilè remittit. Et sicuti ipse, eiúsque amici prædicta sine ipsius iniuria facerent, & quicunque alij, æque enim rem ipsi non integram exequuntur. Hæc *sparsim* ex Mol. Salas, de Lugo, Less. Dian. aliisque.

51. Contrà: Si Tutor, Curator, absolutus Procurator, negotiorum gestor dent mutuum sub vsura, vt tales sunt, quamvis nomine aliorum: Si famulus, vel quicunque cogat mutuatarium ad solvendas vsuras: Si quis scribat libros vsurarij, cui fidem faciant ad cogendum mutuatarium, ut vsuras solvat; vt item si subscribat Apodixas, simili modo fidẽ facientes ad cogendum: Si quis deponat pecuniam apud Vsurarium, vt is vsuras exerceat, & simul ipse deponens earum particeps sit: Si quis mediator volentem dare gratis mutuum, excitet ad dandum cum vsuris; vel cõgat mutuatarium ad vsuras solvendas, vel falsis motivis alliciat, quò ipse mediator plus acquirat pro suo labore; Si quis, inquam, aliena peragat ex his, peccat cum restitutionis onere: quia iis nihil remittit mutuatarius; cùm eorum dictæ actiones sint ipsi iniuriosæ, perinde ac si essẽt ab ipso vsurario. Ita ex iisdem *sparsim*.

52. Dixi (absolutus Procurator) ut innuerem illud quod meritò docet Less. *lib.* 2. *c.* 21. *dub.* 21. *n.* 181. his verbis: *Si ipse contractus vsurarius per famulum (puta, ut per procuratorem) sit ineundus, non excusatur famulus; quia tunc videtur causa efficax damni: Si tamen non erat in potestate famuli absque eo contractu pecuniam dare, eò, quod Dominus esset præsens; non videtur famulus teneri ad restitutionem: quia mutuatarius non censet sibi iniuriam fieri à famulo, qui aliter pecuniam numerare non potest, sed à Domino.* Hæc Lessius.

53. Dixi (si subscribat Apodixas) nam si solum scribat illas, quæ non faciant fidem (esto deinde cum iniustitia subscripturus sit vsurarius) non videtur rem ingratam, seu certè graviter ingratam facere mutuatario. Favet Bon. *de irreg. d.* 7. *q.* 24 *p.* 5 *n.* 1.

54. Dixi (& simul ipse deponens particeps sit:) si enim solam deponat quis pecuniam, ut ijs vsura exerceatur; peccabit quidem eo malo affectu; at non obligabitur (quamvis obligari putet Sal. *dub.* 44. *n.* 4. & 5.) ad restitutionem: quia hæc non est iniuria contra mutuatarium; huic enim certè gratum est adesse pecuniam apud vsurarium, quam ipse recipere facilè possit.

55. Supersunt duæ difficultates; Altera sic clarè proponitur: Antonius vsurarius debet Petro ex iusto titulo centum aureos: Titius autem debet eidem vsurario alios centum propter iniustas vsuras. Si Antonius, vt Petro satisfaciat, dicat eidem: *Exige tibi illos centum, quos mihi debet Titius*; licitè potest Petrus, hos à Titio sibi exigere; Respondeo de Lugo *tom.* 2, *de Iust. & c.* 25. *sect.* 1. *n.* 22. contra Less. *ibid.* citatum, cum duabus simul conditionibus posse, secùs, nequaquam. Prima conditio est, vt solùm exigat monendo de debito, non cogendo. Secunda, ut pecuniam illam non accipiat nomine propriè, quasi ius habens ipsi datum ab vsurario; ius enim nullum is habet, quare nec alteri dare potuit: sed accipiat nomẽ vsurarij, cui applicetur; nam deinde ipse Petrus et eiusdem vsurarij tacita commissione sibi applicare potuit. Quibus conditionibus positis, constat, inquit responsio data: nam sic nec fiet res ingrata mutuatario, & Petrus ad satisfaciendum sibi non vtetur illo iniusto iure vsurarij, quo vti esset intrinsecè iniquum: *Quare si tota hæc industria* (concludit de Lugo) *explicetur ipsi mutuatario, & ipse consentiat; non obligarem Petrum ad peccatum, nec ad restitutionem.*

Notarius.

56. Altera difficultas est de Notario celebrante actum, seu contractum vsurarium. Adde, & de testibus ad eum contractum adhibitis: nam de mero scriba, seu copista, qui nullo modo fidem facit, patet ex dictis. Adde denique de Principe supremo, permittẽte vsuras in suis ditionibus. Quoad Notarium ergo duo sunt certa, vnum sub controversia.

57. Certum est primò, si Notarius celebret contractum expressâ vsurâ, vnde, ex vi illius (quia versatur apud iusta tribunalia) non possit cogi mutuarius ad solvendam vsuram; peccare quidem Notarium: quia, quantum est ex se concurrit cum iniusto vsurario, & facit contra iuramentum à se initio officij emissum de non faciendis eiusmodi iniustis actibus; at non obligatur ad restitutionem; quia reipsa nihil solvit supra sortem mutuatarius, ut supponimus. Quid si in aliquo loco, sive per iniustitiam Iudicis, sive per ignorantiam sive propter aliud caput mutuatarius vsuras solvat; Respondeo: tunc obligabitur Notarius ad restitutionem saltem tertio loco, in derectum scilicet vsurarij primò obligari, & Iudicis iniusti, qui obligatur secundò loco. Ita Silvest. *v.* 1. *Vsur.* 7 Less. *d.* 20. *d.* 21. *n.* 180. Malderus *tr.* 5. *c.* 3. *dub.* 24. contra Ioan. Med *cap. de Vsuris, q.* 4. §. *de cooperantibus*. Ratio est, quia, quod vsura solvatur immediatè ex iniustitia iudicis, vel ex ignorantia, non tollit, quin Notarius antecedenter iniustam causam huic coactioni dederit.

58. Certum est secundò: Si Notarius celebret contractum vsurarium, sed palliatè fingendo alium titulum; peccare, & obligari ad restitutionem; quia cooperatur contra Iuramentum, & concurrit ad Iniustitiam.

59. Controversum ergo remanet, An vel palliatum hunc, vel clarè vsurarium illum contractum Notarius celebret, petente, & volente mutuatario, peccet, & ad restitutionem solutarum vsurarum teneatur? Respondeo, ex dictis eum pecare quidem, quia facit contra Iuramentum; sed non obligari ad restitutionem, Ratio est, quia, ut modò prosecuti sumus, volenti, & scienti non fit iniuria. Quod si in hoc casu aliqua fiat; facilè remittitur à mutuario, cui res grata facta est.

60. Sed cur vsurarius obligatur ad restitutionem quamvis volenti, & scienti mutuatario rem gratã fecerit, mutuando cum vsuris; non autem hic Notarius? Respondeo, quia Notarius hic, & illi omnes, quos *suprà* exclusi nihil recipiunt ex vsura, totum enim hoc lucrum vsuræ accipit vsurarius. Hinc fit, ut mutuatarius respectu vsurarij non sit volens, atque adeò sii invitus simpliciter, & absolutè: sed si solùm volens ex suppositione voluntatis vsurarij, aliter mutuare nolentis, ac respectu cooperatorum prædictorum est simpliciter, & absolutè volens: cùm ab ipsis recipiat beneficium, nec in ipsis adsit iniquitas actionis recipiendi iniustas vsuras.

Testes

Testes.

61. Quoad testes: Aio I, ea, quæ hactenus dicta sunt de Notario, dicenda esse de testibus hi enim vnum fa-ciunt cum Notario, tum ad communicandam vim scri-puræ publicæ, tum ad alia prædicta.

Princeps remissivè.

Quoad Principem permittentem vsuras. Aio posse id fieri videri apud Dian. *p.9.tract.8.res.* 14.

Cooperatio cum transgressuro præceptum.

62. Caius decrevit ieiunium violare, inimicum oc-cidere, rem alienam surripere, etiamsi ego illi cibos, gladium, scalas non subministrem; sibi enim certò pro-videbit ab aliis, quare meritò hic dicetur præcepta transgressurus. Titius verò ita est dispositus, ut vbicun-que inveniat cibos, eos etiam die vetito, comedat; sed hinc de illis actu comedendis nequaquam cogitat: vel quia est grassator viarum, ita est dispositus, vt vbi in rem alienam inciderit, eam surripiet: vel quia est vsura-rius, vbicunque inveniet modum iniustum lucrandi, lu-cram extorquebit, quare meritò dicetur paratus ad pec-candum. Notas discrimen; Caius iam actu internè pec-cavit hoc singulari peccato, contra præceptum ieiunij, per determinatam illam voluntatem volendi omnino comedere. At Titius nondum actu hoc singulari peccato interiùs deliquit, sed propter illam pravam dispositio-nem habitualem, statim, oblata occasione peccabit. Qui facilè peccaturus est; non eo ipso dicitur vel transgres-sus, vel paratus; sic enim his plenus, heu nimis esset mundus: sed requiritur, ut quis versetur in statu malo, sive actuali, sive habitualij, ut explicatum est. Iam de vtroque sigillatim.

63. Quoad transgressurum, negat Castro Pal. *tom.* 1. *tr.6.d.6.p.9.num.* 4. me licitè posse cooperari, alicui, præ-stando actionem ex se indifferentem, quia ipse abutatur; negat, inquam, me posse, solum propter hoc caput, quia iam aliquis peccare decrevit. Concedit Lessius, distin-guit Sanch.

Primus sic habet, l. c. *Non sufficienter excusari eo solum quod proximus aliis actionibus vsurus esset, si tuæ non adessent, quia hæc conditionalis non tollit, quòminùs tu cau-sa sis illius peccati; quia si proximus, v. g alibi non esset solu-turus ieiunium, & tu, nulla causa intercedente, cœnam sub-ministrares, peccares; quia aliquo modo concurreres pecca-to alterius: At quod alibi proximus soluturus sit ieiunium, non immutat tuum concursum qui in suministratione cœ-næ consistit, ergo similiter peccabis.*

Lessius sic, l.4. c.2. d. 4. n. 24. *Non potest (intelligo sine causa, &c.) apponi cœna soluturis ieiunium, quando alibi eam habere non possunt: si enim alio iturì, & ibi cœnaturi essent, non est necesse recusare: quia peccatum non potest im-piori; iuxta ea quæ scribit Navarrus, & Cajetanus.*

Sanch. 2] *l.1. in dec. cap.7. num.* 16. distinguit in hunc modum: *Si res indifferens sit proximè ad peccatum ordi-nata (suppeditans illam) non excusatur à mortali: vt nemo excusaret admoventem scalam, vel humeris sustentantem, quando quis vult furari, aut hominem interficere, aut for-nicari; quamvis non desit, qui hæc suppeditet: quia tales actiones ita proximæ peccato malæ merito dici queunt, nisi causa aliqua urgenti excusentur. Si verò res indifferens re-motè se habeat ad peccatum, vt vendere agnum infideli, quem scio velle ad immolandum Idolo; fucos mulieri, quos scio velle ad alliciendum juvenem: tunc probabile censeo vendentem excusari à culpa saltem mortali: si certo sciat, ipsa non vendente, alterum venditurum: quamvis nulla alia causa excusans concurrat: Quia in tantum esset pecca-tum, in quantum suppeditans non evitat peccatum abusuri illis actionibus: vt non suppeditando, iam alterius pecca-tum non evitat: ergo &c.* Hæc Sanchez, cuius certè hæc posterior ratio, non posteriorem solùm partem probat; sed vniversim ut vniversim ea vtitur citatus Les-sius. Sed profectò omnes tres sententiæ sunt probabiles Tantorum scilicet Doctorum sententias, bonis rationi-bus innixas, improbabilitatis censurà notare nullus audebit.

64. Peto: Potèstne quis licitè invitare ad transgre-dienda præcepta, illum; qui modo dicto, iam transgressu-rus est, dicendo, v. g. *Apud me comede, Petrum percute. Paulum occide*, &c. Respondeo, certum esse, sic absolutè nunquam posse; quia tunc invitaret ad peccandum exte-riùs, seu ad exequendam malam voluntatem, quam men-te transgressurus conceperat, quod semper est illicitum: quia actus exterior est peccati interioris complemen-tum; & de hoc loquuntur Doctores, Vasquez *art.* 1. *de scandalo.n.*17. Castro Pal. *l.c.p.*10. *n.* 2. cùm eam invitati o-nem fieri posse negat. At sub hypothesi sic. Primò; *Si om-nino velis, cœna apud me.* Secundò: *Si decreveris occidere Petrum, vel Ioannem, occide Petrum.* Tertiò: *Si violare vis Bertam, vel Catharinam, potius viola Bertam*, &c, putat Hurtadus 2.2. *d.*173. *sec.*12. §. 162. apud Dianam *p.5.tr.*7. *res.*7. citantem Ca. Bo. Azorium ex causa rationabili posse. Idem dic, si quartò sic consulas. *Si vis furari à Petro pecuniam, fureris potius frumentum tali pecuniæ æquivalēs*; quia invitatio, seu consilium hoc, cùm sit conditionatum, videtur honestari posse à causa proportionata; qualis esset: in primo, ne inurbanus quis appareat: in secūdo, ne occidatur Ioannes meus consanguineus: in tertio: ne violetur Catharina mea consobrina: in quarto, ut ego habeam faciliùs pecuniam, quam à Petro expecto. Lege de Lugo *tom.* 1. *de iust.d.*16. *sect.*2. §. 2. *à num.* 51. Si crimi-nosus non decreverat violare, occidere, &c. alterum ex duobus, sed tantum vnum, nil cogitans de altero, non posse me alium, de quo non cogitat, offerre, vel consule-re; notant *ibid.* Hurtad. & nos *supra.n.*12. & 13. de hac re aliquid insinuavimus.

Cooperatio cum parato ad peccandum.

65. Certum sit, paratum ad peccandum non posse absolutè invitari ad actum in se peccaminosum; quam-vis ex hypothesi possit, eo scilicet modo, & propter eamdem rationem, quam ex Hurtado dixi *n. præcedente*: At nunc difficultas est, an quis sine vlla necessitate licitè possit parato peccare, absolutè offerre peccati occa-sionem, quæ ex se sit res indifferens: v. g. parato co-medere die ieiunij, liceat suppeditare cibos; An à pa-rato vsurario liceat mutuum petere; à parato ministrare Sacramenta in mortali, liceat illa exposcere; idque præ-scindendo ab alia causa, sed ex eo solùm, quòd illi parati sint ea peccata cōmittere, Nam si parati non sint, alias causas requiri, modo paulò antè explicato, iam pa-tet ex dictis.

66. Vt in superiore difficultate, ita & hic triplex est sententia. Ledesma *tom.*2 *summæ, t.* 27. *c.*2. *d.* 4. & Ma-nuel. *t.*1. *summæ. in* 2. *edit.c.*23. *n.* 8 (quibus adde de Lugo *t.*2. *de iust.d.*25. *sect.*11. §.1. *n.* 134. loquentem de petente sine necessitate vsuras ab vsurario parato) censent posse: Sanch. *lib.*1. *in decal.c.*7. *n.*15, & Castro Pal. *t.*1. *res.*6. *d.* 6. *p.*1 *c.n.*5 negant Hurtadus, 2.2. *d.* 173. *sect.*14. §. 174. & Diana *p.*3. *tr.* 7. *res.*8. distinguunt. Ratio primæ sententiæ est: quia dum tu facis, quod tibi vtile est, & non est ma-lum, estque tale, quo alius rectè vti potest; si non vtatur, sibi imputet.

67. Ratio secundæ est: quia ex una parte tu es causa, vt hic, & nunc hoc singulare peccatum committatur, & ex alia, charitas dictat, ut quoties commodè potes, non coopereris cum ruina spirituali proximi: At iam commodè potes, quia supponimus in te nullam, adesse causam: ergo, &c. Vides discrimen? In transgressuro, de quo *à n.*62. non potest à te impediri peccatum; quia is certè peccavit internè, licèt nondum exteriùs. At para-tus, de quo hic loquimur, nondū peccavit actu, & ne in-ternè quidem; sed est solùm habitu dispositus ad peccan dum: propterea ergo hæc secunda sententia docet adesse-

obiigationem non ponendi eas actiones, ne scilicet concurratur ad peculiare peccatum.

69. Ratio, & simul explicatio tertiæ sententiæ est: quia non obligamur continere nos actionibus ex se non malis, nec speciem mali habentibus, quando proximus ex pura malitia iis abutitur ad peccandum: est enim tunc scandalum passivum, quod vocant *Pharisaicum*. At quando Proximus peccat ex passione vehementi; id est, ex fragilitate, seu infirmitate; ad quam reducitur etiam ignorantia culpabilis non affectata: tenemur sub pœna peccati scandali (quod vocant *scandalum passivum pusillorum*) nos continere à prædictis actionibus, saltem quando nulla causa adest, cur ea faciamus, vt fusè *in tractatu de scandalo*. Quare quando proximus (ait hæc tertia sententia) est paratus peccare ex malitia, possumus, vt dictum est, cum eo cooperari; quia esset scandalum Pharisaicum, quod non tenemur vitare: At verò quando est paratus peccare ex passione; non possumus? quia est scandalum pusillorum, quod tenemur vitare; & solùm causa proportionata nos excusaret.

70. Atque hinc Hurtadus *ibib.* apud Dianam *loc. cit* colligit posse semper ab vsurariis sine vlla causa peti mutuum, etiam signatè ad vsuras. Ita Sanch. *lib.* 3. *in dec. c.* 8. *num.* 27. Val. Mol. Bann. apud Dian. *l.c.* Et ex Azorio *p.* 2. *lib.* 12. *c.* 17. *q.* 7. colligit diana, *p.* 5. *tr.* 7. *res* 4. à parato ministrare Sacramenta in mortali, v.g. à Sacerdote pravo, qui in templo confessiones excipit, posse peti, ut ea tibi ministret, quamvis commodè eadem ab alio habere valeas: quia cùm vsurarij, & eiusmodi Sacerdos sint parati, non ex passione, sed ex malitia peccant.

71. Et sub prædicta distinctione colligit Vasquez, *opusc. de scandalo*, *art.* 8. *dub.* 2. *num.* 20. & *num.* 28. mulierem ornatam iuxta consuetudinem Patriæ, posse domo exire causâ audiendi Missam, vel se recreandi, etiamsi sciat aliquem, vel aliquos ex malitia peccaturos: at si sciret aliquos ex infirmitate lapsuros. debere se aliquo ties abstinere non autem semper; quia pro semper, adest causa excusans, nempe notabile mulieris incommodum. Idem tamen advertit: nunquam iudicandum esse peccatum ex infirmate, vel ignorantia, nisi cognoscatur qualitas, & conditio personæ, de qua timetur, Hæc ex illo: quid enim nos de prædicta muliere sentiamus, diximus cum Sanch. *suprà. n.* 17.

72. Sed adversùs hanc tertiam sententiam duo meis Lectoribus propono. Primò, si nos hîc sermonem de parato ad peccandum facimus, semper locutio erit ad peccandum, couvincitur ex malitia velle peccare: id enim ostendere videtur illud, *esse paratum*; neque enim qui ex fragilitate peccat, dicetur esse paratus ad peccandum: quare distinctio huius tertiæ sententiæ locum hîc non habebit, Secundò, illa distinctio scandali Pharisaici, & pusillorum, saltem quantum facit ad nos, non videtur sibi constare: cùm enim etiam ille, qui peccat mortaliter ex fragilitate, ita supponatur peccare, ut sufficienti potiatur deliberatione, & suâ culpâ in peccatum trahatur, à quo absolutè posset se cum divina gratia, (quæ semper præsto est) liberare; secus enim mortaliter non peccaret: ideo omne mortale peccatum (dicet aliquis) est ex sufficienti malitia constituente scandalum quod vocas Pharisaicum? & consequenter sine obligatione illud vitandi in hac tertia sententia.

Probabiliorem ergo puto secundam: primam tamen non improbabilem; tertia denique propter authoritatem docentium, ne à probabilitatis finibus excludatur.

CAPUT II.

Policrates, seu *Filiorum Instructor*. Dialogus plura complectens:

De Charitate Debita Parentibus, & Filiis.

IAm propiùs, his præmissis de Charitate in vniversis, ad Charitatem debitam Parentibus accedamus. Et quidem ad meum Lectorem à labore inter legendum suscepto sublevandum, multa ex his quæ huic titulo præfixi, Dialogorum more, ac poetica discursu [illegible] animus est. Sic nimirum fiet, vt vtilia miscendo dulcibus, altiùs & incúdiùs, in animos multiplicis huius quæstionis veritas instilletur.

§. I. *Introductio Dialogi.*

1. PAnormi in Vrbe felicissima, plurimus vbi honestarum numerus incolit familiarum, degebat vir omni virtute præditus; vxori parihonestate, modestia, prudentia, supra mulieres claræ, à iuuentute coniuncta, Plutogenes nomine, commodo, divitiis affluens, domóque ampla, ac villa non procul ab Vrbe sita, omnibus plena amœnitatibus, instructus. Is duobus gaudebat filiis, totidem filiabus? sed qui moribus quisque suis inter se mirum in modum diffiderent. Primogenitus Thermagoras, Patri obediens, domestici census amans; litteris vacans, geniori per omnia similem se præferebat. Minimus omnium Policrates inobediens parentibus, in eosdem iniuriosus, moribus pervicax, armorum tractationi apprimè deditus, rixas vndique ferebat, prodigáque effusione domesticum exhauriebat Patrimonium: Nec dissimiles fratribus erant duæ germanæ sorores. Harum enim ætate grandior, nomine Aloisia, vultu quidem non indecoro, sed maiori, quàm species exposcebat, arrogantia. Veneris, vel Iunonis pulchritudinem antecellere se posse, vanè putabat. Ad Mulierçularem pompas nimis propensa, videri sæpiùs, videréque cupiebat: & nihil amabat magis, quàm nuptiarum, similiumque celebritatum coetibus interesse. Contrà. Metilne germana minor, pulchra facie, pulchrior moribus, id curæ & cordi habebat: adolescentes fugere, domi se continere, familiæ servire, Parentibus in omnibus præsto esse; matrem subinde templa incognito, cóque vulgari vestitu frequentantem, pari modestia comitari.

2. Et iam filiorum ætas Patrem grandæuum admonebat, ut de illis collocandis cogitaret: sed ecce difficultatum acervus. Filia minor in Virginum Monasterium sese abdere, diviniis rebus vacatura, permaximè avebat, ne dicam, petebat. Id quod genitores iamjam ad senectutem vrgentes, supra quam credi potest, ægrè, molestéque ferebant. Aloysia anno vigesimo quinto maior adolescenti cuidam infimæ satis conditionis ex vicina, se nubere velle, claris verbis, ac perfricta fronte dicebat, eique favebat miris modis Amita, quæ neptem Aloysiam sibi moribus non absimilem singulari dilectione complectebatur. Nec minor solicitudo profratribus. Nec Primogenitus Thermagoras apud paternam domum commorari quidem non detrectabat; verùm, contra Patris voluntatem, ab vxore ducenda, vt sese litteris totum, ac præsertim vtriusque studio iuris deberet; abstinere velle, palam profitebatur. Denique Policrates ætatis annorum viginti professionem Hispanicam meditabatur, Aui paterni merita Regi illi propositurus, atque ab eodem stipendium in exercitu deinceps recepturus. Nam propterea à patre arma, & reliqua ad militiam necessaria, peculium nempe Castrense incredibili animi contentione, ac replicatis precibus exposcebat. Deus Immortalis! quantum homo differt ab homine! quantum est inter vtriusque cogitationes, morèsque dissidium!

3. Pater

3. Pater, ergo ut erat vir prudens, ac summi iudicii memor, quid sibi facto opus esset, quidque amplecti, fuse animæ piaculo posset, diu, noctùque mente volvebat. Aderat per ea tempora Panormi vir omni scientia prudentissimus, ac præsertim casuum conscientiæ, hoc est Theologiæ moralis peritia insignis, Hierotheus, eidem Plutogeni perfamiliaris, universæque ejus familiæ, longa quàm dici potest, charus, quocumque sæpè colloqui, eundemque sæpè domi, ac ruri apud se habere solitos consueverat. Quare hunc semel enixè obtestatus, ut Policratem Hispanicam profectionem vrgentem, pro sua in adolescentem authoritate, compesceret; eaque occasione ejus pravos mores, quibus præsertim parentes, utque ad insaniam lacessebat, aliqua ratione corriperet. Is mandatum non recusans, Policratem in secreto cubiculo fortè otiantem, sic solus aggreditur.

§. II. *A filio quid Parentibus debeatur.*

1. Fili (nam te filium quem in Domino ab infantia partuivi, non gratis compellabo) ut quid tanta contra tuos amantissimos parentes pervicacia? Dicabo te brevibus, quid filius debeat Patri: tria nimirũ, Amorem, Reverentiam, & Obedientiam: ut quid denique à te nunc velim exposcere, manifestè concludam. Hæsit Policrates præ observantia, quam Hierotheo gerebat. Sed quia erat curiosus, acutoque ingenio, sic respondit: Ariidebit mihi ista Theologiæ moralis prælectio, Pater: Verùm oppugnabo, si per te mihi licebit, quæ contra meam Hispanicam profectionem disputaveris, & expugnabo fortassis: huc enim tua oratio tendit, ut video, Age, quod proposuisti, aggredior: ego expeditis auribus, ut ex reverenti officio tibi debeo; quæcunque attuleris, excipiam Tum Hierotheus:

Amor.

2. Amet filius parentes. Primò, Dilectione interna, ita ut eos nunquam odio habeat, neque illis malum aliquod notabile animæ, vel corporis inferendum exoptet. Si secùs in re non modica faxit, peccabit mortaliter, tenebiturque hanc circumstantiam, utpotè constituentem peculiarem impietatis speciem, in Confessione, ut rectè monent Doctores, patefacere. Lege *nostrum opusc. de Conf. l. 2. c. 5. §. 1.* & *in edit. Panormit, anni* 1649. & benigniùs *lib. eod. c. 7. n. 48. vers. dices.*

3. Præterea amet, & amore externo. Hoc est, Obstringitur filius signa benevolentiæ æterna parentibus ostendere.

4. Quapropter qui durè, vel asperè cum iis notabiliter agetet, eosve sperneret, vel ad non vulgarem tristitiam compelleret; lethaliter peccaret, ex Sylvestro, *v. Filij quæst. 22.* & Navarro, *c. 14. n. 12. in summa.* cui adde Bon. *circa 4. Decal. præc. d. 4. q. vnic. p. 3. n. 3.*

5. Tertiò. In spirituali necessitate illis opitulatur. Si filius ergo negligat, ut in articulo mortis Pater, Matervè Exomologesis Sacramentum suscipiant; si prohibeat, neij necessarium condant testamentum; si eos abducat, ne quid rationi consonum pauperibus, vel operibus pijs pro salute animæ relinquant, in mortale crimen ex sententia ejusdem Navarri *ibidem* prolabitur. Si enim pietaque ex his saluti proximorum debemus, quid non debemus Patri?

6. Pari modo huc reduca obligationem filiorum in adimplendis quamprimum, quæ sunt in Testamentis à parentibus disposita circa res alienam, vel legata: imò hæc absque causa, notabili temporis interuallo differre, piaculum esse mortale, meritò docet idem Navarr. *ibid. num.* 15. citans Antoninum.

7. In eo est difficultas: an si Pater nulla bona relinquat filio, teneatur filius ex suis propriis bonis solvere debita: mutuam, v. g. pecuniam acceptam à Patre, & eam quidem potissimùm, quæ expensa fuit pro alimentis ejusdem filij; Lis hæc vertitur inter Intrisperitos: Et tamen nequaquam obligari, quia mutui repetendi obligatio est personalis, constanter affirmo. Ita Dec. *in l. si cum servum, n. 11. ff. si certum petatur,* & *ibi* Alc. *n. 27.* alia iura citans. Cùm enim filius nomine suo pecuniam illam nequaquam susceperit, nihil omnino debebit, & vlterior, quoad pecuniam susceptam pro filij alimentis, in quo major viget difficultas, est: quia Pater tenetur alere filios, atque hi jus habent edversùs Patrem exposcendi alimenta: nam propterea mutuum illud à genitore accepum, semper cadat contra genitorem; adversùs filios, nunquam.

Quemadmodum enim deficientibus viri bonis, vxor regulariter non tenetur ex suis dotalibus debita viri solvere. Ita Sanch. *lib. 9. de Matr. d. 4. à n. 29.* vbi *n. 30.* affertur quidam casus, in quo tenetur vxor: debita, inquam, etiam ad ipsammet vxorem, & ad familiam alendam contracta, quia vtramquam alere marito incumbit, non vxori: Ita profectò in casu proposito, si pari ratione bona paterna non supersint.

8. Neque opponas cum nonnullis; legem, in qua sancitur: *si quis rem alienam acceperit, & res illa in vtilitatem alterius fuerit conversa, teneri hunc tertium ad solutionem; si is qui accepit, solvendo non fuerit.* Ita Iason *leg. his solis, ff. de cond. indebit. n. 2.* Rom. *in singul. 220.* Ne opponas, inquam: id enim esto veritatem habeat, si quando hic tertius accepit ex causa lucrativa; non verò, si onerosa: At filius alimenta ex causa onerosa conquisivit; quia ipsi omnino à Patre debebantur.

9. Sed quid, si Pater alia bona reliquit filio vincula (v. g. majoratum) quæ jam apud filium extent, debebitne filius ex his, vel horum fructibus solvere Patris debita? Respondeo: si debita sint contracta ab eo, qui instituit vinculum, & quidem antequam vinculum instituerit, certum est filium debere, non autem, si post vinculum jam factum irrevocabile: nec item, si debita sint contracta ab majoratus possessore, qui institutor non fuit. Horum rationes lege apud Sanch. *in cons. tom. 2. l. 4. cap. 1. dub. 31.* Iurisconsultos ab eodem citatos: nam Bonacinam *tom. 2. circa 4. dec. præc. d. 6. quæst. vnica. part. 4. n. 10.* afferentem Azor. & Filliucium in quo ex dictis discrepantes nequaquam sequor.

10. Quartò denique, subveniant in necessitate corporali, quantum vires sufficiunt, Parentibus filij. Quare, si Pater infimus est, si carcerem detrusus, si mente captus, si extrema, vel gravi necessitate pressus; debet filius quæ opus erunt, porrgere, curare ut liberetur, eidémque etiam ex proprio peculio providere. Ita Navarr. *in sum. c. 14. n. 12.* & 13.

11. Illud fateor ex Navarro, *ibid.* non obligari filium aliis carentem bonis, artem suo statui indecentem exercere, quò patrem alat: quia ejusmodi incommodum meritò filium excusabit: ut item assero, teneri filium Parentis necessitati subvenire, tametsi Parens esse sibi subsidio posset exercitatione alicuius artis, minùs suo statui condecentis: ad id enim esset nimis durum, obligare Patrem, dum prognato gaudet; qui aliâ via sublevare cadẽtem possit. Colligitur ex S. Thom. *2. 2. q. 101. art. 1.* Ang. *consil. 85. n. 3.* & colligitur ex *l. sicut. ff. de oper. libert.*

Reverentia.

12. Verùm, revertamur ad id, quod secundo loco proposuimus à filio deberi parentibus, nempe Reverentiam. Primò enim, si filius parentem percutiat, etiamsi percussio sit levis, ex Navarr. *in summa, cap. 14. num, 12.* imò secundùm aliquos, etiamsi solùm attollatur manus ad verberandum, piaculum mortale committit. Ita Bon. *t. 2. circa 4. decal. præc. d. 6 q. vnica, p. 2. n. 4.*

13. Secundò, si deliberatè maledicat parentibus, sive superstitibus, sive jam fato sublatis; vel eos contumeliis afficiat.

14. Tertiò, si eosdem parentes alicuius criminis, quamvis crimen verum sit accusare, non dubitet; mortaliter item delinquit: qua ratione tamen in hoc postre,

mo capite, excipiatur casus læsæ Majestatis divinæ per hæresim, vel humanæ per conspirationem adversùs Principem; cùm sint delicta minùs frequentia, supersedeamus nunc dicere, & scribentibus de hoc Argumento, libentes relinquamus. Lege Azor. *p.2. lib.2. cap.2. quæst.13.* & deinceps Navarr. *l.c.n.12.* aliósque.

15. Quid, si Princeps det liberam facultatem occidendi proscriptos à patria, liciténe filius patrem occidere poterit?

Respondeo: Nonnulli Iurisconsulti posse contendunt Ita Bartol. *in l. si adulter. §. liberto ff. de adulter.* Cum. *in instit. de actionibus, §. Rursus, n.22.* apud Dicastill. *mox* citandum, tum quia filius debet alimenta negare Patri proscripto; ergo & poterit occidere: tum quia alicubi adsunt leges, vt qui proscriptos occiderit, certam mercedem consequatur: à cuius consecutione non excluduntur filij.

16. Sed profectò pro hac sententia nec ego, nec Covarr. *de Matt.c.7.§.n.5.* Decius, *in cap.5.quæ. Eccl.num.4. de const.* aliique, suffragium dabimus: quia id graviter, atque adeò mortaliter repugnat cum charitate, & pietate, quâ filius debet patrem amplecti: lege Dianam *p.8. tr.7.res.42.* & Iulium Clarum apud Dicastillum *mox* citandum; leges verò illæ, quæ filium non excipiebant, meritò jam desinere, quia impiæ sunt; ut & impium esset, denegare alimenta patri proscripto. Lege Layman, *l.5.sect.5. tr3.p.3.c.2. num.* 2. & lege item quæ mox dicemus §. 6. qui hanc nostram sententiam extendit etiam ad parentes respectu filij, & ad vxorem respectu mariti, &c. Quòd si pater sumeret arma contra Patriam, vel Principem, vel sit, ut loquimur, captivans violatores, quem alicubi numerari audio inter rebelles primi capitis, utporè admodum Reipub. ac Principi nocentem; prohibeo quidem filium, ne patri alimenta ministret, id enim quid negativum est: At positivè interficere, præcipere non audeo: quæratur alia via, quâ illud Communitatis publicum malum averti possit. Quid, si pater nullâ viâ possit ab armis contra patriam averti? occidatur, inquit Dicastillus, *l.2.de iust.tr.1.d.10.dub.1. num.13.* propter bonum universale Reip.

17. Quartò denique, contra reverentiam filialem peccaret filius, si recognoscere; ut notat Azor. *p.2. lib.2. c.2.q.10.* ex contemptu nollet patrem, ob ejus paupertatem: At si non ex contemptu, sed ad vitandum aliquod incommodum, aut erubescentiam; certè, quia non esset injuria directa in patrem, à mortali culpa (sic puto) esset excusandus.

Obedientia.

18, Superest obedientia, quæ parentibus debetur. Primò in jis, quæ spectant ad bonos mores. Quare præcipienti patri, ne filius scortetur; ne ludis prohibitis vacet, ne noxias familiaritates foveat; si is minùs obediat, mortale peccatum committet: ex Sancto Thoma 2.2.*q.*104. *art.*5. speciatim in confessione declarandum. Ita Arag. 2. 2. *quæst.*62. *art.*3. *d.*1. *ad* 2. Angelus *v. Filius, n.*29. Præcipienti, inquam: nam si solùm interposita fuerit, quamvis replicata admonitio: ipsa inobedientia mortalis non erit. Secundò, in ijs parere parentibus obstringitur filius, quæ ad domus gubernationem pertinent: sub culpa gravi in rebus gravibus, præsertim, si accedat contemptus, vel pertinax obstinatio; sub veniali, in levibus.

19. Ex quo complexionem contra te sic instituam, Policrates: Si in ijs, quæ ad familiæ gubernationem graviter pertinent, obligatur filius parentibus morem gerere: qua fronte tu deserere atque in exteras nationes, contra eorundem replicata imperia, te conferre, ingratus audebis?

20. Ad hæc Policrates, qui erat, ut modò innui, ingenio, ac varietate loquendi promptus; præmissa non vulgari officiosorum verborum insinuatione, sic interrogat: Inquiro, Pater sapientissime, An peccet filius ætate jam grandior, causis instructus vehementibus, præsertim ad solidam animæ suæ salutem pertinentibus, parentibus verò ac familiæ nullum inferens detrimentum, si à domestica consuetudine, postulatâ ut fas est, à patre veniâ, quamvis minùs impetratâ, an, inquam, peccet, si domo discedat? Non peccaturum, respondit Hierotheus: tunc enim filius, tam multa adiuncta congerat, quæ certa supponis, suum majus bonum (multoque magis, si de æterna agatur salute) exiguo patris sensui præponere legitimè valet. Teneo igitur te, (submisse adolescens) téque pronuntio meis consiliis assentiente. Tu non ignoras; ego invitus (altum hîc suspirium traxit Policrates) experior mores pervicaces meos: non certè erga alios, in quorum gratiam liberalem me, atque vrbanum ingenium habere animaduerto, sed, eo qua sanguinis disiunctione insolenti adversùs Parentem meum Plutogenem. Sæpissimè enim, data vel levissima occasione, in illum vehementer indignor, imò per meum gravissimum scelus) erubesco, sed ingenuè fateor) injuriis illum aggredi, atque obstinatè lacessere non dubito?. Qua turbatione familiæ, etiam inter edendum, etiam inter domesticos consanguineorum, familiarumque conuictus; quóve malo exemplo tu, Pater, imò universi ex vicinia norunt. Remedium tantis meis malis cùm naviter exquirerem, dum cùm ipso in eadem domo versamur, invenire datum non est. Oppugnanti naturæ semel, vel bis, te cum victoria opponis; sæpe, vel semper id moliaris occumbes. Quid ergo? Heu fuge, non jam crudeles, sed natales terras; fuge littus amatum, an mihi etiam littus amarum? Domo exire juvat, reverentiam quam patri debeo, sic melius præ me feram: nihil convitiando absens, quàm coram, semper in contumelias incidendo. Deinde, familiam nostram (quod Deo optimo acceptum referre grati debemus) ita patre, matre, germanóque fratre solertissimo ornata constat, ut nihil prorsus detrimenti et mea absentia passura sit: Quamobrem ergo me crimine condemnas? præsertim cùm ex hac profectione, quamplura sperem exorare à Rege, ad splendorem familiæ nostræ ad amplificandas fortunas, ad sororum mearum nobiliora matrimonia conquirenda. Hæc, & alia similia, ita disertè, & concinnè congessit adolescens, ut Hierotheus non modò illum ab omni prorsus peccato vindicaverit, sed se futurum intercessorem apud Plutogenem, pro ejusmodi discessu, receperit. Tum consueta verborum urbanitate ultrò, citróque habita, è cubiculo discessit ad patrem; qui exoratus tandem per Hierotheum, sub eundem ferè mensem, & quidem optimo eventu, ut deinde rescivimus, Policratem libens, volensque dimisit.

§. III. An invitis parentibus Matrimonium inire filiis liceat.

1. ET jam instabant Paschales Feriæ, atque ad aperienda peccata, sacrámque synaxim suscipiendam confluebant in templa frequentes de more Fideles, cùm Plutogenes Hierotheum convenit, precatúrque, ut sacro illorum dierum tempore Aloysiam filiam à proposito nuptiarum illarum deterreret. Spopondit is operam suam: nec multò pòst puella, amitâ, & consuetis pedissequis associata, animæ labes depositura, ad Hierotheum suum, familiæque à confessionibus, accessit; qui illam præveniens: Tecum inquit, antè breviter agam, quàm peccata præfacere aggrediaris; quid scilicet in assumendo statu tibi liceat, vel congruat expositurus. Vix his auditis, præsensit Aloysia, quò tenderent ejusmodi verba, Et, ô Pater, respondit, quàm gratè antevertis desiderium meum. quo jam idem à te sciscitari non multò antea proposueram? Neque enim apud parentes meos ex firmo animo dixi, quod de illo juvene ad tuas aures fortè pervenit, sed potiùs, ut eos oscitantes ad me, digno, ac justo matrimonio collocandam, excitarem: me, inquam, annum jam vigesimum sextum agentem, nec à Deo impulsam (sic ipsi placet) ad

ad celibem vitam conservandam. Cæterum in poste-
rum, ni ipsi mihi consulant, consulet anima mea; nec
ego amitæ dissentiam, modò mortalis peccati rea, (à
quo, tanquam à facie colubri, semper exhorrui ego, &
illo, tanquam à facie colubri, semper exhortui ego, &
ob hanc causam nequaquam fimus. Aures admove,
filia: excipiat, quandoquidam, hîc adest, & amita.

2. Certum, exploratúmque est, si filij invitis paren-
tibus ineant matrimonium cum dignis, & alioqui nul-
lum sequatur incommodum, non peccare lethaliter; imò
bene venialiter quidem, si priùs modestè à parentibus fa-
cultatem petierint, tametsi nequaquam exoraverit. Ra-
tio pariissima est, quia in electione status, & maximè
matrimonij, filijs nemini subdantur. Ita S. Thom. *in 4. d. 29.*
quæst. unica, art. 4. ita Sanch. *l. 4. matrim. d. 21. num. 4.* ita ca-
teri.

3. Hinc regulariter non tenetur filius implore spon-
salia, quæ absque ejus consensu pater promisit. sic enim
tenetur ad matrimonium. Agit de hac re diluciùè
Sanch. *ibid. d. 23. n. 3.*

4. Hinc etiam meritò Tridentinum, *sess. 24. c. 9. de re-*
form. matr. ipso facto excommunicat impedientes matri-
monia, quæ excommunicatio, licèt solùm sit contra
eos, qui, cùm habeant jurisdictionem fori externi in
subditos, à matrimoniis injustè impediunt, ut clarè
colligitur ex contextu Tridentini; quales sunt Episco-
pus, & Princeps sæcularis (excipitur Rex, & Imperato-
tor, quia hos oporteret exprimi; excipitur & Parochus,
cujus fori externi Iurisdictionem is non habet in suos:)
tamen tam rigida prohibitio ostendit sensum Ecclesiæ,
nolentis ut matrimonia impediantur. Et meritò: nam
independenter à lege positiva, ex se culpa mortalis est
impedire in re gravi jus alterius: At verò, ut diximus,
in status electione quilibet sui juris est; atque adeò, nec
à suis, nec ab aliis, si peccatum mortale ij vitare velint;
impediendus.

Dixi (injustè nam quando adest justa causa, ut quia
matrimonium est indignum, vel quid simile; non pec-
cat Princeps, vel amicus, modis suavibus absque vi,
vel meta, impediens, ut est concors Doctorum senten-
tia, ipso lumine rationis comprobata. Lege Sanch. *ibid.*
d. 22. num. 7.

5. Difficultas igitur sola superest: An cum indignis
possint filij licitè contrahere, patre, vel genitrice dis-
sentientibus? Et quidem, licèt aliquibus videatur non
posse, idque sub mortali, quod certè valdè probabile
est: Ita Sotus, Corduba, Navarr. aliique, Sanch. *l. 4. de*
matr. d. 25. n. 9. quibus adde Bellarm. *l. 1. de matr. cap. 19.*
prop. 3. & in fine, fateor tamen probabile item esse, ac tu-
tum, quod possint. Ratio præcipua est modò dicta: filium
scilicet omnino libetum esse, nec alicui subiici hac in
re. Addit S. Thomas *2. 2. q. 104. art. 5. in corp.* in ijs, quæ ad
proprij corporis sustentationem, prolisque generatio-
nem attinent, omnes homines esse pares; atque adeò ne
filios quidem in his duobus subiacere parentibus. Et
rectè docet Sanchez, adeò filiam liberam esse, ut etiam
ante vigesimum quintum annum, nubere valeat, etiam
indigno, sine patris consensu; ne aliàs matrimonij li-
bertas impediatur, detúrque puellis ansa occultà delin-
quendi.

6. Illud adverto: esse conveniens; ut saltem à Patre
consilium petatur; si quidem in re tanti momenti con-
gruit Patris consilium explorare, licèt sine obligatione
loquenti. Et quamvis Sanch. *loc. cit.* arbitretur peccare
mortaliter filios, si in matrimoniis eligendis à Paren-
tibus ejusmodi consilium non exposcant; ego tamen,
pace tanti viri, huic sententiæ non assentior. Vt quid
enim tantum peccati mortalis onus, si eis tandem con-
silium Patris respuere concedatur? Adde primò, si non
nisi causa consilij Patrem docere de meo matrimonio
debeo; posse fortasse me à prudentiore viro illud pe-
tere, & sic non indigere paterno. Adde secundò, cùm
nos, & ipsemet Sanch. agamus in præsentia de filiis
volentibus contrahere cum indignis; si sub mortali obli-
garemus filios ad Patris consilium exposcendum, illo
regulariter conijceremus in pericula rixarum. Certum
enim erit, Patrem contradicturum, cùm agatur de suæ
familiæ dedecore, multò magis, si constans supponitur
filius in arripto proposito contra Patris apertum consi-
lium: quam constantiam licitè sartam tectam servare
posse, meritò fatetur idem Sanch.

Sarius ergo fore videtur curare, ut ignoret Pater,
quàm ut noscat, & coràm ejus authoritas despiciatur.
Quare si statuit Eutrictus Papa, *c. Aliter, 30. q. 5.* ut pro
nupta nequaquam habeatur puella quam pater ipse non
desponsat: Si Leo Pontifex, *c. qualis 30. q. 5.* & S. Am-
brosius *c. honorantur, 32. q. 2.* ajunt, non esse virginalis pu-
doris maritum eligere, sed iudicium parentum esse expe-
ctandum: Si in Sacris litteris parentibus tribus hoc
munus cap. 7. *Da filiam tuam viro prudenti*: Si S. Paulus
1. *Cor. 7* expressè docet à Parentibus tradendas esse filias
nuptiis: Si multa Sacratum litterarum exempla, quæ
affert Bellarminus *l. c. prop. 4. & in fin.* id manifestè de-
monstrant; Responde cum eodem Sanch. in simili, hæc,
& similia probare quidem, esse valdè honestum ejusmo-
di consilium à Patre conquirere; dicam peccati morta-
lis necessitatem non probare.

Hæc dicta sunt, quando ex ejusmodi matrimonio non
timetur fore, ut sequantur gravia mala, sive scandala,
sive alia incommoda: tunc enim, ut notat Sanch. *l. c.*
num. 11. contra charitatem, ex alio capite, quam ex solo
Parentum involuntario, peccati labes posset emer-
gere.

7. Filius ergo; sive hi excedant, sive non attingant
vigesimum quintum ætatis annum, nuptias ineuntes,
invito genitore, ab hæreditate expellere non potest pa-
ter; ijsdémque debet (ex Sanchez citato, aliisque *pas-*
sim) genitor dotem competentem, vel saltem alimenta,
juxta sui status conditionem constituere, si bona vnde
vivant hi filij non habent: At si habent licèt proba-
bile sit, justam adhuc dotem ijs debere patrem conferre,
si dignè contraxerunt; quia nihil peccarunt in libero
matrimonio deligendo: tamen certum est, & legibus
& jure statutum, nec dotem, nec alimenta ijsque debere,
si contraxerunt indignè. Quorum ratio brevis ea est:
quia, si dignè sese gesserunt non sunt fraudandi sua
dote: si verò indignè, sed nihilominus sunt pauperes;
æquitati, ac pater pietati consonum est, ut pater ali-
menta saltem necessaria, ne fame pereant, filiis indi-
gentibus, nec contra jus patrium peccantibus, præbeat.
At si qui indignas conceperunt nuptias, divites sint,
cùm negari non possit indigna ea electione familiæ de-
cus ab ipsis fuisse commaculatum; quandoquidem vi-
ctu necessario non carent, meritò à parentibus sunt de-
stituendi.

8. Ex quo postremo dicto clarè consequitur tibi,
Aloysia, si fortè hujus adolescentis indignas nuptias ap-
petas, posse Plutogenem negare dotem, & negabit
quidem, ut millies palam professus est; siquidem habes,
vnde vivas ex hæreditate, quam nuper amita tibi irrevo-
cabili donatione concessit. Vnde perpende, filia, an
velis quinquaginta aureorum millia contemptui habere:
ad hanc enim summam pertingere dotem paternam
tuam, & ampliùs multò, si soror Matilda, quod con-
stanter molitur, in Monialium claustra sese recipiet,
probè nosti.

9. Quòd verò is Adolescens, quo de fama perctebuit, indignus tuis nuptiis censeatur; luce clarius est meridiana, si ea quæ afferunt Doctores ad hanc indignitatem metiendam, breviter cognoscas: *Is Conjux* (ait Thom. Sanch. *de matr. l. 4. d. 26. num. 23.*) *dicetur indignus, cui alter matrimonio copulari, absque dedecore, juxta Civitatis mores, nequit. Is dicitur indignus* (ait Baldus, *l. Nec filium, C. de nupt.*) *qui malis moribus imbutus sit. Is dicitur indignus* (ait Menochius, *de præsumpt. l. 4. præsumpt. 189. num. 85.*) *qui altero conjuge multò est pauperior*: Quod dictum rectè intelligimus, nisi aliunde nobilitate, v. g. litteris, militiæ meritis, vel simili non vulgari præro-

gativa,

gativa, excessus in divitiis compensetur. *Is in summa dicitur indicnus* (ait Bartolus, *leg. cum ita, lib. 1. ff. de cond. & demonstrat.* aliique) *qui imparis est conditionis cum altero conjuge: qualis certè est ille* (inquiunt) *qui ignobilibus ortus parentibus, nec aliis ornamentis vitæ suffultus, nobilissimam puellam, eamdem ditissimam sibi connubio sociari contendit.* At enim verò, iuvenem illum tum magna ex parte esse ejusmodi notis affectum, non ego solus, non sola vicinia, sed vniversa Civitas nimis palam docet; & vtinam absque tuæ familiæ dedecore! nimis passim obloquitur.

10 Erubuit hîc, præsertim cùm audiit illud (iuvenem tuum) virginali pudore Aloysia; & ut Anacreontis vtar lepore, apparuerunt puellares genæ, perinde ac si in lactis candorem rosatum purpura fuerit immissa. Nec tamen sibi defuit; eandem enim excusationem, nempe se ex vero animo iuvenem illum nunquam dilexisse, justis Hierothei, & parentum expostulationibus cum iurejurando rursus opposuit. Mox culpas suas ritè confessa, obedientior parentibus, imò, & in fastu remissior facta est: nec multò pòst ab Hierotheo, aliisque perfamiliaribus excitus pater, filiam viro nobili, ac supra quàm credibile est prudenti, nuptui dedit, collætante familia.

§. IV. *Pater non potest filium compellere nec ad Matrimonium, nec ad Religionem.*

1. ABsolutis ergo Aloysiæ nuptiis, per totam æstatem intra Civitatis mœnia se continuit Plutogenes, solitus cæterùm rusticari non semel cum universa familia. Apparente tamen autumno, ipse cum filiis, conjuge, ac Genero, invitato præterea Hierotheo, ab vrbana domo sese subduxit: in suis amœnissimis hortis vbi fontium scaturigines, arborùmque opacarum condensa nemora, fructuum copia, atque in primis commodissima domus aderat, vindemiarum tempore commoraturus. Et ibi quidem, semel, dùm à meridie omnes ferè à familia ad auras flantes captandas, æstumque illius diei temperandum, in porticus considèrent: Edissere, amabò te, Hierothee, (dixit Plutogenes) an ego Chermagoram filium hunc meum, à nuptiis adeò alienum, licitè valeam ad matrimonium contrahendum compellere. Tum Hierotheus conversus ad Adolescentem: Thermagora (inquit) qui tam diligenter me præceptore, litteris non minùs prophanis, quàm sacris hactenus vacasti, & toto animo vacas; id à te priùs audiat Pater: mox, si quid tuæ defensioni addendum, vel demendum erit, ego subijciam.

2. Ad hoc Thermagoras: Parebo libens, sive ut tibi morem geram, sive ut à me invidiam cælibatus avertam; sive ut observantiam, quam parentibus amantissimis meis debeo, in hoc meo proposito, nunquam obscurasse, ipsis in primis persuadeam. Nec aliud præter ipsa Thomæ Sanchez, Theologiæ laboralis fulgentissimi luminis verba, *lib. 2. de matrimon. d. 22. num. 4.* quæ consultò nudiustertius in hunc vsum notavi, hîc in medium ceram ipsis parentibus afferam: *Non possunt* (inquit) *parentes cogere ad matrimonium, vel ad tales nuptias; sed liberè contrahere filij debent, vel alium statum eligere, sic fatentur omnes cum Divo Thoma* (in 4. d. 20. quæst. vnica) *qui rationem hanc insuper reddit, quia in matrimonio est servitus quædam perpetua; & ideo, cùm homo liberæ conditionis sit, nequit à patre ad servitutem hanc compelli. Quod si arguas* (l. 2. C. de patribus, qui filios suos) *posse filium à parente in necessitate constituto vendi, & ita sua libertate privari; dic disparem esse rationem: quia hæc servitus non exigit mutuum amorem, nec est perpetua, potest enim redimi, quæ secùs se habent in matrimon.* Hæc Sanch.

3. Quæ eo confirmari possunt argumento: Nam est certa omnium, exploratáque sententia, nemini, atque adeò nec patri licere filios cogere ad Religionem capessendam, neque directè, neque indirectè; ut si pater malè agat cũ filiis in victu, vestitu, verbis, hoc animo, ut tædio affecti ad Religionem confugiant: quia gravis & contra justitiam excogitare injuria est, aliquem ad id cogere, ad quod non tenetur, quodque Deus liberum esse voluit. Imò contra eos, qui fœminas ad Religionem cogunt (etiam metu reverentiali, ex mea sententia, quidquid dicat Portella, *in addit. v. Monialem, n. 11.* & Riccius, quem sequitur citatus Diana *loco mox citando*, quia æquè per metum illum verè cogitur filius) rigidissima prohibitio lata est à Tridentino, *sess. 25. c. 18. de regul.* excommunicatio (de qua fusè Suar. *de Rel. t. 3. lib. 5. cap. 9.* vide etiam Dianam *p. 5. tr. 15. res. 56.* vbi multa ad praxim pro hac re,) ut nimirum Religionis ingressus liber omnino sit, & voluntarius; Quantò ergo magis liberum voluisse matrimonium, quod periculosiorem vitæ statum affert, quàm Religio; eos Tridentini prudentissimos Patres credendum est? Sanè ad vitam Religiosam quæ valdè animæ fauet, quamvis allicere aliquem munusculis possis, cogere tamen non potes: cur igitur ad statum cogere matrimonij aliquem licitè possis; qui status permaximè est sexcentis sæculi perturbationibus, atque periculis obnoxius?

4. Nolo tamen ita rigidus audiri, ut aliquid parentibus non indulgeam: Cum Goffrido enim Soto, & Bellarmino; *l. supra cit.* fateor licitè posse patrem, non quidem adigere absolutè, sed paternè filium ad nuptias invitare. Iusta siquidem causa familiam propagandi, nepotes progignendi, paupertatem accepta dote sublevandi vel quidvis simili parentem excusare à peccato, non est improbabile. Sed inde pro meo instituto sic breviter conficio. Tu, amantissime genitor, longa progenie et genero, filiaque, spero gaudebis; idèmque ex Policrate fratre meo, itidem spero, familiam verò nostram, quam diuitiis affluentem Deo immortales sunt gratiæ) alienis bonis non indigere, notunt omnes, ego expeditius fuerebo sine propriæ vxoris, prognatorúmque cura, & mania insuper præclariora, nobilioréque Præfecturas, ob diligentiorem operam, quam navabo litteris, faciliora negotio, Divis aspirantibus, assequar. Vt quid ergo me ad matrimonium, vel compellere potes, vel velit allicere? Verùm hæc pro mea defensione hactenus satis; orationem enim meam libenter supprimo, quamvis restent plura dicenda; quia (ut verbis vtar S. Ioannis Chrysostomi, *hom. 1. de pœnit. fin.* concionem Flaviani Episcopi lepidissimi oratoris, audire exoptantis) *Cupio tuam.* Hierothee sapientissime, *audire vocem personantem, meas suas partes confirmantem; siquidem nos pastoralis pueri subtili calamo sibilamus, veluti sub quercu quadam, aut fago ad umbram viridantium pratorum considentes: tu verò optimi instar, atque artificiosi Musici, autem citharam modulatus, dulcissimi sonitus consonantia, universum excitas cum admiratione Theatrum*: hæc Chrysostomus; hæc ego. His postremis verbis præ modestia, rubore suffusus est Hierotheus, at subinde pleraque in rem ex Sanctis Patribus admirando eloquentiæ pondere cum addidisset, reprobare ea convictus Pater, latum vnguem non potuit; unde factum est, ut in posterum molestiam filio nequaquam attulerit. Réque felici successu Deus Optimus promovit; nam aliquot post annis, Sacerdotio initiatus Thermagoras, promovente apud Hispaniæ Regem fratre Policrate, Archiepiscopus Panormitanus incredibili parentum adhuc viventium, vsque ad lacrimas lætitias, totúsque Civitatis gratulatione, creatus est.

§. V *An pater possit retrahere filium à Religione.*

1. REdeo vnde discesseram. Aderat huic disputationi Matilda cum reliquis, ut dictum est de familia. Et, ô disertissime Pater, subiunxit, Quandoquidem mei germani fratris hactenus confirmasti partes, quæso te, ut partes etiam meas hic suscipias; atque exponas, an me è Religione (quam tam studiosè appeto) licitè retrahere possit Pater.

Hæc disputatio (respondit Hierotheus) universaliere methodo

methodo digerenda est. Vel enim sermo instituitur de impediente ingressum in Religionem, vel de consulente egressum ab illa. Rursus, vel de impediente, & consulente, vi, fraude, injuria, vel sine his, putà, precibus duntaxat, vel mero consilio. Denique potest esse locutio, vel de peccato; vel de obligatione restitutionis.

Impediens vi, fraude, injuria, &c.

2. Potrò certum sit, impedientem ingressum, vel consulentem egressum Religioso, imò & Novitio (ex Dicastill. *loco citato, num.* 26. sequente Rebellium, aliósque) vi, fraude, injuria, peccare mortaliter, & ad restitutionem teneri, quod homini, vel Religioni damnum emergat. Ita Dicastill. *l.* 2. *de iust. tract.* 2. *d.* 7. *dub.* 1. *à n.* 16. Ioannes de Lugo, *tom.* 1. *disp.* 9. *sect.* 3. *à n.* 28. authoréque ab eodem citati. Ratio est manifesta, quia omnis vis, & fraus contra justitiam est; ergo in re gravi, qualis est hæc, sine dubio parit obligationem restitutionis illam inferenti. Certè tum homo, tum Religio habent jus, ne alius, per vim, & fraudem, impediat emolumenta, quæ ipsis ex tali habitus assumptione, vel conservatione obvenire possunt: ergo qui contra hoc jus operatur, contra justitiam agit.

3. Dixi (si damnum emergat:) nam evenire potest, ut ille homo infructuosus fuerit, vel futurus esset Religioni, vel alius loco illius fuerit admissus; vel, ut computentur emolumenta, quæ is per se afferebat, vel allatus erat cum expensis sui victus, & vestitus: tunc ergo cùm nullum damnum factum fuerit, nullum est restituendi natum onus. Notanter dictum est (per se:) nam quædam per accidens fortè eventura, an hic considerandà sint, fusè habes apud Doctores. Lege Ioan. de Lugo, *loco citato, num.* 34 Pari modo, si ingrediendo in Religionem nihil ampliùs homo ibi habuisset, quàm si remansisset in sæculo; nihil ei restituendum est; cùm nihil ex illa vi, dolóque deperderit. Imò quando sive Religioni, sive homini damnum est restituendum; semper aliquid iudicio prudentis viri diminuendum est ex illo capite; quòd non omnino certum est damnum à vim inferente illatum; cùm potuerint, esse aliquæ causæ, cur homo ille, vel non ingrederetur in Religionem, vel egrederetur ab illa.

4. Damnum autem hoc, vel est spirituale, qualis est ipse non ingressus, & egressus; vel temporale. De hoc posteriore loquuti sumus; nam cùm prius ut malum irreparabile: rationes illius, tu, qui vim, dolúmve intulisti, vel parvum consilium dedisti, solùm obligaberis ad vim, dolúmque auferendum; consiliúmque malum retractandum: (si hæc adhuc persistant) Nam cæterùm, si postea homo ille perseveraret in abiicienda Religione, ipsi, suæque voluntati imputaretur; non tibi, qui vim, deceptionémque jam, pro virili, removisti.

Scio aliquos te pro damno temporali Religiòni illato obligare, ut vel alium ad Religionem adducas vel ut illi mancipes: Ita Gabr. Scotus, aliique apud Dicastillum *loco citato, num.* 34. sed certè non assentior. Ita Scotus, Rebell. Less. Vasquez, aliique, quos *ibidem* citat, sequitúrque Dicastillus, quia nemo obligatur libertatem dare, quæ est ordinis superioris; pro damno temporali, quod est ordinis inferioris.

Impediens sine vi, fraude, injuria.

5. Iam verò difficultas major est de impediente, vel consulente, sed sine injuria; an peccet, restitutionique sit obnoxius?

Quoad peccatum,

Quoad peccatum; sic habet Molina, tom. 5. tract. 4. disp. 52. §. secunda verò pars: *Qui absque rationabili, vel justa causa dissuadet alicui Religionis ingressum, aut suadet egressum, graviter peccat; quoniam retrahere à tanto bono grave est: tenebiturque, qui ita retraxit, charitatis lege suadere contrarium, si spes sit iri resarcitum, quod ita impedivit. Unde graviter peccant parentes, qui solo carnali affectu permoti, absque rationabili causa, nullum non movent lapidem, ut filios à Religione, quam ingressi sunt, extrahant lacrymis, & aliis conando, à tam sancto proposito illo avertere: solétque Deus illos, ac filios ita extractos, graviter, etiam in hoc sæculo punire. Videant etiam Senatores Regij se graviter peccare, concedendo mandata, ut absque rationabili causa prius sufficienter cognita, & examinata, extrahant, & collocentur in domo aliqua, vbi acriter eorum constantia teneatur.* Hæc Molina, qui videtur supponere hanc causam examinati à Senatoribus Regiis posse; in quo, tanto Doctori nulla ratione consensum præbeo: cum enim hæc causa sit spiritualis, ad Ecclesiasticum Iudicem pertinet, non ad sæcularem.

6. Dictum autem meritò est (sine rationabili causa:) hac enim existente, cùm prudenter agatur, ab eo, qui hac motus ingressum dissuadet, non est timenda culpa. Rationabilem causam putat *ibidem* Molina, Primò, si ingressus est futurus nocumento ingredi volenti. Secundò, si in ea Religione dissolutè vivatur. Tertio, si candidati complexio sit jugo Religionis inepta. Quartò si ejusdem mores sint adeò pervicaces, ut majora mala Religioni, vel etiam ipsi meritò timeantur. Quintò, si aliquo impedimento, quod Religiosam professionem impediat, v. g. ære alieno, matrimonij promissione, infirmitate corporis, vel simili laboret. Sexto, si parentes, sororésve graviter ejus auxilio indigeant. Hæc ex illo. Quanta autem debeat esse ejusmodi necessitas, & qua ratione necessitas extrema parentum impediat ingressum, imò & licitè extorqueat filium, & quoscunque alios professos à Religione; non verò necessitas gravis, quæ solùm per aliquos, impedit quòdem ingressum filij, & aliquando fratris, sorore periclitante; non verò iustificat egressum, quia obligatio tunc non est tanta, ut vincere possit professionem, quam habet Religio in personam Religiosi jam professi: hæc, inquam, fusè docent Sanchez, *l.* 4. *in decal. c.* 20. *à n.* 24. Suarez, *tom.* 3. *de Rel. l.* 5. *c.* 6. *num.* 5. Castr. Pal. *tom.* 3. *tr.* 16. *d.* 1. *p.* 7. §. 5. *num. præsertim* 13. Valentia *t.* 3. *d.* 7. *q.* 1. *p.* 2. Bonacina, *t.* 2. *in* 4. *Dec. præcep. d.* 6. *qu. vnica, p.* 4. *n.* 7. qui addit. *Quamvis non desint qui contrarium sentiant*, Azor. *p.* 2. *l.* 2. *c.* 3. *q.* 5. Trullench. *t.* 1. *in decal. l. cap.* 23. & 24. & *l.* 4. *c.* 1. *d.* 9. & omnium horum primus S. Th. 2. 2. *q.* 101. *art.* 4. *ad* 4. & *quodlibet.* 2. *q.* 2. *art.* 19. & *quodlib.* 10. *q.* 5. *art.* 9.

7. Quoad peccatum, de quo agimus, video Suar. *t.* 3. *de rel. l.* 5. *c.* 9. *n.* 9. aliquid benignius indulgere parentibus, atque adeò aliis, filios, aliósque à Religionis ingressu, modestè, ac temperatè retrahentibus: sic enim habet: *Si quis absque injuria violentia, aut deceptionis alium avertat ab ingressu religiosis precibus, vel promissionibus, illud non esset ex genere suo peccatum mortale; quia ibi non intervenit injuria, neque inductio ad malum neque aversio sed abstractio à bono ad salutem non necessario. Cur ergo ibi erit gravis malitia? Nam licèt alter grave detrimentum patiatur, non tamen involuntarie, sicuti per vim, aut deceptionem, sed quia liberè consentit: ergo inde non redundat in alium malitia saltem gravis. Sed licèt verum sit, tunc non esse tam grave peccatum; est tamen sine dubio peccatum, multùm repugnans ordini charitatis, & respectu Dei, à cuius majori obsequio homo separabitur.*

Et paulo pòst: *Si quis intendat, ut solùm ingressus differatur, minor erit culpa; & talis posset esse causa, ut esset nulla? sic enim excusari possunt parentes, qui aliquantulùm filios detinent, ut eorum constantiam experiantur, vel eorum vocationem magis examinent.* Hæc Suarez. In cuius loci margine breviter, & perspicuè sic eius tota doctrina in compendium redigitur: *Qui avertit alium à Religionis ingressu solùm precibus, ac promissionibus, non peccat graviter, nisi preces sint importunæ, & sine ulla causa, contra eorum Spiritus sancti vocationem.* Hæc. *ibi.*

8. Facit insuper ad hoc argumentum prohibitio Tridentini

Tridentini, *sess.24. cap.18.de Regul.* de qua fusè Suar.*l.c.* quod vbi excommunicationem contorsit adversùs eos, qui per vim fœminas cogunt(non loquitur de Maribus) ad ingressum Religionis,tandem extēdit ad eos,qui illas impediunt, his verbis : *Simili quoque anathemati subijcit eos,qui sanctam Virginis, vel aliarum mulierum voluntatem velum accipiendi,vel voti emittendi, quoque modo, sine iusta causa, impediunt.* Hæc Concilium. Impediunt verò primò, (ut *ibid.* habet Suarez *n.13.*) omnes illi, qui per vim directè,vel indirectè illatam fœminæ,directè impediunt ejus voluntatem, id est, per graves minas,vel similia,&c. Secundò,qui per similem vim Monasterio illatam,impediunt, ne ibi mulier admittatur. Tertiò, valdè probabiliter,etiam ij,qui decipiunt falsis rationibus fœminam, ut mutet voluntatem ingrediendi in Monasterium,vel in eo perseverandi:at eum,qui precibus,& promissionibus obtinet à fœmina, ne continentiam profiteatur, quamvis sic impediat,ne velum accipiat,aut votum emittat;non comprehendi ab hoc Concilij decreto docet *ibid.* Suarez: quia sic non propriè impedit voluntatem, sed procurat ut voluntas mutetur, seu non habeatur ; multò magis,quia modus hic per preces dissuadendi, nullam continet injustitiam; sicuti continet vis, fraus,& prædicta deceptio. Atque ex his animadversis, sive parentes, qui filium,sive alios,qui quamlibet puellam retrahunt precibus, & lacrymis à Religione;immunes esse ab excommunicatione lata per hoc Concilij decretum;sed solùm facere contra charitatem,*n. præcedente* declaratam.

Quoad restitutionis obligationem.

9. Veniamus jam ad aliud caput de restitutione. Assero precibus, similibúsque blandimentis, sine vi, vel fraude dissuadentem alicui ingressum, vel suadentem egressum, ad nullam restitutionem obligari. Ita Lessius Sanch. aliique apud de Lugo *de iustit. tit. 1. dict.9.sect.3.* Petr.Navar.Bannez.aliisque apud Dicastillum *l.2.de iust. tr.2.d.7.dub.2.n.42.* Non ipsi egresso, vel non ingresso; quia contra eum,cùm ipse voluntariè assentiatur, nulla injustitia committitur, quare nulla restitutionis obligatio enascetur,quæ ad solam injustitiam consequitur.Nam ipsi Religioni(quidquid alij in contrarium sentiant,cum Molina *t.5.de iust.tr.5,d.51.§.51.arbitror verò,*)quia neque contra ipsam hoc modo injustitia fit ; cùm enim peccatum huius consulentis, seu allicientis non sit aliud,nisi cooperari ad egressum Religiosi, vel ad non ingressum; cùm ejusmodi egressus, vel non ingressus non sint peccata contra justitiam, sed ad summum contra Divinam inspirationem;vel contra Votum ; nec erit contra justitiam; peccatum ad illas actiones permoventis. Pluribus hæc prosequuntur Doctores laudati: mihi autem hactenus disputasse,sufficiat:quò, amantissima filia, noscas vim nullam adversùs pium propositum tuum à quopiam afferti licitè posse.

10. Hæc aliáque similia Hierotheus. Quæ ita permoverunt Patrem Plutogenem, ut is Metildæ sacrum velum assumendi bonam veniam se concessurum spoponderit. Et certè statim ac in vrbem ab agro post mensem regressus est,constituta ei piangui dote, promisso stetit. Tu verò his suspice, Lector, divina consilia.Tandiu vis tam produxit Plutogenes senex, ut hanc sanctissimem puellam jam grandiore ætate provectam, totius Monasterij, quod sub nomine,& tutela *Sancti Salvatoris*,nostro Panormitano Collegio non multis passibus distans,celebre est Panormi, viderit præfecturam agere hoc est, vulgari vocabulo, *Abbatissam* eo prorsus tempore, quo ejusdem filius Thermagoras Antistes,ut modò memini, admirabili prudentia,ac singulari morum probitate,Panormitanam Ecclesiam gubernabat.

11. Illud animadversione dignum porrò est. Vidisti enim, amice Lector, consilio,opera,authoritate doctissimi Theologi moralis, quo hæc prudentissima familia pro expiatione peccatorum vtebatur ; quam multa fortunatum exitum, vltra omnem expectationem, sortiti sunt.Tantum ergo præstat sapientibus viris,ac piis animas Fidelium formandas, regendásque committere, nam propterea Theologos morales, qui huic opeti insudant, atque in docendis ,instituendisque confessariis permaximò laborant, magni faciant(absit verbo invidia)velim omnes. Tu, qui mea hæc legis,si adolescens es,ac tyrocinium tantæ scientiæ ponere jam decrevisti, eorum limina tere, eos sæpè interroga, illorum lectionibus assiduè,ac frequenter assiste;quò aptior ad tantum munus animas regendi, quo nullum est excellentius, efformeris.

12. Iam verò dum avidis auditorum auribus, quæ retulimus, aliáque plura propinaret Hierotheus,ex cujus ore magis,quam ex platone, melle, dulcior ob inditam à natura leporem, fluebat oratio : vergebat ad occasum Sol, atque à vicinis montibus, arboribúsque longiores se dimittebant umbræ. Quare Theologo dicenti quies, familiæque pro suo cujusque libitu, consuetæ ambulationes per amœna viridarij spatia concessæ sunt. Quorum exemplo,& mihi à Benigno Lectore,ne plus nimio in scribendo desudem, tantillum oro, quietis,absolutum jam Dialogo permittatur.

CAPUT III.

Quid Parentes Filiis, Quid Conjuges Conjugibus invicem debeant, &c.

VT valdè obvia, & omnibus penè cognita prætermittam ; ea dumtaxat compendiosè disseram de Patre, ac Mattre, nec aliqua subticebo de Marito, & Vxore,quæ nonnnulla explicationis luce pro tyronibus indigere videbuntur.

§. I. *Pater quoad alimenta filij, ejusdémque exhæredationem,& Vota.*

Pater filio legitimo.

1. QUoad Patrem. Quæret quis : Primo, An Pater teneatur alimenta præstare filio legitimo? Respondeo teneri ,etiamsi filius authoritate Principis fuerit prosceptus,etiam si fuerit excommunicatus,etiamsi dissipaverit ea, quæ Pater fortè eidem assignaverat pro alimentis,etiamsi filius potuerit,sibi suo labore, vel aliunde providere, re ipsa tamen non providit.Ita Azor.*p.1. lib.2. cap.4. quæst.7.* Ratio horum, similium est ; quia adhuc filius est ; & pars patris ,de Iure naturæ patri commendatus, excipe quæ dicam *num.8.* Quod si Pater bonis careat, polleat verò mater; hæc succedit in hæc obligatione & utroque deficiente,Avi,vel alij progenitores paterni ; & his quoque deficientibus, Avi,progenitoresve materni, Addit Azor. *ibid. cap.5. quæst.8.* & tandem consanguinei propinquiores,id quod,nisi fortè intelligas fratres sorores, ac patruos, durum mihi videtur. Lege Surd. *de alimentis, tit.1. quæst.* 28. Si filius habeat unde vivat; liberabitur pater, matérve, aliúque ab alimentis porrigendis;quia cessat tota causa,nempe filij necessitas.

2. Nomine autem alimentorum, hîc veniunt victus vestitus domus, lectus, medicinæ, impensæ funeris, imò & uxoris, filiique sustentatio : atque hæc omnia juxta cujuscunque conditiones; ita, ut filio nobili debeantur, & famuli, & pædagogus, & libri,& impensæ necessariæ ad studendum, & juxta morem patriæ,etiam equus. Ita Sanchez *in constrom. 2.l.4.c.3.dub.34.& passim.* Hæc enim: & similia, cùm his indigeat filius,alimentorum nomine hîc comprehendūtur. Uno verbo,debentur alimenta secundùm statum, non verò solùm secundùm naturam.

3. De excommunicato addit Azor. *loc.cit. q.8.* limitationem,ut ei à patre non debeantur alimenta,sed solùm

victus

victus ne fame pereat, quando sponte sua filius in excommunicatione persistit. Id mihi difficile videtur. Esto enim, peccet tunc filius absolutionem negligens; tamen non videtur pietati Ecclesiæ conveniens, ut velit cogere parentem ad deserendum filium. Nec obstat Glossa, & Abbas apud Azor. *ibid.* adducti pro ea limitatione: ij enim non loquuntur de parentibus, quibus peculiaris cura filiorum insita est à natura, sed de aliis extraneis.

4. Adeo rigorosum est hoc onus filium alendi, ut peccent mortaliter parentes, si sinè gravi causa suos infantes in hospitali alendos exponant. Ita Sanch. *cons. t. 1. l. 1. cap. 5. d. 4.* vide etiam *d. 5. num. 74.* Azor. *lib. c. 5. q. 7.* facis hoc de Lugo, *t. 1. de iust.* Quòd si timor infamiæ, v. g. matris, vel similis necessitas ad talem expositionem parentem compellant (quo casu certè non peccabitur:) debebit ex probabili sententia Sanch. Azor. id fieri, animo restituendi Hospitali impensas faciendas in alendo exposito. Hospitali (inquam:) nam non placet Bassæus *in floribus, v. Adulterium, n. 9.* dicens posse restitui aliis pauperibus; si enim extat Dominus, seu legitimus administrator earum impensarum, nempe Hospitale; qua ratione ad alios pauperes te vertere jure potes; Vide quæ dicam, *lib. 8. tr. 4. c. 1. §. 3. n. 17.*

5. Dixi (ex probabili sententia:) nam mihi non est improbabile cum limitatione *mox* dicenda ex Layman, alia opinio Henriquez, apud Sanch. *l. c. num. 17. fin.* quam sequitur Dicastillus, *lib. 2. de iust. t. 2. d. 7. à n. 171.* docentis in eo timore, seu necessitate, non solùm non peccare parentes etiam divites exponendo filium in Hospitali; sed nec ad restitutionem teneri. Ratio est præsumpta voluntas Fundatorum, qui videntur ejusmodi Hospitalium erectione, cujuscunque generis necessitatibus voluisse consulere: & mihi placet distinctio Layman, *l. 3. tr. 3. p. 3. c. 17. n. 4.* si Hospitale sit dives, posse id sine dubio præsumi; quòd non ita facilè potest, si dives non sit. Hospitale magnum Panormi (ut audio) ita hos filios expositos alit, ut si in eorum patrum, maximè notitiam veniat; statim illis eosdem reddat, repetitis expensis hactenus exhibitis. Certè sic profiteretur eos tantum alere velle, qui sint omni ex parte destituti. Quare ejusmodi observatio, si adest, declarat hanc fuisse voluntatem Fundatorum atque adeò observandam.

Pater filio spurio, vel naturali.

6. Quæres secundò, an ejusmodi alimenta debeat Pater etiam filiis spuriis, quales sunt ex damnato congressu geniti, putà incestu, adulterio, sacrilegio, quibus Pater prohibetur aliquid causâ mortis donare, vel relinquere? Quod certè, præter cætera, factum est, ne legitimis hæredibus decrescat hæreditas. Respondeo debere. Ita Molin. Azor. Sanch. *mox* citandi. nam licet leges civiles etiam alimenta videantur prohibere: tamen quoad hæc sunt correctæ à Iure Canonico; cùm sit de Iure naturæ ut pater alat filium, quacunque tandem ratione ab ipso sit genitus. Hinc sequitur ex Sanch. *in cons. tom. 2. l. 2. c. 3. dub. 35. & 36.* patrem posse, imò & debere relinquere filio spurio alimenta proportionata suo statui; & filiæ spuriæ similem dotem (hæc enim succedit loco alimentorum) constituere non solùm ex bonis patrimonialibus, sed etiam ex fructibus redituum Ecclesiæ à patre perceptis, ex Azor. *p. 2. l. 2. c. 12. q. 4.* dotem, inquam, alimentis respondentem; si enim excedat, non potest: nam propterea ejusmodi excessum tum filia spuria; tum ejusdem maritus, restituere, etiam ante Iudicis sententiam, legitimis hæredibus (nisi fortè ipsi liberè remittant) obligabitur. Vide hæc diligenter disputata apud Molinam, *de iust. tr. 2. disp.* 168. Sanch. *loc. cit. dub. 39.* & *lib. 4. de matri. d. 26. à num. 20.* & *disp. 88. n. 32.* Azor. *loc. cit.* & *c. 8.* Fagund. *lib. 4. in decal. c. 1. à n. 6.* vbi inveniens hanc doctrinam non esse contra Constitutiones Pij V. qui videtur spuriis prohibere etiam alimenta; nam intelligit, quando aliunde ali possunt.

Imò Doctores apud Bardi *l. 1. select. q. 21.* non ignobiles docent filium, etiam spurium, si nascatur post donationem bonorum à Patre factam, posse à donatario legitimè petere alimenta. Donatario, inquam, nam si bona Patris ad alios pervenerint ex contractu oneroso, id non posse, ijdem notant.

7. De filiis naturalibus, qui illi sunt, qui generantur ex copula, nec approbata, nec reprobata jure civili hîc non meminimus: ijs enim certum est, non posse patrem alimenta denegare; imò posse, deficientibus filiis legitimis, omnia bona sua donare, vel relinquere, ut fusè Doctores. Cum autem dicimus Patrem non posse denegare alimenta filio, intellige si filius (quicunque ille sit, etiamsi is sit legitimus ex Bonacina) loco mox citando *p. 2. n. 2.* indiget: quando enim non indiget, non obligatur Pater. Id quod etiam docet Molina, & Sanch. *loc. cit.* quibus de Lugo *de iust. d. 24. à n. 121.*

Denique Spurius hæres constitutus à Patre sub conditione, si legitimetur à Principe, potest petere hæreditatem, & eam interim possidere, donec impetretur facultas, ut ex Sanch. notat. de Lugo *lib. 3. respons. moral. d. 35. n. 5.* Lege Sanch. *t. 2. consil. lib. 4. c. 7. dub. 16. 17. & 18.* aliòque ab ipso cit.

Causa negandi alimenta, & exhæredandi, &c.

8. Quæres tertiò; Potéstne licitè aliquando Parens alimenta negare filio? Respondeo posse, quando scilicet adest aliqua ex causis, ex quibus jure pater filium exhæredare valet, etiam legitimam eidem negando: nam ex ijsdé valebit alimenta negare, filiæ que dotè non constituere. Quæ eædem causæ faciunt, ut filius patri alimenta negare licitè possit. Ita Bonac. *t. 2. d. 4, in decal. præc. q. vnic. p. 6. §. 3. n. 1.* Covar. Molin, Sanch. aliique *passim* apud eundem Bonac. Ratio horum tangetur mox *n. seq.* Hæ autem causæ quatuordecim ferè numerantur in legibus, Authent. *ut cùm de Appell. cognosc. §. causas autem*, hoc est. Si filius (notitiam etiam & filiam, imò & nepotes respectu avorum) manus graviter in patrem inijciat. Si contumelia gravi afficiat. Si accuset, extra casum proditionis Patriæ, vel Principis. Si cum maleficis se intermisceat. Si insidietur vitæ patris. Si patris vxorem, hoc est, novercam violet. Si in iudicium deferat patrem cum ejusdem gravi detrimento. Si requisitus à patre incluso filius (non autem filia) illum non adiuvet. Si prohibeat patrem testari. Si Histrionicam, vel gladiatoriam artem exerceat, quando pater non est ejusdem artis. Si patre offerente dotem, & nuptias, filia minor viginti quinque annis luxuriosè vixerit. Si parentis fortè curam filius negligat. Si eundem captivum non redimat, cùm possit. Si fiat hæreticus, patre existente Catholico. Ita Bonac. *l. cit.* addit aliam causam, idest, si filius dilapidauerit bona patris, quam non posuit Azor. *l. c. c. 3. q. 6.* vide Authent. cit.

9. Sed insurgunt duæ difficultates: Prima, An quando Parentes exhæredare possunt filium: unde & licitè negare alimenta; id intelligatur de omnibus, hoc est, etiã de necessariis ad vitam sustentandam? Respondeo: ita intelligi docet Molina vterque apud Sanch. *l. 4. matrim. d. 26. n. 1.* aliique quia tunc filius ob suam ingratitudinẽ, non habetur ampliùs pro tali; solùm igitur perinde ac cæteri proximi, in extrema necessitate erit adiuvandus.

Non ita intelligi, sed pattem teneri hæc necessaria alimenta præstare, docet Covar. apud eundem Sanchez, quia esse phisicum filij nunquam amittitur atque semper in patre aliqua major obligatio residet, quàm in aliis. Vtraque sententia est probabilis. Hanc ut probabiliorem & certè magis piam libentiùs amplector.

10. Secunda difficultas: An possit exhæredari filius, atque à dictis alimentis expelli, si committat contra patrem aliquod peccatum simile, vel majus iis, quæ dicta sunt? Respondeo. Negant plerique, Mol. *t. 1. de iust. tr. 2. d. 176.* aliique apud eundem; nam in Authentica dicitur, ut præter causas numeratas, nulli liceat ex alia lege aliàs ingratitudinis causas opponere, Concedunt Clarus, Covarr. Reginald. apud Bonac. *t. 1. circa 4. Decal. præcept. d. 4. quæst.*

quæst. unica, c. 6. §. 5. n. 2. aliique apud Molin. *tract. de Primog. dubium dicit esse*, si enim pater exhæreditationem filio possit imponere, propter injuria ejusdem procedit, pari ratione propter æqualia, & multò magis propter majora: legi enim similia, ratio possit, præsertim cùm similis causa, aut gravior existit, favetur Avo, *per c. 1. lib. 2. tit. 5. §. 6. vers. Dico hic notandum.* Utique sententia in conscientia probabilis esto, etsi apud Judices prior habeatur probabilior.

Habens patrem, & filium, à quo derivatur?

11. Quæres quartò: Quid sentiendum de patre, quem *Patruum* appellant Latini, à quorum ortus derivatur: Pater Patruus est ille, qui filio genito, nec ex eo patre. Ille igitur, si forte erga, cujus derivatus à suo Patre, an à suo filio? Respondeo à Patre, ajunt Franciscus, Bel. Pratus, aliique apud Diana *p. 10. tract. 13. resol. 5.* Si quis qui filium genuit, eundem educare, & instituere jure naturæ debet: A filio (ut intelligantur, & inclinat, sed non cogitur: Dian. loc. cit.) quia plus debet filius patri, à quo suum esse habuit, quam pater filio. Utrumque probabile, ut indicat *Navar. cap. 27. lib. 2. cap. 5. n. 19.* dum sententiam primam probabiliorem vocat.

Dices: si utrique ex his sequi velit opinionem probabilem sibi favorem, non erit pater patruus sui alimentis. Respondeo: si utrique persistat in sua opinione sequenda, erit dividendum onus in utrique. Præsertim id æquitas postulat videtur; esto, sic speculativè & probabiliter, id non exigi à rigore iustitiæ. Vide *lib. 2. c. 5. §. 4. n. 11. Alere filium dubium.*

Pater quoad irritationem votorum filij impuberis spuri.

12. Quæres quintò, Quid de votis? Filio spurio, ut item naturali non legitimo potestne pater irritare voca in ipo casibus, in quibus posset legitimo divinus *suprà lib. 3. c. 16. §. 3. per totum?* Ratio dubitandi est, quia ratio, ex qua in parte procedit facultas irritandi vota, est Patria potestas in filium: At ex hac non habet pater potestatem patriam in spurium, nec in naturalem ergo, &c. Respondeo tamen posse perinde, ac legitimo. Ita Castro Pal. *tom. 3. tract. 15. de voto, d. 2. p. 7. num. 5.* Ratio est, quia distinguere debemus injuorem prædictæ rationis dubitandi; ex hac non habet pater eam summam potestatem, quam ipsa jura invexere, concedo. Nam habet eam potestatem procedentem ex ipsa generatione, quæ patri competit ex ipso jure naturæ, quæque sufficit ad munus regendi illum impuberem; atque adeò ad irritandum ejus vota, nego injuorem. Confirmatur: quia intendum, ut diximus *suprà, eodem lib. 3. c. 16. §. 3. numer. 21.* matri competit hæc potestas irritandi; & tamen certum est matri non esse concessam ex legibus, in filios patriam potestatem.

Castro Pal. *l. c.* & Sanchez, *lib. 4. jn dec. c. 35. num. 81.* docent hanc potestatem competere patri in filium legitimum absolutè: & in filium legitimum, tunc solùm, quando is tutorem non habet; quando enim eum habet, gubernatio ejusmodi filij ad ipsum tutorem spectat, utpote ex legibus, *instit. de Patria potestate, in pr.* sub ejus potestate constitutus: idem ego docui *superiùs, cum de Voti irritatione.* Verùm nunc, re attentiùs considerata, difficilis mihi doctrina videtur. Si enim in patre residet potestas naturalis, quâ filij imbecillitati pater consulat ante constitutum Tutorem, ut omnes fatentur; & per adventum Tutoris hæc naturalis potestas non tollitur, diminuitur, nec impeditur; solùm enim Tutori conceditur gubernatio quoad cætera civilia, non verò quoad ea, quæ pertinent immediatè ad res spirituales animæ, quarum dispositio ad jus civile nulla ratione spectat, cur tolli debeat potestas irritandi vota? Ad summum possit irritate Tutor ex consequenti; quia nimirum ex potestate gubernandi, quam illi concedunt tutores, consequatur facultas irritandi; & posset ita pater principaliter, quia per jura non nullitur, filium gerere, in quo [illegible] cultus. Nec novum, aliud plures posse eadem [illegible] residere intimate potestatem; cùm sciamus omnes, Religiosi pariter posse institui à Superiore locali, & Provinciali: Constitutiones hæc sapiens Lector, nova esse & singularia deprehendere, nisi hæc mihi valdè manifesta singularia esse.

Pater, quoad vota filij, vivente Avo.

13. Quæres tertiò: de Avo, viventer Patre, quoad eandem irritationem votorum. Id, quod ut commodè intelligi queat, ordinatim inventum illa [illegible] *Pratum Civium, f. de his qui sui, vel alieni juris sunt. Qui me, & [illegible] meæ nascuntur, in potestate meæ sunt. Item Qui ex filio meo, & nomen ejus (id est nepos, meus) [illegible] negotia ejus, quæ sunt in mea potestate, & promptu, & [illegible] & dominio meo sunt.* Hadrianus Veterus; ex filio, [illegible] quit, id est, descendentes per sexum virilem, sive ipsi [illegible] sint, sive fœminæ. Nam descendentes ex filia [illegible] sunt in potestate patris eorum. Et quidem hanc potestatem habere Avus, non solùm ex legibus positivis, [illegible] etiam ex vi naturæ; cùm ad primum genitorem pertinent [illegible] descendentes, tanquam ad principium [illegible] unum, sine quo suum esse posset.

14. Ex his ergo oritur difficultas: Cùm pater potestatem irritandi vota ac inimica in potestate patria, hanc [illegible] habeat Avus; consequenter, potestatem vovendi [illegible] pater, vivente Avo; quia nunc pater non est sui juris, [illegible] consequenter videtur habere filium in sua potestate. [illegible] gitur difficultas: quia Doctores, quos sequitur Castro Pal. *tomo 3. tract. 6. de voto, part. 7. n. 2. versus fin.* passim docent, si filius efficiatur servus, suspendi patriam potestatem in patre, ne scilicet filius teneatur pluribus [illegible] dire, nempe patri, & domino, eodémque modo si efficiatur servus ipse pater, ne scilicet simili ratione filius teneatur obedire duobus, nempe patri, & domino, [illegible] cujus dominio, seu potestate est pater, & consequenter omnia patris. Ergo pariter in casu nostro, si nepos est in potestate Avi, non erit in potestate patris, ne obedire duobus obligetur; & consequenter is, vivente Avo, filij vota irritare non poterit. Ex alia parte, cùm in patre semper resideat potestas veluti naturalis in filium, ratione generationis [illegible] ate ejusdem; neque sit inconveniens potestatem irritandi vota esse in duobus. [illegible] cuti respectu Religiosi est in rectore Conventus, & in Provinciali; videbitur alicui, etiam Avo convenire ejusmodi facultatem. Nihilominus video Sanchez, *in dec. lib. 4. cap. 35. numer. 81.* Suarium, *tom. 2. de relig. lib. 6. de voto, cap. 6. numer. 22.* Castro Palaum, *tom. 3. tr. 15. de voto, disp. 2. part. 7. num. 7.* disertè docentes, Avum nihil posse in vota nepotis, nisi mortuo patre quare privativè solùm patri viventi eam facultatem concedere manifestè videntur: & Ratio esse potest, quia facultas irritandi non est fundata solùm in quacunque patria potestate absolutè sumpta, sed maximè in ea potestate, quam quis habet in gubernatione domus, familiæ; & præsertim filiorum, quos genvit. hanc autem habet immediatè pater, eóque deficiente, Tutor, vel Curator, juxta doctrinam & limitationes *suprà* datas *lib. 3. c. 16. §. 3. num. 29.* hisque deficientibus Avus ex parte patris; & demum etiam Avo deficiente, mater; quòd si hæc etiam deficiat, jam sub nullius potestate erit filius. Atque ex hac ratione respondere facilè poteris ad difficultates allatas *num. præcedente.*

§. II. *Quæ debeat mater filio, quoad eum lactandum; & alendum?*

QVæres primò: An mater filium nutrici det lactandum? Respondeo: Id certè nemini citè lactandum? Respondeo: Id certè nemini sine causa libens indulgeo; sed adhuc sine vlla, non nisi de veniali condemno; libero autem ab omni culpa, rationabili existente causa. Ita Navarr. *in summa cap.* 14. *n.* 17. Ratio est, quia dummodo infans commodè nutriatur, non videtur tam gravis defectus; ut præscindendum ab alio inconveniente, excusari nequeat ab aliqua competenti causa, qualis esset, imbecillitas matris, morbus, vel quid simile. Inconveniens autem grave, ac quasi mortale, pronuntio; si periculum apparet, à matre autem gravi morbo, vel grandiusculum effectum malis moribus, præsertim hæresi fore inficiendum.

2. Quæres secundò: Mater quædam alimenta filio debet? Respondeo: ea usque ad triennium exactum debet filium etiam spurium alere, lac præbendo. Cæterum quæ impensæ sunt à patre facienda.

Si lacte mater careat, vel lactare filium nequeat, quia commodè (ut loquitur Dicastillus *l.* 2. *de instit. tr.* 2. *d.* 4. *dub.* 1. *num.* 172.) lactare non potest: tunc patris etiam onus est, lactis impensas solvere. Quod si pater solvendo non sit, qua ratione in onere alendi plenè filium succedit mater dives, dictum est §. *præcedente num.* 1.

Apud Patrémne, an apud matrem proles educanda si altero ex his infideli, seu hæretico existente, ut item diuortij tempore; cùm casus non sint frequentes, legant Doctores, Sanch. *l.* 10. *de matrim. d.* 10. *per tot.* Azor. *p.* 2. *l.* 2. *cap.* 5. *q.* 9. Propter eandem rationem, vide apud Iustiam in authent. *Sacramentum*, *C. quando mulier tua sit.* & in authent. *& sine prohibitione*, § *propterea agitur*, nec omittantur Theologi, Molina *t.* 1. *de iust. tr.* 2. *d.* 220. *vers. Quando impuberi.* Castro Pal. & Thom. Sanch. apud Diana *p.* 10. *tract.* 13. *res.* 12. qua ratione mater, si transeat ad secundas nuptias, amittat curam, seu educationem filij, ejusve tutelam, & similia. Ego enim de his aliquid tenuam *l.* 7. *cap.* 1. §. 2. *n.* 5.

3. Quæres tertiò: Circa expensas à matre pro filiorum alimentis factas, in hunc modum: Antonia genitrix aluit filium usque ad decimum annum, vivente patre, sive præsente, sive peregrè agente: tum, mortuo eodem, filium aluit usque ad decimum octavum, quando scilicet Antonia fijij bona administrabat. Exposcit nunc à filio omnes impensas ab ipsa factas, imò æstimationem sui laboris; legitimène exposcit?

Respondeo tres hic difficultates vno spiritu congessisse, tribus necessariò dictis distinguendas.

4. Dico primò: Si vivente patre, alioqui divite, vel existente tutore, mater filium aluit, & protestate est sese animo impensas repetendi, repetere quidem potest, *l. Mœnius*, *ff. de negotiis gestis.* Si nihil est protestata, præsumitur, si non contemplatione patris, certè amore filij, liberaliter id fecisse. Simile quid esse in marito, quando vxorem alit, non soluta à socero dote, docet Sanchez, *l.* 9. *de matrim. d.* 5. *n.* 7. Pro foro interno sufficiens ratio repetendi nulli videtur, (*l. si quis à liberis, l. si mater*, *ff. de liberis agnoscendis*, etiamsi mater non sit protestata) si concurrant hæc duo, ex Azor. *p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 5. *quæst.* 10. Primò, ut positivo animo repetendi alueritis; Secundò, ut omissio protestationis non fuerit causa damni in patre, vel tutore; quando enim pater, vel tutor si sciuissent, matrem ejusmodi animo repetendi alere, ipsi aluissent nullis, vel pauciorbus sumptibus; tunc profectò mater in conscientia non posset expensas repetere, quia ipsa fuisset in culpa, quod expensæ fuissent factæ; solùm igitur illas pauciores, quæ factæ verè fuissent, tunc iustè repetet.

5. Dico secundò: Si mortuo patre, nullóque tutore existente, animo positivo se compensandi mater bona filij administrans, filium aluit, potest alimenta repetere; secùs, reputatur amore filij id fecisse; idque maximè, si bona matris, & filij non erant divisa; Ita *ibid.* Quòd si bona divisa erant, & cuique sui rationum libri respondebant: præsumitur in matre ejusmodi filij bona administrante affuisse animum repetendi; id enim ostendit illa rationum, & librorum distincta divisio.

6. Dico tertiò: Æstimationem sui laboris nequit mater exposcere; quia mater pro filio laborem suum gratis impendere iure præsumitur, immò fortasse jure cogitur.

§. III. *Vir quid Vxori debeat, quoad alimenta?*

1. NOn est nostrum omnia, quæ sibi invicem debent conjuges, hîc colligere, cùm id fusè Doctores, apud Truncench. *lib.* 4. *decal. cap.* 1. *d.* 4. prosequantur; illud enim tantummodo ex occasione, quod de alimentis filiorum egimus, disputamus: An conjuges sibi mutua alimenta præbere teneantur? Et obligari quidem virum vxori, luce clarius est. Ita Sanchez *de matr. lib.* 9: *d.* 4. *a num.* 10. *vbi citantur Iurisperiti*, quia id extorquet arcta conjugalis conjunctio, allatáque dos ab vxore. Immò si vir vxorem inopem sine dote duxisset, illam adhuc alere oportebit; quia sibi vir imputare tunc debet, si indotatam duxit. Inopem, inquam, si enim divitem, tacitè jam ab vxore dos promissa censetur: siquidem vxor per Matrimonium se, & interpretativè sua bona, saltem quoad competentem dotem, marito tradit.

2. Eadem obligatione tenetur vir, si dos casu, & sine culpa vxoris pereat, etiamsi vxor propter suam culpam, non tendentem tamen directè ad separationem ab ipso viro, sit perpetuo carceri mancipata; etiamsi propter suam culpam in morbum contagiosum, v. g. lepram inciderit, vnde separatim à viro habitare cogatur: multò magis, sine culpa sua, ut, si hæc separatio necessaria fuerit propter viri contagium. Ratio horum est, quia id requirit reciprocus conjugum amor. Et sicut vxor non inops maritum exulem, vel in Triremibus propter sua delicta detentum alere tenetur; ita invicem maritus vxorem. Quid si dos pereat, quia, propter vxoris hæresim, aliáve delicta, fuerit publicata, seu fisco addicta? Quæstio est, An vir, an potiùs pater vxoris ipsam teneatur alere? & distinguendum est, cum Sanch. *lib.* 9. *de matrim. disput.* 5. *num.* 10. Si enim parentes vxore divites sint, ipsi tenebuntur, si inopes, tunc succedet ex obligatione maritus. Quod idem videtur dicendum, si vxor dotem sive validè, sive invalidè distraxit, vel consumpsit, marito non consentiente; quod est, dotem perire culpâ vxoris. Ratio vtriusque dicti est, quia quando dos culpâ vxoris perit, perinde est, ac si soluta dos ab ipsa non fuisset; in quo eventu non obligari virum vxori alimenta porrigere, *mox* dicemus. id, quod certè dici non potest, si sine culpa, vel casu pereat. In duobus dumtaxat casibus ab hac obligatione certò liberatur vir. Primò, si vxor recedat à mariti cohabitatione, sine culpa viri, sed ex propria levitate: si enim ob viri sævitiam non levem, (levem enim vxor ferre patienter debet, neque potest propter levem culpam separationem, quæ est res gravis. intentare) vxor discedat; non liberabitur vir ab ea alenda; quia tunc culpa mariti est, non vxoris. Immò si temerè vxor recesserit, sed deinde pœnitentia ducta redire velit; tenetur eam alere vir, quamvis adhuc extra domum degat: Ratio est, quia pœnitentia, & emendatio culpam, atque adeò caput, vnde alimenta negare vir poterat, planè tollit. Hic non loquimur, quando affuit legitimum divortium; de quo pluribus Sanchez *lib.* 10. *matr. per totum.*

3. Secundò: Excusabitur vir ab alenda vxore, si dos promissa non afferatur. Ita Sanch. *ead. disp.* 5. *per totam:* quia dos datur ad sustinendum onus familiæ alendæ: ea igitur deficiente, deficit & onus. Quòd si partem dotis accepisti, pro rata vxorem ale: cùm valeat argumentum: si integra

integra dote fruereris, integrè aleres: ergo si parte, partialiter.

4. Qui si ij, qui dotem promiserunt verè solvendo non sint? Respondeo, si dotem promisit ipsa vxor, vel ejus pater; tenetur adhuc illam alere vir, nisi dolosè ij promiserint, scientes se solvere non posse. Ita idem *ibid. n.4.& 5.* At si promisit extraneus (quo nomine hîc venit quicunque js fuerit, sub cuius potestate non erat vxor) non tenebitur vir. Horum rationem lege apud Sanchez citatum, apud quem etiam invenies, non posse à viro expelli ab habitatione, vel à debito conjugali vxorem propter dotem non solutam, cùm hæc sint longe diversa, non alere, & non cohabitare; nec ex priore posse posterius inferri. Sed proh! quanti ponderis est habere in eodem tecto, & lecto vxorem, illámque non alere: Moraliter, & in praxi hæc admodum sunt difficilia; nam propterea cogitent sapientes, quid hac in re consulendum tandem sit; & legant Authores allatos à Sperelli, *tom.2.decis.238.num.10* qui contra Sanch. tenent, ob dotem nulla ex parte solutam, posse à cohabitione vxorem expelli.

Hac facit sequens dubitatio: Vxor, ex consensu viri, vitam agit extra ejus consortium, séque suis laboribus alit; accidit autem, ut vir aliquando ad illam accedat, copulámque exigat, quâ habitâ, denuo recedit, nec illam curat alere, an possit dicta vxor, debitum huic viro negare? Respondet Bauci *in Select.q.60.* doctiori iudicio se submittens, quia resolutionem hanc se non invenisse dicit alio auctore. Respondet, inquam, si vxor est pauper, & vir habet vnde se, & illam alat, posse negare, donec resipiscat vir alátque vxorem. Ratio est, quia sævitia est causa divortij: at quæ major sævitia, quàm vxorem non alere, cùm possit? Neque in hac denegatione requiritur, ait sententia Iudicis, nos enim loquimur in conscientiæ foro, pro quo sufficit authoritas propria, vbi factum est verum, & non sequitur scandalum, vt hic certè non sequitur, quia ex communi consensu facta est separatio.

Hæc ex Bauci, unde dici etiam posset non injustè ab vxore negari debitum viro, etiam simul cohabitanti, si eam indigentem vir non alat, cùm possit. Hæc enim par est sævitiæ, ne dicam major.

Insuper contra Sanchez modò citatum dici posset, plus esse, non alere, cùm possis, quàm non cohabitare. Non alere enim est sævitia, non verò, solum non cohabitare.

Denique posset etiam dici, vxorem posse dictum virum nolentem ipsam alere, domo ejicere sicuti potest, si ipsi valdè sævam se præbeat, (vitato ex aliquo prætextu scandalo, si quod est.) Non potest enim negari, & durissimum esse inopi vxori, & causam esse discordiarum, ipsam fame contabescere, & præsentem videre maritum potentem, sed nolentem ipsi alimenta præbere. Quæ omnia meritò sapientiori iudicio submittantur.

§. IV. *Vxor quid viro debeat, quoad alimenta?*

1. QVoad vxorem quæri potest: An hæc aliquando maritum alere debeat? Respondeo cum Sanchez *loc.cit.d.4.num.27.* multis citatis, debere, quando scilicet presso ex inopia viro, ipsa suppetit, unde merito succurrere queat, sive ex bonis dotalibus, sive ex paraphernalibus, siue aliunde conquisitis: hoc enim exposcit mutuus conjugum nexus, etiamsi maritus culpâ suâ sit carceri astrictus, sit triremibus mancipatus, sit infirmus, non autem si culpâ suâ ab vxore recedat, nisi fortè redire velit; ut ex proximè dictis colligi manifestè potest. Quid, si maritus æs alienum contraxit, ut vxorem aleret; cogetúrne illud solvere vxor ex propriis bonis marito defuncto? Hac de re dixi breviter *c.2.§.2.n.5.*

2. De donationibus inter virum, & vxorem, multa Iurisperiti: tibi sufficiat legere Molinam, aliósque apud Dicastillum, *l.2.tr.9 d.1.dub.5. à num.71.* Castro Palaum *de iust.commut.d.2.p.25.per totam.*

§. V. *In necessitate extrema quis magis adiuvandus, Pater, an Filius, an Vxor.*

1. SI quis Patrem suum suúmque filium, atque vxorem, fratrémque in extrema, vel gravi necessitate constitutos animaduertat: & vni dumtaxat ex his auxiliari posset: quærimus, cum Less. apud Castro Pal. *tom.1.tr.6.d.2.de Char.p.11.num.2.* cuinam auxilio esset ipsum oporteat; Duo, v. g. modici panis ipsi suppetant in extrema fame, vnum sibi, ut certè potest, reservet ob individui proprij conservationem; alterum, cuinam comedendum porriget, Patrúne, Fratríne, an Vxori, an Filio?

2. Profectò ex communi calculo apud Lessium *loc. cit.* aliósque, Patri porrigendum: plura enim debet filius Patri, quàm Pater filio, vel quàm frater fratri, vel conjugi conjux: Siquidem filius à Patre, tanquam rivus à fonte, huius vsuram lucis percipiat. Habet item educationem, constitutionemque. Quid de laboribus pro Filio à Patre exantlatis? Quid de non interpolata, ac nunquam remissa sollicitudine? Quid de expensis; Sanc. Aristoteles 9. Ethic. *Filius*, inquit, *honestius subuenit Parentibus, quam sibi ipsi.* Vides, quanti facienda sit Patris cura? Non quòd ex obligatione se ipse quis postponere obligetur; nam Charitatis ordo tanquam in primum Ioçopum, in vitam propriam collimat; sed, quòd possit cum laude, si velit.

3. Dictum signatè est (in extrema, vel gravi necessitate) nam extra illam teneri hominem potiùs filio succurrere, quàm genitoribus, ipsa praxis docet, illi rationi innixa: quia Filius sub cura Parentis est, non autem Parens sub cura Filij. Genitoribus item plus debetur etiam in communi necessitate, quàm fratribus, ratione naturalis dictat. Ita Castro Pal. *t.1.tr.6.d.1.de Char.p.11. num.13.* De insigni amico, vel benefactore, vide Castro Palaum *l.c.n.10.& 11.& n.15.* Vxor verò potiùs, quàm Parens, vel Filius, est in communibus necessitatibus alenda, ac sublevanda: ita Sanch. *l.9.de matr.d.4.n.26.* utpote in communi commercio illa, tanquam inseparabilis socia. Marito data, juxta illud Gen. 2. *Propter hoc relinquet homo Patrem, & Matrem, & adhærebit Vxori suæ* (vtique in communibus necessitatibus) id quod ita intelligendum, ne hoc dictum sit contra jus naturale modo allatum, quo probaivmus in extremis, potiùs esse subveniendum Parentibus, & Filiis, quàm conjugi.

4. Quare, his ita explicatis, cùm apud aliquos legis, absolutè potiùs subveniendum esse vxori, quàm Filiis. Ita Henric. *l.10.cap.8.num.1.* Castro Pal. *l.c.num.13.* citans Suar. Bonac. Coninch. Val. (id quod certè sua probabilitate non caret) sic admitte in nostra sententia, quam probabiliorem putamus; ut sit potiùs subveniendum vxori in communibus necessitatibus, non verò in extremis.

5. Sed, amabo te, Lector, cui potiùs opitularetur, si Pater, & Mater perinde indigerent: tu verò non vtique, sed alterutri opem ferre dumtaxat posses: Sanchez potiùs, respondes, quàm Matri succurrendum: Ita Sc. Thom. *2.2.q.26. art.10.* Val. *tom.3.d.3.q.4.p.5.* sicut enim ordine Charitatis tenemur magis amare Patrem; sic & succurrere. Tua digna pietate responsio: nec deest responsioni ratio, Parentis enim necessitati subveniendum, tanquam principio nostræ originis, est: At nobiliorem, altiorémque principij rationem habet Pater quàm Genitrix.

6. Illud hic denique noto: inter hos Consanguineos, adeò strictè conjunctos non esse mortale, dictam prælationem non observare: Ita Rodriq. *part.1. cap.14.concl.9.* Castr. *t.1.tr.6.d..p.10.n.14.* citans Suar. & Bonac. quia inter ejusmodi obligationes tantum discrimen non intercedit, ut sub pœna mortali altera alteram antecellat.

CAPUT IV.

Miscellanea quædam de Filiis, Parentibus. Propinquis.

1. NOnnulla, quæ aptum locum *in superioribus* sortita non sunt, hic ad quatuor capita reduco. Ad peculium filiorum: Ad donationes inter Patrem, & filium: Ad legitimam filiis debitam: Ad cæterorum proximorum mutuas obligationes. Quæ omnia, ut etiam superius dicta de Parentibus, atque conjugibus, fusè & sed fateor subinde confusè) à Theologis, ac Iurisconsultis disputata reperies: nos pro nostro instituto ea hic compendiosè seligimus, atque ea perspicuè proponimus (quamquam passim obvia omittere decreveramus) quæ ad pinguem quandam cognitionem pro regendis conscientiis necessaria omnino sunt visa; adiectis auctoribus, qui adiri facilè à studiosis poterunt.

§. I. *De Peculio filiorum, &c.*

1. IN memoriam omnino redeat, quid sit peculium filiorum Castrense, vel quasi Castrense, Adventitium, Profectitium: quodque Ius in illa Pater habeat; de quibus dixi *supra, l.1 c.5. §.7. v. Peculium*, & potest id videri breviter apud Azor. *p. 2. lib.2. cap.23.* nam secùs nihil eorum, quæ hic subdenda sunt, intelligetur.

Recolatur secundò ex Molina *t.1 tr.2 D.29.* de Lugorum *1. de iust. d.5. sect.1.* Azor. *p.2. l.1. à c.1.* aliis citatis: filium egredi à patria potestate, seu, quod idem est, filium emancipari, Primò, per mortem naturalem Patris, & Avorum. Secundò, per mortem ejusdem Patris civilem. Tertiò, per Hæresim. Quartò per Nuptias factas à Patre sine dispensatione, cùm Affini, vel consanguinea contractas. Quintò, per Cardinalatum, vel Episcopatum Filij) non verò per Presbyteratum) Sextò, per professionem Religiosam Filij, vel Patris. Septimò, per dignitatem Patritiam, quâ scilicet filius fiat Regis Consiliarius, &c. Octavò, per legitimam emancipationem, quâ scilicet consentientibus Patre & Filio, coram Iudice, Filius à Patre liberetur ab ipsius Patris potestate. Nonò, in aliquibus Regnis, ut in Lusitania, & Castella, per legitimum matrimonium, etiam invito Patre contractum. Decimò, per captivitatem Patris apud hostes suspenditur patria potestas, quandiu captivitas durat. Hæc ex pluribus citati Doctores; quæ ad nostrum institutum satis fuit breviter collegisse.

Testamentum, & Alienatio Peculij Filiorum.

2. Quæ jam primò. Filiusfamilias, qui ille est, qui nondum emancipatus, sub Patria est potestate; potéstne de suis bonis validè testari?

Respondeo, impubes non potest: quia illi testari prohibetur à Iure, etiamsi sit doli capax. Iura vulgata apud Azor. *loc.cit.cap.24.q.10.* Pubes verò solùm potest testari de bonis Castrensibus, vel quasi, etiam sine Patris consensu; sicut & in vita, & in morte eadem donare. At de aliis, ne ad pias quidem causas, ex comuniore sententia, testari pubes potest. Recole autem, pubertatem in masculis haberi anno decimoquarto, in fœminis anno duodecimo completis, diem vltimum hic haberi pro completo, etiamsi sit inceptus, notat Azor. *ibidem*: post annos prædictos dicuntur minores, usque ad annũ vigesimum quintũ; potest filiusfamilias, donec emancipentur.

Adde hic tria. Primò, an pubes possit de bonis adventitiis (quorum ipse proprietatem habet, licèt non vsumfructum) saltem disponere, seu alienari, seu donare causa mortis, ut etiam in vita: Respondeo posse, etiamsi sit pubes minor viginti quinque annis; cum Patris tamen consensu (quamvis ipse filius Dominus sit,) & cum Iudicis decreto, si de re immobili agatur. Ita Molina *tom.1. de iustitia, tractatu 2. disputatione 138.*

Ratio est, quia non semper valet: *Non potest testari, ergo non potest donare, seu disponere, etiam causâ mortis.* Leges enim Testamentum filiofamilias prohibuêre propter bonas rationes, non verò quamcunque dispositionem.

Quòd si filius liberam eorum bonorum administrationem de consensu Patris habeat; ut quia, v.g. longè à Patre degit, vel quia plenum vsumfructum, & proprietatem ei pater dedit, &c. iudicatur habere consensum Patris, atque adeò poterit de illis liberè disponere.

3. Secundò: An idem pubes, quando non haber descendentes, testans de bonis castrensibus, vel quasi, possit præterire patrem, nec ei debitam legitimam relinquere.

Respondeo non posse, sed si præterit in totum, esse Testamentum nullum; si in partem minorem legitima, esse testamentum validum quidem, sed inofficiosum: hoc est, potest pater agere querelâ inofficiosi testamenti, petendo incrementum usque ad debitam partem. Ita Azor. Iura citans *p.2. lib.2. cap.23. quæst.8.* Molina *tom.1. d.158. & 150.* Ratio est, quia superstiti patri, & matri, & his mortuis, superstiti Avo, & Aviæ semper ex bonis filij debetur legitima, quando filius moritur sine descendentibus. Hæc autem legitima ex Iure communi nunc est tertia pars bonorum defuncti filij, dividenda per capita, seu quod idem est, per viriles partes, idest, inter patrem, & matrem, &c.

4. Tertiò; An impubes de suis bonis castrensibus; vel quasi, quibus fortè gaudet, vel quibuscunque aliis à patre ipsi fortè liberè donatis, possit disponere, seu donare, sive in vita, sive in morte; licèt certum sit (ut modò diximus) non posse, nisi de castrensibus testari? Respondeo, præmittendum esse, filium impuberem (qui *pupillus* dicitur, quando ei deest pater (in triplici statu considerari à Iure; Primò, quando est infans. idest, minor septem annis. Secundò, quando est infantiæ proximus, hoc est, quando, si sit masculus, pervenit ad decimum annum cum dimidio, si fœmina, ad nonum cum dimidio. Tertio, quando est pubertati proximus, hoc est. si masculus excedat decimum annum cum dimidio; fœmina verò, annum cum dimidio. Ita Molina, & Iura ab ipso allata *tom.1. de Iustit. d.224. §. vt ad minorum causas.* Dico ergo: si filius, vel pupillus sit minor septem annis, cum rationes usu careat, & in legibus æquiparetur mente captis, nec, dare, nec alienare, sive in vita, sive in morte potest: tunc: ergo bona filij integrè administrare debebit, sive pater, sive tutor.

5. Si sit infantiæ, vel pubertati proximus: qua ratione in foro externo se obligare, atque adeò donare, vel alienare possit vel non possit, vide apud Molinam *ibid. & disp.230. §. licèt filius familias*, & novissimè apid Castro Palaum *de iustit. commutat. d.1. part.4.* nobis enim solùm sufficit scire, quid sit in conscientia sentiendum. Pro qua, quicunque impubes, si doli capax non sit, hoc est, si perfecto usu rationis careat, invalidè donat, sive in vita, sive in morte, quia ad validam donationem requiritur consensus Domini rationem tentis: nam secùs, ebrius, vel amens, rem suam alienare validè posset: Si verò sit doli capax, licèt concederemus non posse validè donare, hoc est, ejusmodi impuberem non posse transferre dominium, etiam de suis bonis castrensibus in donatarium, nisi sit pubertati proximus; quæ est communis opinio videnda latiùs apud Doctores (lege de Lugo *de iustit. disput.12 sect.10. à num. 286.* aliósque *ibid*, citatos, & præsertim Sanchez *lib.6. de matrim. d.38. à num præsertim 24.*) tamen si fit, ut dico, doli capax, & aliquid tibi donet ex suis bonis Castrensibus, vel de quibus liberè disponere potest; sine vllo peccato donatum, poterit à te retineri, donec repetatur, etiamsi donatum fuerit sine consensu patris, vel tutoris. Ratio est, quia tunc filius disponit de suis; & probabiliter à legibus talis dispositio non irritatur, sed solùm datur actio ad repetendum. Ita colligo ex Angelo, ejúsque ratione apud Sanchez *loco citato, fin.* Nec mirum, si in conscientia repetere

repetere licitè valeat; nam id in simili, cùm agitur de contractibus onerosis factis à minore, docet Molina *loco citato*, & nos tangemus mox *num.* 11. Non autem licere huic repetere, si iuravit se non repetiturum; colligitur de dictis ex iuramento.

6. Denique, si sit dubium, an perfecto vsu rationis potiatur: tunc (ut diximus *suprà*, *lib.*1.*cap.*3.§. 7.*verb. Ætas*,) si supra septennium sit, præsumetur perfecto vsu poriri, atque adeò rem ab ipso acceptam retineri in conscientia poterit, donec repetatur: secùs, si infra, nam retineri tunc licitè non poterit: quia contra, integro vsu rationis, gaudere non præsumitur.

Ludus filijfamilias, vivente patre.

7. Quæres secundò: Quæ potest ludo exponere licitè filiusfamilias, sine obligatione restitutionis faciendæ, sive ab ipso filio, siue à collusore; Respondeo, sola castrensia, vel quasi: cæterorum autem, sive sint profectitia, sive aduentitia, cùm saltem vsumfructum pater habeat; non potest, nisi iudicetur remittere pater: ut certè iudicatur in modica summa, quia sic est parvum damnum patris, & dedecus esset filij parvum illud restitui.

Filius in ludo illicito non est subditus patri, atque adeò lucrum ex illo habitum absque controversia ibi acquirere, notat Rebellius *loco mox cit.n.*6. unde infertur posse te vincere à filiofamilias ea, quæ à te ipse in illicito ludo vicit, ex ludo licito propter aliud caput potest, communiter loquendo, sibi filius retinere: nam nunquam solent (ut Rebellius advertit *2.part.disput.*12. *quæst.* 4. *num.*1.) ea lucra à filiis exigere partes, etiam scientes provenisse ex ludo. Vnde sequitur hæc ludo acquisita esse filij, non teneri ea adducere in divisione hæreditatis cum fratribus, posse eadem iustè acquiri à collusore in sequentibus ludis, &c.

8. Sed quid, quando filius de bonis adventitiis habet etiam vsumfructum; id quod non rarò evenit: ut verbi gratia quando ipsi filio à matre, vel ab alio ea lege aliquid donatur, ut nullum vsumfructum habeat pater: vel quando idem pater ipsum vsumfructum concedit filio: vel, quando aliquid filio donatur, contradicente patre; vel quando ipse vsufructus alicuius rei filio relictus est; Respondeò filio posse ejusmodi bona, præscindendo ab alio inconvenienti, ludo exponere; & consequenter non debere restitui, si evincantur à collusore. Ratio est, quia illorum plenam habet administrationem, sicut ergo hæc alienare, & donare modo *suprà* dicto, potest; sic ludo expendere.

9. Hinc filius sive domi, sive peregrè agens ex pecunia, quam patet ei dat ad alimenta, vel ad liberè expendendum, potest aliquid ludo exponere: ut etiam in eleemosynis donationibus, ac honestis recreationibus. Ita Azor.*p.*2.*l.*2.*cap.*24.*q.*2.§. *quæres.* Posse autem quotannis quatuor, vel quinque aureos ex centum annuis, quos habet pro suis alimentis, docet Sotus apud Molinam *tom.*1. *de iustit.d.*242. cui adde Rebell.2.*p. lib.*12.*q.*4. *n.*3. Tunc enim censetur Pater dare liberam illius pecuniæ administrationem, nec esse Patrem invitum in concedendo licito ludo, juxta qualitatem sui status, &c.

10. Inquires: Si filius negotietur in bonis paternis, id quod sua industria acquirit, valétne liberè ludo exponere.

Respondeo, nequaquam: quia hoc lucrum est bonum profectitium, pertinens tum quoad vsum, tum quod dominium, ad Patrem. Instas, at industria est filij. Respondeo: Hanc industriam gratis censetur exhibere in Parentis commodum filius: Nam quoties negotiatio, & industria rationabiliter existimatur gratis exhibita (ut in casu nostro: filius enim ex amore, quem Patri debet, iudicatur ipsi servire:) nemo potest pro illa pretium exigere, ut modò *cap.*3.§.2.*n.*3. cùm de alimentis filio datis à Matre, disputavimus: Nisi fortè protestetur se gratis nolle servire, vel saltem ut propter reverentiam Patris desierit protestari: tunc enim præscindendo à peculiari Iure alicuius provinciæ, (id additur propter Regni Castellæ, de quo legatur Molin. apud Dicastillum *mox cit.n.*[illegible]) Potest deductis expensis, quas Pater facit in ipso alendo, tantundem exigere pro suo extraordinario labore, & industria, (nam ordinarius debitus à Filio Patri) quantum daretur extraneo, Ita Navar. Less. aliique apud Dicastil. *lib.*2.*de iustit.t.* 2.*d.* 9. *dub.* 3. *n.*287. & tunc illud videtur bonum filij adventitium, de quo iam dixi *num.*7. Adverte debere moraliter constare Patrem non facturum per se, illa negotia, nec inventurum alium; qui gratis, vel minori pretio faceret illa, alias recurreret doctrina; quam de servo tradam in simili *lib.*8.*tract.*3.*cap.*7.§.9.

Ludus filiifamilias habentis tutorem, Patre demortuo.

11. Hæc quoad filios, vivente Patre. Quid de pupillis, & Minori vigintiquinque annis, habentibus tutorem, vel curatorem; Respondeo: hæc quæstio pendet ex illa. An dictus pupillus, & minor obligentur in conscientia ad standum contractibus à se initis sine authoritate tutoris, vel curatoris? quæ vocatur obligatio naturalis, nam scimus civiliter non obligari, hoc est, per leges iritam pronunciari eiusmodi obligationem.

Dico autem primò, satis esse probabile puberes, ut etiam impuberes, ac pupillos pubertati proximos, imò, ut colligo ex Molr. *t.d.*224.§. *ex. dictis infero*, & ex Angelo apud Sanchez *l.*2.*de Matrim.d.* 38.*num.*22. pubertati non proximos, dummodo sint perfecto vsu rationis præditi, seu, ut dicimus, doli capaces, in contractibus onerosis, initis cum quocunque (præterquam cum tutore, nisi in quibusdam casibus, satis à Sanchez *loco citato n.*20. allatis) probabile esse; inquam naturalem obligationem contrahere, quamvis non adfuit authoritas tutoris, vel curatoris; & dummodo contractus non fuerit circa res immobiles, & quæ servando servari possunt. Ita Layman, Lessius, Rel. Tannerus apud Dianam *p.*3. *tract.*5.*resol.*44. Ratio est, quia ad naturalem obligationem circa res suas, aliàs non impeditas subeundam, satis est liber consensus vtentis ratione: qui certè esse in dictis supponitur.

Dico secundo, cum ludus (ut etiam emptio, venditio, & locatio; &c.) sit contractus onerosus, pupillum, & dictum minorum ex sententia probabili obligari naturaliter ad standum iustis legibus ipsius ludi, patet ex dictis. Nota ergo primò, si pupillus, & minor creditori, vel collusori aliquid solvant; posse hos illud, donec per Iudicem repetatur, retinere; ut potè habitum ab iis qui in conscientia probabiliter obligati erant. Nota secundò, eosdem pupillum, & minorem posse non solvere quod promiserunt, dummodo non iuraverint: Cùm enim exceptione legis valeant se defendere, possunt non solvere vitando circulum; quo solvant: & deinde repetant. Nota tertiò; cùm iidem, si quod propter illos contractu solverunt, valeant per Iudicem, ut dictum est, repetere; posse eosdem sibi per legem iustæ compensationis reassumere, quando Iudex contra ipsos negligenter egerit: quæ omnia ex hîc, & alibi dictis constant, ostendúntque minorem atque pupillum, si nolit solvere, posse non solvere; & creditorem, si nolit restituere quod illi solutum est, posse non restituere, donec per Iudicem cogatur.

Filij Professio Religiosa nil nocet Iuri Paterno.

12. Quæres tertiò; an per Professionem Religiosam amittatur à Patre vsusfructus, qui ipsi competebat ex filij bonis adventitiis? Respondeo: sive Pater profiteatur, sive filius, nunquam Pater suum vsumfructum amittit; quia professio nulli Patris iuri præiudicare debet. Ita Azor. multa iura citans *part.*2. *lib.*2. *cap.* 22. *quæst.*4. & 5. Solùm est advertendum, si Pater fiat professus, vsumfructum prædictum competere Religioni, si hæc est succedendi capax, donec Pater vivit in Religione; nam eo mortuo, cedit ei, qui de iure Patris hæres erit quòd

quod si Religio sit incapax (quales sunt solùm tres Mi-nores de observantia, Capucini, Societas Iesvs) vsus-fructus competet ipsi filio in saculo, ut monenti, qui iam fructus bonorum adventitiorum proprietarius, Lege Sanchez *in Decal. lib. 7. à cap.* 27. Suarez *tom. 4. de rel. libr.* 4. *c.* 9. Castro Palaum *tom.* 3. *tract.* 16. *d.* 3. *p.* 9.

De furto filiorum.

13. Agetur de hoc *infrà lib.* 8. *tract.* 2. *cap.* 3.

§. II. *De donationibus inter Patrem, & Filium.*

1. PAtrem filio, filiave familiàs nihil donare posse, certum est in Iure. Lege *p. c. de impubert. & aliis substit.* lege Azor. *part.* 2. *lib.* 2. *c.* 24. & Molinam *tom.* 1. *à disp.* 238. Castro Pal. *de iustit. commut. d.* 2. *p.* 26. Quod si donatam Pater filio tradiderit, adhuc ius est Patri eam sibi revocare. Si tamen non revocat, confirmatur patris morte donatio; ita vt filio res tradita absolutè det. In aliquibus tamen casibus, potest Pater validè donare: hoc est, ob dotem, ob alimenta, ob nuptias, ob militiam; & ob hanc quidem hoc est, ut filius ad militiam commodè instructus erat, potest dare res mobiles (non verò immobiles;) & statim donata fiunt bona Castrensia; quæ omnia ex *superiùs* dictis liquent.

2. Hæc reducuntur ex iisdem *ibid* si quæ expendat Pater, ut à servitute filium: filiamve redimat; ut à carcere, vel simili pœna eundem liberet; ut munus publicum vel dignitatem idem filius consequatur, vt à Præturam Doctoratum; &c. Præterea; si Patrimonium idem assignet ad ordines Sacros suscipiendos: si pecuniam det, vt piam, vel necessariam peregrinationem suscipiat; si expensas necessarias, (non verò voluptuarias & ad splendorem) ad ingressum in Religionem faciat. Hæc enim omnia vel ad alimenta filiorum, vel ad Castrensia reducuntur. Tria notant *passim* Doctores ex lege *cum oportet*, §. *finem, C. de bonis, quæ lib.* Primò, posse patrem remittere vsumfructum, quem habet ipse pater in bonis adventitiis filij: id enim non est donare de suo, sed nolle acquirere pro se; remittit enim duntaxat ius exigendi, fructus, quo gaudebat in filij bonis. Secundò, donationes Matris, & Aviæ, vel Maternorum nullo iure infirmari, quia nulla sunt iura in contrarium. Tertiò, donationes factas filio illegitimo, validas esse. Ratio est, quia iure solum infirmantur donationes factæ filiis, qui legitimè sùt sub potestate Patris constituti: at nothi & illegitimi, physicè sunt sub patris potestate, non moraliter, seu secundùm leges, & ita Caram. *lib.* 2. *Theolog. mor. n.* 641.

3. Quoniam autem quoad forum conscientiæ: data à patre filio retinere sine peccato possunt, donec repetantur à donante, modo quo supradictum est de donatione impuberis. Difficultas illa hic sese offert, An mortuo patre, filius, qui invenitur habuisse aliquid ab ipso, teneatur illud in conscientia conferre cum cæteris fratribus; hoc est, de legitima, vel hæreditate paterna tantò minus accipere, quantum invenitur accepisse ex donatione paterna?

Hoc autem quærimus, quando filius velit succedere Patri. Nam si contentus donatis, succedere hæres nolit, nihil conferre tenetur. Solùm tunc; si nimis habuit à Patre vivente, possent alij, hoc est ipsius fratres, agere contra eiusmodi donationem, ut pote inofficiosam, & ipse obligaretur iis legitimam saltem dare, de qua re agitur *in tr. de Donatione.* Interim lege de Lugo. *d.* 24. *de iustit.* 197. & bonac. *d.* 3. *de contr. q.* 6. *p.* 7. §. *vnico.*

4. Sint hæ duæ breves, sed pro nostra instituto sufficienter Regulæ, in re satis prolixa, & involuta apud Iurisperitos. Prima Regula, ex Molina *ibid. disput.* 238. Quæ Pater in causa necessaria dedit filio (præpter alimenta) filius in conscientia conferre tenetur; nisi tamen pater expressè volverit, ne filius conferret: & illa pater potuerit filio donare sine diminutione legitimæ aliorum filiorum.

Regula secunda ex eodem *ibid. disp.* 243. Quæ gratis eidem, & liberaliter pater donat, non tenetur filius conferre, nisi patiter expresserit pater, ut filius conferret; & nisi alter filius teneatur conferre ea quæ ipsi donata quamvis est causa, à patre fuère; quod vltimum vide apud Molinam *loco citato* fusius. Ratio utriusque regulæ est, quia quando pater dat ex causa, cùm det quod filio debet, videtur dare coactus; atque adeò nisi contrarium exprimat, videtur dare de portione, quæ filiò negari non potest; quæ est, vel pars hæreditatis, vel legitima; vnde à parte, vel legitima erit ducenda. Quando autem dat liberaliter, cum sponte det, videtur dare de suo (cum suo enim quilibet quemlibet gratificari potest) vnde deducenda non erit: semper intellige, dum modo donatio non sit eiusmodi, ut præiudicet legitimæ filiorum aliorum; hæc enim semper filiis debetur; quare si legitimæ præiudicet, esset èiusmodi donatio: ut modò dixi, tanquam inofficiosa revocanda.

5. Dixi (præter alimenta:) hæc enim quamvis necessariò dentur, tamen videntur expensa ob bonum ipsius patris, cui incumbit suum filium alere, utpotè partem suæ substantiæ hæc autem alimenta largiora potest vni potiùs, quàm alteri donare pater (sed sine fraude, quâ pater velit alios filios depauperare): quia dum in terminis alimentorum sistat, non est tam rigorosè agendum cum patre, suorum bonorum domino.

6. Ex his rectè deducunt Doctores, apud Azor. *p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 24. *q.* 2. citantem Iura, & Iurisperitos: & quoad ordines Marchinus *de ordine tract.* 1. *p.* 6. *cap.* 7. *differ.* 10 quæ dat pater filio ob dotem, ob ingressum in Religionem, ob nuptias, ob patrimonium ad ordines suscipiendos, esse, mortuo patre, conferenda cum fratribus. Contrà impensas pro solemni conviuio in nuptiis, vel prima Missa, vel primo ingressu in Religionem, non esse conferenda: illa exhibentur ex causa necessaria; hæc voluntariæ & gratis. Adde, hæc ad honorem ipsius patris spectare & omnibus fratribus esse communia. Scio aliquos data ob patrimonium ad ordines, computare inter alimenta, quare non esse conferenda: Ita Barbosa, aliique apud Dianam *p.* 9. *tract.* 8. *res.* 24. quæ certè opinio probabilissima est.

7. Quæ pater insumit, dum filium alia bona non habentem alit in studio litterarum, imò & in cuiuscunque artis mechanicæ professione; dum emit pro eodem libros, eique iam Doctori, vel proximè ad exercendas scientias aptos eosdem libros tradidit; dum eum misit ad militiam, armisque, & pecuniâ instruxit, quæ bona castrensia *suprà* sunt appellata; dum expensas fecit, vt filius officium publicum, dignitatèmve non vendibilem, nec ad hæredem transferibilem consequeretur; aut vt promoveretur ad Magistri, Doctoratúsve gradum: non sunt, defuncto patre, conferenda. Ita Molina *tomo* 1. *de iustit. à disp.* 237. quia hæc omnia alimenta filiorum, vel reducuntur, vel per commune ius extenduntur; Nam cæterùm, quisque sua municipalia iura, si diversa habeat, legitimè custodiat.

8. Præterea, quæ filius à patre occultè accipit, insumitque in meretricibus, illicito ludo, vel simili turpi modo; nisi pater ea condonaverit, cùm vixit; vel nisi alterum tantũ alij fratres simili ratione consumpserint, tenetur adducere in collationem cum fratribus: quia hæc nec ad alimenta, nec ad rationabilem liberalitatem patris spectant. Addit rectè Molina *dispatat.* 242. regulariter posse præsumi patrem condonasse, quando consumptio est per intervalla, nec multùm, spectato cuiuslibet statu, exorbitans: quia quando non sunt insolita, nec simul possunt reduci ad alimenta ampliora tacitè filio concessa.

9. Denique quæ pater dat filio pro obsequiis, suáque, in paternis bonis colendis, industria, non ordinariis (ordinariis enim debentur patri à quocunque filio) sed extraordinariis, filius adducere non obligatur. Ita Azor. *p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 24. *quæst.* 2. Molina *d.* 244. quia illa tamquam pretium sui insoliti laboris filio debentur. Nam

propterea si, defuncto patre, nondum filio hæc soluta sunt; debent ei solvi, ex toto acervo hæreditatis, tanquam si esset æs alienum. Vide Molinam citatum.

§. III. *De legitima filiis debita.*

1. DIximus *in superioribus* filium carentem descendentibus, debere legitimam ascendentibus, si fortè superstites sint. Lege Sperellum *tom.1. dec.* 31. & DD. *ibidem* citatos, ubi plura de legitima, &c. Iam nunc differendum, quando descendentibus fruitur. Sanè his, vel hæreditas tota patris debetur, dividenda per capita ex æquo inter filios; filiásque, hisque deficientibus, dividenda inter neptes: si adsint, sed per stipites, vel saltem integra legitima; nullo aggravata onere, danda iisdem eodem modo est ex bonis relictis à patre, vel matre. Deductis tamen ære alieno, & impensis pro funere; nisi si quis ex filiis propter aliquam causam ex *suprà* allatis ab hæreditate expresè depulsus fuerit. Legitima autem hodie ex Iure Cæsareo *l. Novissima* & *l. pat. de inoffic. testam.* autiment. *de triente, & semis.* §. *hæc nos col.3.con.5.* (nam si in diversis Regnis alia sint iura, sunt omnino servanda) est tertia pars bonorum distribuenda æqualiter inter filios, filiásque, si ij sint quatuor, vel pauciores: at si sint quinque, vel plures, est pars dimidia; iuxta vulgare carmen:

Quatuor, aut infra dant natis iura trientem: id est, tertiam partem.

Semissem verò dant natis quinque, vel vltra: id est, partem dimidiam.

2. Quoniam verò filio non competit legitima, nisi post parentis obitum; eo enim inter vivos agente, filius quoad legitimam ius dumtaxat habet ad rem, non in re: hinc duplex oritur difficultas: Prima, An quando Pater, dum vixerat, sua bona dissipavit, seu prodigas largitiones aliis distribuit cum præiudicio legitimæ filiorum; possit nihilominus filius integram petere, quantam fuisset consecutus, si dissipatio nequaquam processisset.

Respondeo: Si mala fide pater, putà ut filio legitima decresceret, sua bona diminuit, posse: non verò, si bona fide. Ita Azor. *part.2. lib.2. cap.27. quæst.9.* Ratio est quia, mala existente fide, pater peccavit contra Ius debitum filiis, ergo iniuriam propellere semper poterit filius: At non peccavit, si bona fide, unde ius filius non habebit contra bona sine fraude diminuta patris.

3. Difficultas secunda: Si pater vivens exposcenti filio, filiæve suam legitimam integram tradidit iuxta facultates, quibus nunc fruebatur; potéstne deinde filius, vel filia, extincto patre petere aliquid ampliùs, si fortè amplificatum postea fuerit patrimonium patris?

Respondeo. Non posse docent aliqui apud Covarr. *in cap. quamvis, de pactis in 6 p.3.§.1. num.2.* quia satis est eos assequi legitimam, habita ratione eius tempotis, quo illam exegerunt. Posse tamen docet communior sententia. Ita Covarr. abique apud ipsum *ibid.* quia legitima debetur omnino ex bonis, quæ mortis tempore parentes relinquunt.

4. Sed quid, si filia renuntiaverit futuræ patris successioni? Certè id in filiabus vsu venire solet, quæ cùm nuptias contrahunt; pactum ineunt cum Parentibus, vt contentæ sint sua dote; & sic renuntiant cuicunque iuri, quod aliàs habent, vel habere poterunt in parentum bonis.

Respondeo: Si vi, metu, dolo inductæ; etiam cum iuramento renuntiaverint eiusmodi filiæ; an possint adhuc præmissa, vel non præmissa dispensatione regressum habere ad bona paterna, quando advertunt se fuisse notabiliter deceptas, constat ex dictis *sup. lib.3. in dec. cap.3. num.6.21.& 25.* rursus *cap.7.§.3. num.16.* At si voluntariè sine vlla deceptione renuntiaverunt, sed absque iuramento, irritam esse eiusmodi renuntiationem, iura quæ affert Azor. *p.2. lib.2. cap.28. quæst.1.* decernunt. Si verò prædictæ voluntariæ renuntiationi iuramentum adiunxerunt, ut nunc communiter adiungi solet, valet renuntiatio, sed iurant servari debet: quia, ut dictum est, *lib.3. in decalog. cap.3.§.3. n.11.* iuramentum hominis præstitum semper observari debet, quoties sine peccato observari potest, vt certè potest in casu nostro; neque enim filia peccat, si sua dote contenta: velit reliqua parentibus cedere.

Puto nihilominus primò, filiam posse à superiore petere relaxationem ab hoc iuramento, etiam voluntariè facto, vt dictum à nobis est *suprà, lib.3. in decalog. cap.3.§.5. numer.47.* Puto secundò, ex dictis *suprà, lib.3. in decálog. cap.7.§.2.* & docet Azor. *ibidem quæst.3.* Parentem posse remittere hoc iuramentum filiæ, quia factum fuit in commodum ipsius Patris; quare tunc filia, sine alia iuramenti dispensatione, consequi ex æquo poterit hæreditatem cum fratribus. Imò sit Pater in suo testamento ad aliquam hæreditatis partem filiam eamdem vocaverit; debebit omnino à fratribus admitti, non obstante eiusdem filiæ renuntiatione. Ita Covarruvias apud Azor. *loc.cit. quæst.4.* Ratio est, quia illa vocatio, est tacita remissio iuramenti filiæ. Adverte, quod dictum est de filiabus, intelligendum esse cum Covar. *ibid.* etiam de filiis, si fortè hi, modo dicto, cùm iuramento renuntiaverint; par enim est ratio de vtrisque: quicquid aliqui contrà opinati sint.

5. Dictum autem est *num.4.* (Pactum ineunt cum Parentibus) iam quando pactum hoc initum est inter fratres, gratia Ipsorum, non verò Patris, etiamsi fuerit cum iuramento, irritum omnino est; quia turpitudinem continet, dum de Patris viventis hæreditate, absque eius consensu tractatur. Quòd si is Patris consensus pacto iurato additus fuerit, valebit pactum, obligationémque non regrediendi ad bona Patris inducet, iam enim non ampliùs dictam turpitudinem continet. Solum advertendum: idem pactum iuratum, etiam cum consensu patris, gratiâ fratrum initum, evanescere, si moriantur fratres superstite Patre; quia tunc cessante fine principali iuramenti, cessaret eius obligatio.

6. An Monasterium stare obligetur huiusmodi pacto. An idem pactum pro nullo habeatur, transeunte Patre ad secundas nuptias? An eadem renuntiatio de bonis paternis extendatur ad hæreditatem Avunculi? & similia, vide fusè apud Doctores citatos ab Azor. *loco citato, cap.22.*

§. IV. *De fratrum sororumque mutua obligatione quoad alimenta.*

1. OVidam filio prodigo effusior, hæreditate demortui Patris, imò & viventis germani fratris ad assem exhausta luxu, atque deliciis, poscebat alimenta ab eodem suo fratre, qui expilatum à suo germano patrimonium, aliis bonis per extraordinarios labores acquisitis, fortunatè compensaverat: obligatúne frater ea fratri subministrare? Is enim, ut vita innocens est, & piùs à Theologis nostris id scisciatur; certus alioqui, nisi peccet, ea profusissimo fratri omnino velle denegare.

2. Diximus fratrem, etiam ex vna parte fratrem, sive ex matre tantùm, quo pacto vocatur *Vterinus*, sive ex patre tantùm, obligari fratribus suis, non solùm extremè, vel graviter indigentibus succurrere; id enim, vt *suprà capite* 1. diximus commune est omnibus proximis: sed etiam ordinaria paupertate laborantibus; atque adeò frater fratribus debere convenientia, iuxta cuiuscunque statum, alimenta præstare, quando aliunde ea frater habere non potest. Ita Azor. *loco citato cap.40.* Trull. *lib.4. in decalog. cap.1. dub.9.* citantes iure civilia. Quod etiam in simili necessitate extenditur ad filios ex fratre, vt innui *cap.3.§.1. n.1.*

Ratio est, quia plus vrget pietas in tanta propinquitate, quàm in gradu remotiore: cùm igitur maior pietas vrgeat

gerat pro fratribus, ac dictis nepotibus; etiamsi malè illi averint facultates suas, aderit obligatio: vt in simili fratre, & filio, non multò antè dictum est.

2. Quod affirmamus de fratre, affirmamus de sorore, lege Molinam *tract.2.de iustit.disp.224.§. causæ quoad danda illi alimenta* (alimenta, inquam, nam egestatem;)vt autem resipiscat tuus frater, soror à malitiosis;)vt autem resipiscat tuus frater, soror à malitiosis; atque assuescat labori, & industriæ, posse ad tempus egena tesdummodo fame non pereant)ab illis subtrahere, ne dubium sit.

3. Obiicies: ergo sorori, quæ verbi gratiâ, in prodigio familiam infami nota, sine fratris culpa, deturpavit; si ea postea indigeat, fratrem coges ad suppeditanda alimenta; à recta hominum existimatione id abhorrere omnino videtur: idem dici potest de fratre, qui ob grave aliquod familiæ dedecus se depauperaverit. Respondeo in hoc, vel simili tam severo eventu, aliunde fratrem probabiliter, saltem ad tempus non cogo: Misericordia enim est revocandum, Patrem filio denegare posse alimenta, si filius committat aliquod scelus ex illis, quæ *suprà.cap.3.§.1.num. 9.* declaravimus. In casu igitur sororis huius eodem modo, quo ibi, philosophiæ; summique Dei legem non esse nisi admodum rationi consonam intelliges, & denique sic distingue: Si soror adhuc in patrando scelere persistit, deseratur. Si verò Medicina in sanam mentem redeat: satis sit emendata, non video, cur à fratre sit deserenda: saltem quoad vitæ necessaria, præsertim si sine gravi detrimento id possit frater, deme proportionaliter dic de cæteris propinquis, &c.

Quoad Correctionem.

5. Quandoquidem de obligationibus inter conjunctos locuti sumus: illud denique hîc obiter meminisse, non erit inutile. Assero enim, sive ob correctionem, id est, ne rursus delictum committatur: sive ob iustam vindictam; id est, vt solvatur debita pœna à committente delictum; posse moderatè (non licere enim immoderatè, certum est) verberari, multòque magis, verbis (sed non, quæ graviter infament) increpari à Patre, Viro, Fratre, Magistro, Domino, seniore, filium vxorem sororem, seu fratrem minarem, discipulos, servos, pueros, etiam clericos. Bonacina *de cens.disput.2.quæst.4.p.4.* Reginald. *lib.20.n.51.* Trull *lib.4. in decal dub. 6. num.8* Mol. *om.1.disp.228.* Sanch, *lib. 10. de matr. d. 18. n. 16.* Ratio est, quia superiores omnes possunt uti mediis moderatis ad subditorum bonum. Filium Sacerdotem ob causam verè rationabilem, ut semper in prædictis supponimus, posse licitè, & sine timore excommunicationis à Patre moderatè verberari, docet Bonacina *ibid.* cit. Nauarr. aliique, negant Toletus *lib. 1. cap.23.* Salon. *2.2.quæst. 65. art. 2. concl. 1.* vtrumque probabile: quia vtrique sua non deest cognita facilis ratio.

FINIS LIBRI QVINTI.

Laus Deo, Beatissimæ Virgini, ac Beato Aloysio.

LIBER SEXTVS.

IN DECALOGVM.

Non Occides.

HOc ordine de Homicidio sermonem instituemus: De Homicidio iusto: De iniusto sui ipsius: De iniusto Proximi: De obligatione restitutionis ex illo.

CAPUT I.

De Homicidio iusto.

IVSTVM, & sine peccato est Homicidium, si (etiam authoritate propria) fiat ob defensionem vitæ, bonorum honoris: deinde, si fiat ad malefactores puniendos: denique, si fiat in Bello iusto.

§. I. *De Homicidio ob defensionem Vitæ.*

2. VT vitam meam defendam (non verò ut vindictam sumam) communis est doctrina posse à me occidi eum, qui me iniustè aggreditur, etiam intendendo eius mortem, ut medium meæ vitæ (licet is sit meus Pater, Filius, Frater, Dominus, Coniux, Sacerdos, Religiosus, &c. sine periculo excommunicationis; vel irregularitatis. Sic Hurtadus, Dicastillus, aliique contra alios apud Dianam *part.8. tractatu 7.resol.41.*) cum moderatione inculpatæ tutelæ, hoc est, quando alia via tutari meam vitam, vel mutilationem non possum. Sic Petrus Navarrus *lib.2.c.3.n.326.& 345.* Sylvester. *v. Bellum 2. quæst præsertim 5. & 7.* Sayr. *lib.3. Thesaur.cap.27. n.17.* Lessius *lib.2.cap.9.dub 8.* Bonacina *tom.2.disp.2. de restitu. in part.q.vlt.sect.1. p.8.* Ratio est, quia naturæ insitum habemus, velle vitam, & membra, quantum possumus custodire, iuxta illud *l. vt vim, ff. de iust. & iure*, & *alibi* toties decantatum: *Vim vi repellere licet.*

3. Obstas primò: At fortasse ille est amens, vel ebrius; & sic, non peccat me invadendo. Respondeo, at certè injustè materialiter mecum agit. Adde à nulla recta ratione posse innocentem constringi, ut se permittat occidi à quolibet, quacunque bona fide, procedente. Ita Mol. Bart. Gom. Less. apud Dicastill. mox citand. *num.27.*

4. Obstas secundò, at fortasse invadens est in mortali. Respondeo: at fortasse ego inuasus non sum in gratia: Cur ergo teneat vitam amittere, & damnari? non enim teneor æternam salutem meam alterius saluti postponere. Adde, tunc ad summum me debere vitam meam temporalem vitæ æternæ proximi postponere, quando proximus ita est in extrema necessitate

vt,